Schiper, Ignacy
Onhoyb fun kapitalizm
bay Yuden in May'rev-Eyrope

ד"ר יצחק שיפּער.

אנהויב פון קאפּיטאליזם ביי יודען אין מערב-אייראפּע

געשריבען אין דער דייטשער שפּראך

יודיש, – דורך הלל מיימון.

דער יודישער האנדעל און וואנדעל אין די צייטען פון מי-
טעלאלטער איז נאך אלץ אן ענין, וואס איז זעהר נישט קלאר.

ס׳רוב האט מען א פאלשע השגה וועגען דעם ווירטשאפט-
ליכען כאראקטער פונ׳ם יודישען פאלק אין אנהויב מיטעלאלטער:
מען בענוגענט זיך מיט׳ן נוסח, וועלכער שטאמט פון אן אויבער-
פלעכליכער פארשונג, אז די יודען זענען די „יורשים פון די פע-
ניציער״—און פטור. אבער ווען און צוליב וועלכע ווירט-
שאפטליכע און פאקטישע אומשטענדען זענען די יודען
געווארען א האנדעלס-פאלק—וועגען דעם זענען פארהאן די פאר-
שידענסטע השערות. נאר קיין איינע פון די דאזיגע השערות איז
לויט מיין מיינונג נישט צוגעטראפען.

דעסגלייכען זענען פארהאן חילוקי-דעות, וואס אנבעלאנגט די
בעדייטונג פונ׳ם יודישען האנדעל אין מיטעלאלטער. א טייל
(ווי קארל ביכער) לייקענען אינגאנצען, אז עס זאל זיין געווען א
יודישער גרויס-האנדעל; אנדערע ווייסען צו דערציילען וועגען דעם
גאר ווייניג. די איינציגע, מער טיפערע אפהאנדלונג פון וו. ראשער
(„די יודען, בעטראכט פונ׳ם שטאנדפונקט פון דער האנדעלס-
פאליטיק אין מיטעלאלטער״) איז אויפגעבויט בלויז אויף דער שיטה
פון ברענגען ראיות דורך גזרה-שווה׳ס (פער אנאלאגיאם), און זי
האט דעם גרויסען חסרון, וואס הגם זי ענטהאלט וויכטיגע געדאנ-
קען וועגען דעם ארויסשטויסען די יודען פונ׳ם האנדעל, ברענגט זי
אבער נישט קיין שום פאזיטיווע בעווייזען, אז די יודען האבען פאק-
טיש געטריבען א ברייטען האנדעל אין אנהויב מיטעלאלטער.
אנדערע מחברים, ווי העיד, העניגער, פיגאנא, מ. גומפלאוויטש,
בענוגענען זיך מיט איינצעלנע ידיעות וועגען דעם: אבער גענוי-
ער כאראקטעריזירען דעם יודישען האנדעל אין גלות און פעסט-
שטעלען זיינע צוזאמענהאנגען—דאס לאזען זיי דורך.

וועגען דער יודישער וואָכעריי האָט מען אַפּילו אַסך געשריבען, אָבער ענטוועדער דאָס איז געשעהן אויפ׳ן שטייגער פֿון יודישע טעאָלאָגען, וועלכע האָבען דעם עצם ענין פֿון דער יודישער וואָכעריי אַרומגערעדט גאָר קנאַפּ און האָבען דער-עיקר געזוכט אויסצווייזען, אַז אויך גוים האָבען זיך מיט וואָכעריי פֿאַרנומען, — אָדער אויפ׳ן שטייגער פֿון אַזעלכע פֿאָרשער מופֿלגים (ווי שטאָבע, שערער) וועלכע האָבען אמת גרונטליך באַטראַכט די יורידישע רעגולירונג פֿון דער יודישער וואָכעריי, אָבער דערפֿאַר האָבען זיי כמעט לגמרי זיך נישט אינטערעסירט מיט איר ווירטשאַפֿטליכער בעדייטונג. ווידער אַנדערע שרייבער, ווי דעפּינג, העניגער, גאָלדשמיט, ליבע, האָבען פּובליקירט ידיעות, ס׳רוב קנאַפּע און אָפּט אָהן צוזאַמענהאַנג, איבער יודישע קרעדיט-געשעפֿטען, אָבער זיי האָבען קוים ווען-עס-איז גענוגענד אָנגעוויזען אויף די קולטור-צושטאַנדען פֿונ׳ם אָנהויב מיטעלאַלטער, וועלכע האָבען עס געשטויסען די יודען צו מאַכען די וואָכעריי-געשעפֿטען פֿאַר זייער פּרנסה און וואָס ווייטער אַלץ מער זיך אַריינלאָזען דערין.

דאַגעגען איז קודם-כל זייער אינטערעסאַנט די סקיצע פֿון ג. גאַראָ („די יודען פֿון מיטעלאַלטער אין זייער ווירטשאַפֿטליכער טעטיגקייט״, 1904). זי איז נוגע כמעט אויסשליסליך דאָס ווירטשאַפֿטליכע לעבען פֿון די דייטשע יודען און איז אגב געבויט דערהויפּט אויף די אינהאַלטסרייכע רעגעסטען פֿון אַראָניוס׳ן; נאָר די דאָזיגע קוועלע ווערט דאָרט פֿונדעסטוועגען אויסגענוצט נישט פֿולשטענדיג. אַצינד וויל איך נאָך דערמאָנען די ווייניגע שטעלען פֿון זאָמבאַרט׳ס ווערק איבער׳ן מאָדערנעם קאַפּיטאַליזם—וואו עס ווערט בעהאַנדעלט די בעדייטונג, וואָס יודישע פֿאַרמעגענס האָבען געהאַט פֿאַר דער פֿאָרקאַפּיטאַליסטישער תקופֿה; אויך דעם אויבערפֿלעכליכען חיבור פֿון לאַזאַר פינקוס, צונויפֿגעשטעלט אויפ׳ן גרונד פֿון זאָמבאַרט׳ס טעאָריע וועגען יודישען אַלט-קאַפּיטאַליזם („די מאָדערנע יודענפֿראַגע. וועגען די יסודות פֿון דער יודישער ווירטשאַפֿטס-געשיכטע און פֿונ׳ם ציוניזם״)—און מיר דאַכט זיך, אַז מיר זענען כמעט ווי פֿאַרטיג מיט דער גאַנצער ליטעראַטור, וואָס איז אונז דאָ נוגע.

דאָס וואָס דער לעזער געפֿינט דאָ ווייטער, האָט דעם צוועק צו דערגענצען די ידיעה, וואָס מען דאַרף האָבען וועגען דער מיטעלאַלטערליכער יודישער ווירטשאַפֿטס-געשיכטע, דורך עטליכע פֿון די קוועלען אַרויסגענומענע קאַפּיטלען.

I. איינלייטונג.

די טעאָריע פֿונ'ם יודישען „אַלטקאַפּיטאַליזם".

אין זיין ווערק „דער מאָדערנער קאַפּיטאַליזם" האָט ווערנער זאָמבאַרט גענוי און קלאָר אָבגעשאַצט די בעדייטונג, וואָס די יודישע קאַפּיטאַלען האָבען געהאַט פֿאַר דעם ווירטשאַפֿטס-לעבען פֿון מיטעלאַלטער.

די האַרבסטע און אגב די וויכטיגסטע פֿראַגע, וואָס שטעלט זיך דערביי, איז: פֿון וואַנען האָבען זיך לכתחילה גענומען די פֿאַרמעגענס פֿון די יודישע נגידים אין מיטעלאַלטער. ווי אַזוי, אויף וועלכען יסוד האָבען זיך עס געשאַפֿען פֿאַרמעגענס ביי די מיטעלאַלטערליכע יודען?

די פֿאַרענטפֿערונג פֿון דער דאָזיגער פֿראַגע האָט נאָך בעזונדערס אַ גרויסען אינטערעס, ווייל כמעט באַלד נאָך דער פֿעלקער-וואַנדערונג זעהען מיר, ווי אומעטום אין אייראָפּע בעווייזען זיך יודישע קאַפּיטאַלען אין אַזאַ מענגע, אַז מען ווערט פֿאַרחידושט.

זאָמבאַרט קומט מיט אַזאַ השערה, כדי צו פֿאַרענטפֿערן די פֿראַגע, ווי אַזוי האָבען זיך געשאַפֿען די פֿאַרמעגענס ביי די מיטעלאַלטערליכע יודען: „מן הסתם—זאָגט ער—האָט אַ גרויסער טייל פֿון די פֿאַרמעגליכע יודען, וועלכע מיר בעגעגענען אומעטום אין דער רוימישער אימפּעריע אין אירע לעצטע צייטען, מציל געווען פֿון דער פֿאַרזינקענדער אַלטער וועלט דאָס האָב און גוטס אין גאָלד, צירונג און טייערע כלים, און געבליבען ביי דעם אין אָנהויב פֿונ'ם מיטעלאַלטער"[1].

וואָס פֿאַר אַ וויכטיגקייט עס האָט די דאָזיגע טעאָריע וועגען יודישען אַלט-קאַפּיטאַליזם, בעווייזט דייטליך דער חיבור פֿון לאַזאַר פּינקוס, וועלכער איז אויפֿגעבויט אויף איר: „די מאָדערנע יודענפֿראַגע" (1903).

נאָר לאָמיר נענטער בעטראַכטען די טעאָריע פֿון אַלט-קאַפּיטאַליזם און לאָמיר זעהן, ווי ווייט אויסהאַלטעוודיג זי איז.

זאָמבאַרט'ס השערה שטייט אין אַ אינערליכען צוזאַמענהאַנג מיט די מעטאָדען, וועלכע זענען בפּרטיות אַרומגערעדט אין זיין „מאָדערנעם קאַפּיטאַליזם", לויט וועלכע עס איז פֿאָרגעקומען די אַקומולאַציע (אָנזאַמלונג) פֿון פֿאַרמעגענס אינ'ם מיטעלאַלטער. זאָמבאַרט האַלט, אַז דאָס עשירות פֿון די שטאָט-לייט האָט זיך גענומען פֿון די אָנגעזאַמעלטע הכנסות פֿונ'ם ערד-אייגענטום (אַקומולירטע לאַנד-רענטע), וואָס זענען מיט דער צייט געבראַכט גע-

וואָרען אין די שטעט אריין דורך די קינדער פון די לאַנד-אייגענטימער, וועלכע זענען צוזאַמען מיט די קינדער פון די רעגירונגס-לייט צונויפגעשמאָלצען געוואָרען אין איין פּאַטריציער-קלאַס (אַריסטאָקראַטיע). אַזוי אַרום מוז שוין זאָמבאַרט ממילא פּונאַנדערטיילען די יודען און קריסטען. ווייל פון איין זייט האָבען די יודען אין אָנהויב פון דער פעאָדאַלער אָרדנונג געמעגט ווערען בעל-הבתים איבער לאַנד בלויז אין זייער זעלטענע פאַלען; פון דער אַנדער זייט קאָן ווידער נישט געבראַכט ווערען קיין שום בעוויז, אַז אין אָנהויב פון מיטעלאַלטער איז פאָרגעקומען אַן אַסימילאַציע פון די יודען. דאַרף אויסקומען, על פּי זאָמבאַרט'ן, אַז אויב פון 11-טען יאָרהונדערט אָן געפינט מען אין די שטעט זייער רייכע יודען, איז דער נאָהענטסטער מקור פאַר זייער רייכטום געוועזן בלויז דער האַנדעל. זאָמבאַרט קאָן אָבער אויף דער דאָזיגער סברה נישט איינגיין; און דערביי איז ער טאַקי זייער קאָנסעקווענט, ער גייט לשיטתו בנוגע די פראַגע וועגען דער ענטשטייהונג פונ'ם קאַפּיטאַליזם; ווייל קודם-כל איז ער אַ געגנער פון דער אָנגענומענער קאָנצעפּציע, אַז דער נאָרמאַלער שטייגער פון דער לכתחילה'דיגער אַקומולאַציע (די גאָר ערשטע אָנזאַמלונג פון קאַפּיטאַלען) איז בעשטאַנען דערין, וואָס עס האָבען זיך געשאַפען גרעסערע פאַרמעגענס דורך אָנזאַמלונג פון האַנדעלס-רווחים. „דאָס וואָלט געהייסען גלויבען אין ניסים—זאָגט זאָמבאַרט[2])—ווען מען וואָלט אָננעמען, אַז די רייכע לייט, וועלכע מיר בעגעגענען אין אָנהויב מיטעלאַלטער אין די מערב-אייראָפּעאישע שטעט, זענען אַרויסגעקומען פון דער מחנה קליינע מערקאַטאָרען (הענדלער), דורך וועלכע די דאָזיגע שטעט זענען בעוואוינט געווען אין פאַרלויף פון די ערשטע יאָרהונדערטער פון זייער עקזיסטענץ".

כדי בכן אויסצומיידען די טענה, אַז די יודען האָבען צונויפגעמאַכט זייערע גרויסע קאַפּיטאַלען דורך האַנדעל, בויט עס אויף זאָמבאַרט די דערמאָנטע השערה, ווי אַזוי עס האָבען זיך געשאַפען די פאַרמעגענס פון די יודען.—

איידער מיר וועלען זיך אַרויסזאָגען פאַר אָדער געגען די דאָזיגע היפּאָטעזע, מוזען פאַרענטפערט ווערען אָטאָ די פראַגען:

א) צי איז אָביעקטיוו מעגליך געווען, אַז צום סוף פונ'ם אַלטערטום זאָלען זיך געפינען אין די הענט פון די יודען גרעסערע פאַרמעגענס. און אפילו ווען דאָס זאָל יאָ דערוויזען ווערען, שטעלט זיך די קשיא: צי קאָנען די דאָזיגע פאַרמעגענס האָבען אַ שייכות אויך צו די יודען, וועלכע האָבען שפּעטער געלעבט אין די גערמאַנישע מלוכות?

ב) וואָס איז געווען דער יסוד פֿונ׳ם יודישען האַנדעל אין די ערשטע צייטען פֿונ׳ם מיטעלאַלטער?

ג) צי זענען די יודישע סוחרים פֿון די ערשטע צייטען פֿון מיטעלאַלטער געווען אויסשליסליך בלויז [illegible] קליינע מערקאַטאָרען, וועלכע האָבען געטריבען דער-עיקר [illegible] צווישען-האַנדעל? אָדער זיי האָבען אויך געפֿירט גרויסע געשעפֿטען, וועלכע זענען מיט׳ן אייראָפּעאישען האַנדעל נישט בעגרענעצט געווען? צי איז בכן געווען די אָביעקטיווע מעגליכקייט, אַז דער יודישער האַנדעל אין די ערשטע צייטען פֿון מיטעלאַלטער זאָל האָבען הויכע רווחים?

II. די איינטיילונג פֿון די יודישע פֿאַרמעגענס צום סוף פֿונ׳ם אלטערטום.

פֿאַר אונזער צוועק איז גענוג אָנצוהויבען אונזער היסטאָרישען איבערבליק ביים יאָר 70 פֿון דער אייראָפּעאישער צייט-רעכנונג, דאָס הייסט ביים יאָר פֿון חורבן בית שני און פֿונ׳ם אונטערגאַנג פֿון דער יודישער מלוכה. ווי האָט אויסגעזעהן די ווירטשאַפֿטליכע טעטיגקייט פֿון די יודען אין ארץ-ישראל און אין חוץ-לארץ, אין און אויסערהאַלב פֿון פּאַלעסטינע?

מיר טאָרען נישט מיינען, אַז נאָכ׳ן חורבן זענען די יודען אין ארץ-ישראל פֿולשטענדיג פֿאַראָרימט געוואָרען. די עקאָנאָמישע רעזולטאַטען, צו וועלכע עס האָבען דערפֿירט אַדריינוס׳עס גזרות, דער דערשטיקטער אויפֿשטאַנד פֿון די יודען אונטער בר-כוכבא׳ן (132—135), האָבען אַלענפֿאַלס לאַנג נישט אָנגעהאַלטען. נאַטירליך, נאָך די מורא׳דיגע חורבנות פֿון ירושלים און פֿון ביתר איז די ווירטשאַפֿטליכע טעטיגקייט פֿון די יודען אין ארץ-ישראל געפֿאַלען אויף אַ געוויסע צייט. אָבער פּאַמעליך איז דאָס פֿאָלק צו זיך געקומען און האָט אין דער שלום-צייט אנטוויקעלט זיין ווירטשאַפֿטליכע טעטיגקייט דער-עיקר אין צוויי ריכטונגען: לאַנד-ווירטשאַפֿט און האַנדווערקעריי. דער האַנדעל פֿון די פּאַלעסטינער יודען אין דייערע געלט-געשעפֿטען קענען אויפֿגעוויזען ווערען בלויז „אין בעשיידענע גרענעצען" [3]). אָבער אַז אַ סך יודען אין פּאַלעסטינע האָבען אין די שלום-יאָרען זיך פֿאַרשאַפֿט פֿאַרמעגענס, דאָס זעהט מען ארויס דערפֿון, וואָס די תנאים אין יענער צייט האָט זיך גאָר גוט געלעבט און אַ סך פֿון זיי האָבען געפֿירט אַ לעבען אין גרויס עשירות. ר׳ יהודה הנשיא („רבי"—2-טע העלפֿט פֿון 2-טען יאָרהונדערט) איז

געווען אַזאַ אויסערגעוויינליכער עושר, אַז וועגן אים איז אַרומ־געגאַנגען אַ ווערטעל: „זיינע פיה-שטאַלן בעטרעפן מער ווי די שאַץ-קאַמערן פונ'ם פערסישען מלך" [4]. בעוואוסט זענען אויך געווען די גרויסע אוצרות פון זיין איניקעל ר' יהודה נשיאה [5]) איז דאָך אַ געוויסע צייט צווישען די יודען אין ארץ-ישראל אָנ־געגאַנגען פשוטו כמשמעו אַ האַנדעל מיט תורה-שטעלעס, צו וועל־כע מען האָט געקענט צוקומען מיט „זילבערנע און גילדערנע גע־צען" [6]). דערפאַר ווייזט זיך נאָך שאַרפער אַרויס די איבערקערע־ניש, וואָס איז פאָרגעקומען אין פאַלעסטינע נאָך דער טיילונג פון דער רוימישער אימפעריע אויף אַ מערב'דיגע און אַ מזרח'דיגע. אויף די יודען אין ארץ-ישראל האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אַ דרוק פון שטייערן נישט צו דערטראָגען, אין דער פאָרם פון צושטע־לען תבואה און בהמות, קאָפּ-שטייער, פאַרמעגענס-שטייער, און דאָס האָט געמאַכט ביי זיי אַזאַ דלות, אז אין 4-טען יאָרהונדערט זענען שוין די נשיאים נישט געווען מער אימשטאַנד צו ערפילען זייער אַמט מיט אייגענע מיטלען און זיי האָבען זיך געמוזט ווענדען צו די אויסווערטיגע קהילות נאָך אונטערשטיצונג [7]). דער דרוק פון די שטייערן האָט אפילו אַרויסגערופען אַן אויפשטאַנד פון די יודען (352); נאָר ווען דער]אויפשטאַנד איז דערשטיקט געוואָרען, זענען באַלד צונויפגעשטעלט געוואָרען נייע שאַצונגס-רשימות, וועלכע האָ־בען נאָך די שטייערן פאַרגרעסערט [8]). די אָרימקייט פון די יודען אין פאַלעסטינע צום סוף פון 4-טען יאָרהונדערט ווערט כאַראַק־טעריזירט דערמיט, וואָס דער לימוד התורה איז געפאַלען. „אין דער פריערדיגער צייט, ווען דאָס געלט איז נאָך געווען בשפע,— זאָגט אַ בעל-אגדה פון יענער צייט—האָט מען זיך אָפּגעגעבען מיט דער הלכה; אָבער איצט, ווען דאָס געלט איז זעלטען געוואָרען און מען פילט זיך שוואַך פאַר צרות, קוקט מען אויס בלויז אויף די ברכה און טרייסט-ווערטער [9]).

אַנדערש איז געווען אין דערזעלבער צייט ווייטער צו מזרח-צו, אין בבל. דאָ האָט געבליהט ממש אַ יודישע מלוכה, וואָס איר עפענטליכער פאָרשטייער איז געווען דער ריש-גלותא. די בעשעפטיגונג פון די יהודי-בבל איז געווען דערהויפּט לאַנד־ווירטשאַפט און אַלערהאַנד מלאכה'ס. אַזוי ווי דעמאָלט זענען נאָך געווען אין דער געגענד פון טייך פרת אַ סך פרייע שטיקער לאַנד, וועלכע האָבען נישט געהאַט קיין בעל-הבתים, האָט יעדער איינער, וואָס האָט זיך פאַרפליכטעט צו צאָלען דערפון ערד-שטיי־ער, געמעגט ווערען דער אייגענטימער פון שטיקער לאַנד[10]).

אַנדערע יודען פֿון בבל האָבען זיך ווידער פֿאַרשאַפֿט גרויסע פֿאַרמעגענס דורך גרויס-קאַפּיטאַליסטישע געלד-געשעפֿטען, ווי די צאָל-פּאַכטען[11]. פֿון די רייכע בבל'ישע יודען ווערען ביי געלע-גענהייט דערמאָנט: חמא בר עקילאי (סוף פֿון 3-טען יאָרהונדערט), ר' הונא דער ראש-ישיבה אין סורא, וואָס זיינע סטאַדעס האָבען זיך געפֿיטערט אין די סטעפּעס פֿון דרום-בבל, דער בעריהמטער אמורא רבא (4-טער יאָרהונדערט) און אַ סך אַנדערע. די רייכע יודען האָבען דאָ געבילדעט געוויסערמאַסען אַן אייגענע קאַסטע, אַ פּאַטריציער-קלאַס[12].

און ווי האָט עס געהאַלטען מיט די יודען, וואָס זענען צעשפּרייט געווען אין מערב-זייט פֿון ארץ-ישראל?

עס קאָן נישט דערוויזען ווערען דורך בפֿירושע ראיות, אַז די יודישע אויסוואַנדערער זענען געווען דער-עיקר סוחרים, הענ-דלער[13]). לגמרי קרום איז קיסעלבאַך'ס השערה, אַז די יודען האָ-בען גאָר בעצייטענס פֿאַרנומען דאָס אָרט און די ראָליע פֿון די פֿעניציער, דערמיט וואָס זיי האָבען, נישט בלויז צווישען די רוי-מער דערהאַלטען דעם סוחרישען צוזאַמענהאַנג פֿון דער אַלטער וועלט, נאָר זיי האָבען אויך אַהינגעבראַכט די ערשטע פֿאַרצוויי-גונגען פֿון די אַזיאַטישע האַנדעלס-בעציהונגען אין דאָס לאַנד-ווירטשאַפֿטליכע לעבען, וואָס האָט זיך אָנגעהויבען אין צענטראַל-אייראָפּע[14]). קיסעלבאַך וויל דערווייזען די דאָזיגע סברה דורך דאָקומענטען, אין וועלכע עס רעדט זיך וועגען „סירישע סוחרים". אָבער די דאָזיגע סירישע סוחרים זענען לגמרי נישט אַלץ איינס וואָס די יודען. די סיריער (negotiatores syrici) זענען פֿאַק-טיש געווען נאָך ביז'ן סוף פֿון 7-טען יאָרהונדערט[15]) דער איינ-ציגער סוחרים-שטאַנד, וועגען וועלכען עס לאָזט זיך זאָגען, אַז ער איז געווען דאָס רינגעלע, וואָס האָט צונויפֿגעבונדען אַזיען מיט אייראָפּע. „ביז היינט לעבט ביי די סיריער אַזאַ איינגעבוירענער ברען צום מסחר—זאָגט מאַרציאַן אין איין אָרט אין זיינע ער-קלערונגען צום ספר יחזקאל[16]),—אַז לשם פֿאַרדינסט פֿאָרען זיי דורך די גאַנצע וועלט; און דער חשק צו האַנדלען איז ביי זיי אַזוי גרויס, אַז אומעטום אין דער רוימישער מלוכה, צווישען מלחמות, מאָרדען און טויט-קלעפּ, קלערען זיי פֿון אָנשאַרען געלד". די דאָזיגע ווערטער קאָנען בלויז דינען אַלס יסוד צו שאַ-פֿען זיך אַ בעגריף וועגען דער האַנדעלס-טעטיגקייט פֿון די „נע-גאָציאַטאָרעס סיריצי", אָבער נישט וועגען דעם, אַז די יודען „האָ-[illegible]ערגענומען פֿון די פֿעניציער דעם קאַפּי-

מײַליוט". קײן ספּעציעלע ליבע צו יענער האַנדעלס-פּרנסה, װעלכע לעבט נישט פֿונ'ם אומהאַנץ פֿון אײגענער אַרבײט, נאָר פֿונ'ם אומזאַץ פֿון פֿרעמדער אַרבײט—זאָגט פֿראַנץ דעליטש"[17]) — װײַזט זיך אין ערגעץ נישט אַרױס בײַם יודישען פֿאָלק, װען מיר קוקען פֿון 1-טען קריסטליכען יאָרהונדערט אויף צוריק װי װײַט עס לאָזט זיך נאָר און אויף אַן ערך אַ האַלב יאָרהונדערט פֿאָרױס". די ליבע פֿון יודען צו לאַנדװירטשאַפֿט בעװײַזט צװישען אַנדערעס דאָס װערטעל פֿונ'ם גרױסען אמורא רב (ערשטע העלפֿט פֿון 3-טען יאָרהונדערט): „בעסער אַ קלײנע מאָס פֿעלד, אײדער אַ גרױסע מאָס פֿון אַ לאַגער סחורה"[18]). רעזױמירענדיג דעם רעזולטאַט פֿון גרונדליכע פֿאָרשונגען, זאָגט װעגען די יודען פֿונ'ם אַלטערטום דער בעריהמטער פֿאָרשער פֿון האַנדעלס-רעכט ל. גאָלדשמידט: „אַ האַנדעלס-פֿאָלק איז דאָס יודישע פֿאָלק (אינ'ם אַלטערטום) נישט געװען[19]). אָבער דאָס װאָס הערצפֿעלד װײס צו זאָגען אין זײַן האַנדעלס-געשיכטע פֿון די יודען אינ'ם אַלטערטום װעגען דעם האַנדעל פֿון די יודען, װעלכע האָבען זיך צעשפּרײט נאָכ'ן אונטערגאַנג פֿון דער יודישער מלוכה אין דרום-אײראָפּע און עגיפּטען — איז גרעסטענטײלס השערות, װעלכע זענען געבױט דערױף, װאָס אין די לענדער, װאו די יודען האָבען זיך אױפֿגעהאַלטען, האָט געבליהט אַ האַנדעל און מן-הסתם האָבען אויך יודען מיט האַנדעל זיך אָפּגעגעבען. אױפֿװײַזען אַ בעשטימטע האַנדעלס-ריכטונג אין דער עקאָנאָמישער טעטיגקײט פֿון די יודען צום סוף פֿונ'ם אַלטערטום —איז נישט מעגליך. אין דער רױמישער אימפּעריע האָבען די יודען אין ערגיץ נישט געבילדעט קײן קלאַס, װאָס זאָל זײַן װירטשאַפֿטליך אַנדערש פֿון דער איבריגער בעפֿעלקערונג, אַזױ װי דאָס איז געװען דער פֿאַל אין מיטעלאַלטער. װאו עס האָט זיך געלאָזט, האָבען זײ זיך אָפּגעגעבען מיט דער בעשעפֿטיגונג, װאָס איז צו זײ אַריבער געװיסערמאַסען בירושה, מיט לאַנדװירטשאַפֿט—אָדער זײ האָבען זיך בעטײליגט אין די אינדוסטריען, װאָס זענען אײַנגעפֿירט געװען אינ'ם לאַנד.

בלױז בײַ די יודען אין אַלעקסאַנדריא געפֿינט מען, אז אינ'ם אַלטערטום האָבען זײ זיך מער לעבהאַפֿט בעטײליגט אין האַנדעל און אין געלד-געשעפֿטען. אַזױ דערמאָנט פֿילון האַלעקסאַנדרוני[20]) געבױדעס בעל-הבתים פֿון שיפֿען און גרױסע סוחרים צװישען די דאָרטיגע יודען. מיט ערלױבניש פֿון דער עגיפּטישער רעגירונג זענען זײ צוגעלאָזט געװאָרען צו אַמטען, װי די קאָרן-פֿאַרװאַלטונג, װאָס עס איז אַ סימן, אַז עס זענען געװען געניטע יודישע

קאָרן-הענדלער. זיי האָבען אויך געהאַט אַ געוויסע אויפזיכט איבער די שיפעריי אויפ׳ן ים און אויף די טייכען[21]). אַ גרויסען טייל פון זייער פאַרמעגען האָבען די אַלעקסאַנדרינישע יודען זיך פאַרשאַפט דערהויפּט דורך אַרענדע פון צאָל. אַזוי דערציילט יוסיפון[22]), אַז אַ יודישער אַרענדאַר פון שטייערן האָט אָנגעטרויט אַ געוויסען אַריאָן 3000 טאַלאַנטען. בעזונדערס רייך זענען געווען די יודישע פאָרשטייער אין אַלעקסאַנדריע, די אַלאַבּאַרכען. דער אַלאַבּאַרך אַלכסנדר האָט געגעבען דעם מלך אַגריפּוס אַ הלוואה פון 200,000 דראַכמען[23]): דערזעלבער איז אויך געווען געשעפטספירער ביי דער מוטער פונ׳ם קיסר קלודיוס[24]). זעהר רייך איז אויך געווען דער אַלאַבּאַרך דעמעטריוס[25]). אין ברית-חדשה, אין דער אַפּאָסטאָלען-געשיכטע, ווערט דערמאָנט אַן אַלעקסאַנדרינישער יוד אַלס שאַצמייסטער פון דער עטיאָפּישער מלכה קאַנדאַקע[26]).

נאָר די בלוטיגע רדיפות, וואָס די אַלעקסאַנדרינישע יודען האָבען געהאַט אַ סך מאָל אויסצושטיין, בעזונדערס די רדיפות אין יאָר 116 ביז 117, ווען זיי זענען כמעט אינגאַנצען אויסגעראָט געוואָרען[27]), האָבען אויף אַ לאַנגע צייט פאַראַליזירט זייערווירטשאַפטליכע טעטיגקייט. זינט דער שחיטה פון יאָר 117 גייען אַוועק מער פון צוויי יאָרהונדערטען, וואָס מען הערט גאָרנישט וועגען די יודען אין אַלכסנדריה של מצרים — אַ סימן אַז זייער בעדייטונג איז גאָר טיף געפאַלען. ערשט אַרום דאָס יאָר 390 בעווייזען זיי זיך ווידער אין די היסטאָרישע קוועלען, דהיינו: פונ׳ם דאָזיגען יאָר איז פאַראַן אַ געזעץ פון קיסר טעאָדאָסיוס, וועלכעס רעגולירט די ענינים פון אַ יודישער שיפער-חברה אין אַלעקסאַנדריע, נאָר מען קאָן פון דעם אויף ריכטיג נישט וויסען, צי האָט עס געזאָלט זיין פאַר זיי גינסטיג אָדער נישט[28]). אַן ערך אין 415 זענען אַלע יודישע איינוואוינער האַלב נאַקעט פאַרטריבען געוואָרען פון אַלעקסאַנדריע; זייער פערמעגען איז דורך דעם המון צעראַבּירט געוואָרען[29]). וואוהין זענען אַוועק די פאַרטריבענע אַלעקסאַנדרינישע יודען, וועלכע זענען אַמאָל ווייט בעוואוסט געווען דורך זייער גלאַנץ און עשירות, און ביי וועלכער געלעגענהייט האָבען זיי זיך אומגעקערט צוריק — וועגען דעם שווייגען די קוועלען.

וואָס אָנבעלאַנגט די ווירטשאַפטליכע טעטיגקייט פון די יודען, וואָס האָבען געוואוינט אין ג ר י כ ע נ ל אַ נ ד, אויפ׳ן קאָנטינענט און אויף דער מענגע אינזלען, קען מען אויף בעשטימט נישט זאָגען, וואָס פאַר אַ ריכטונג זי האָט אָנגענומען. פון השערות

וועלען מיר זיך ליבערשט אָבהאַלטען. דאָס איז אָבער זיכער, אַז אין אָנהויב מיטעלאַלטער און אויך שפּעטער-אַהין האָבען די גריכישע יודען זיך פֿאַרנומען נישט מיט האַנדעל, נאָר זייערע וויכטיגסטע פּרנסות זענען געווען: לאַנדווירטשאַפֿט, בינען-צוכט און זיידען-שפּינערײַ[30]. איבערהויפּט איז אין דער ביזאַנטינישער מלוכה געווען גאָר קנאַפּ אָרט פֿאַר אַ יודישען האַנדעל, בפֿרט אַז די ביזאַנטינישע קיסריים האָבען גענומען דעם האַנדעל מיט די אייגענטליכע מאַסען-סחורות ווי זייד, ווײַן, אייל, קאָרן און אַלע אַנדערע לעבענסמיטלען און געמאַכט עס פֿאַר אַ קייזערליכען מאָנאָפּאָל[31].

זוכען מיר אַצינד די שפּורען פֿון יודישע קהילות ווײַטער אין מערב-זײַט פֿון אייראָפּע, קומען מיר צו דער-עיקר צו איטאַליע. פֿון דאַנען האָט זיך עס פֿונאַנדערגעגאָסען דער שטראָם יודישע וואַנדערער קיין שפּאַניען, גאַליען און גערמאַניען. דערום מוז די גענויערע פֿאָרשונג איבער דעם פֿאַרמעגענס-צושטאַנד פֿון די איטאַליענישע יודען קלאָר מאַכען די פֿראַגע וועגען דער מעגליכקייט, אַז יודישע קאַפּיטאַלען זאָלען האָבען אַריבערגעגאַנגען פֿון דער פֿאַרזינקענדער אַלטער וועלט אין מיטעלאַלטער אַרײַן.

געוויינליך נעמט מען מיט אַ גזרה-שווה און מען כאַראַקטעריזירט די יודען אין דער מערב'דיגער רוימישער אימפּעריע אַלס די פּיאָנערען פֿון יענער ברייטער געלד-ווירטשאַפֿט, וועלכע איז דאָ אַנטוויקעלט געוואָרען עטליכע יאָרהונדערטער פֿאַר דער פֿעלקער-וואַנדערונג. אָבער די קוועלען, וואָס זענען דערגאַנגען צו אונז, גיבען לגמרי נישט קיין גרונד פֿאַר דער דאָזיגער מיינונג. די סאָציאַלע לאַגע פֿון די יודען אין איטאַליען איז געווען אין אַלגעמיין שטאַרק נישט קיין גינסטיגע. מאַטעריעל עקספּלואַטירט דורך דעם ספּעציעלען יודישען שטייער (פֿיסקוס יודאַאיקוס), וואָס מען האָט בײַ זיי גענומען אין אַ הויכער מאָס, אַראָבגעדריקט אין נאָך אַנ'ערגערע מאַטעריעלע לאַגע דורך אַ גרויסע צאָל פֿריש אָנגעקומענע, ס'רוב אָהן עקזיסטענץ-מיטלען, האָבען די יודען אין רוים געביל-דעט אַ צאָלרייכען פּראָלעטאַריאַט. אַ גרויסער טייל האָט געלעבט אין דחקות און גויט פֿונ'ם סאַמע שלעפּערישען הויזירער-האַנדעל. „פֿאַר די יודען — שפּעט-אָב יובענאַל[32]) — איז אַ בינטעל היי און אַ קיישעל די גאַנצע ווירטשאַפֿט". ענליך קלינגט מאַרציאַל'ס אַ סאַטירע[33]): „עס בעטעלט דער העברעער און עס רוהט נישט דאָס טרערענדיגע אויג, וואָס מסחר'ט מיט שוועבעל-העלצלעך". אַסך רוימישע יודען האָבען זיך געמאַכט פֿאַר אַ פּרנסה וואָרזאָגערײַ

און פּותר-חלומות זיין, אַ העכערע פאָרם פון קריכערישער בעטלע-ריי; יובענאַל[34]) זידעלט דערפאַר די יודען אָהן אַ שיעור.

אין רוים איז דער קליין-האַנדעל געלעגען דערהויפּט אין די הענד פון די פרייגעלאָזטע, געוועזענע שקלאַפען, און הערצ-פעלד דרינגט דערפון, אַז מיט'ן דאָזיגען האַנדעל האָבען זיך פערנומען די יודען, וואָס האָבען געוואוינט אין דעם קוואַרטאַל „אויף יענער זייט טיבער"[35]); די זענען טאַקי לכתחילה געבראַכט געוואָרען קיין רוים אַלס קריגס-געפאַנגענע און דערנאָך זענען זיי מאַסענווייז אָבגעלאָזט געוואָרען פריי. פונדעסטוועגען דאַכט זיך אונז, אַז די דאָזיגע השערה איז נישט אינגאַנצען צוגעטראָפען, ווייל ס'איז בעוואוסט, אַז אינ'ם יודען-קוואַרטאַל אויף יענער זייט טיבער האָבען זיך געפונען וואַרשטאַטען און פאַבריקלעך, ווי גאַרבערייען, זאַלבען-פאַבריקען[36]) א. דגל. פון וואָס מען קאָן דרינגען, אַז די יודישע ליבערטיני (פרייגעלאָזטע) האָבען זיך פער-נומען מיט יענע מלאכות, וועלכע מען האָט אין צענטער פון שטאָט נישט דערלאָזט. עס דאַרף גאָך אָנגעוויזען ווערען אויף עטליכע אויפשריפטען, וואָס מען האָט געפונען אויף די יודישע בית-עלמינס אין רוים, וועלכע שטאַמען פון דער שפּעטערדיגער רוימער-צייט און אין וועלכע עטליכע יודען ווערען אָנגערופען אַלס האַנדווער-קער[37]). אַנדערשוואו ווידער ווערען דערמאָנט יודישע קצבים, שניידער, שמידערס[38]).

אמת איין קוועלע דערמאָנט אונז[39]), אַז עטליכע רייכער'ע יודען אין רוים האָבען זיך פערנומען מיט האַנדעל; אָבער פונ-דעסטוועגען לאָזט זיך שווערליך אָננעמען, אַז דער דאָזיגער האַנ-דעל זאָל האָבען געהאַט עפּעס אַ שטאַרקערע ממשות; בפרט אַז די סירער און מן-הסתם אויך די אַלעקסאַנדרינישע יודען זענען עס געווען די, וואָס האָבען צוגעשטעלט קיין רוים די לוקסוס-אַרטיקלען פונ'ם מזרח-לאַנד. ענדליך קאָן מען דרינגען שוין דער-פון אַליין, וואָס די אַלעקסאַנדרינישע יודען — ווי ס'איז פריהער דערמאָנט — זענען געווען די געשעפטס-פירער פון אָנגעהעריגע צו דער קייזערליכער פאַמיליע, אַז מען האָט נישט וואָס צו בויען קיין השערות וועגען גרעסערע קאַפּיטאַל-פערמעגענס ביי די רוי-מישע יודען.

אויך די יודען, וואָס זענען געווען אין שפאַניען און אין דער פּראָווינץ ג ע ר מ אַ נ י אַ אין דער שפּעטערדיגער קייזער-צייט, דאַר-פען לגמרי נישט בעטראַכט ווערען אַלס קאָלאָניעס פון יודישע

ביי אַ געוויסען ענין ווערען דערמאָנט אין טעאָדאָריכ'ס קאָ-
דעקס (XII, 1,157-158) יודישע קוריאַלען, וועלכע האָבען געהאַט
דאָס דאָזיגע אמט אין קלאַן (אין מיטען פון 4-טען יאָרהונדערט).
די דאָזיגע האָבען געמוזט זיין פּאָססעסאָרען (לאַנד-אייגענטימער)
—ווי ג. קאַראָ איז מיט רעכט משער[41]), — ווייל די וויכטיגסטע
אויפגאַבע פון די קוריאַלען איז געווען דאָס אייננעמען דעם ערד-
שטייער, און אויף אַזעלכע זאַכען האָבען זיך געטויגט בלויז פּאָ-
סעסאָרען.

רעזיומירענדיג מיר אַצינד דאָס אַלץ, וואָס איז ביז אַהער גע-
זאָגט, קומען מיר צו אַזאַ מסקנא:

בעת'ן צוזאַמענבראָך פון דער רוימישער אימפעריע קאָן מען
געפינען גרעסערע פאַרמעגענס בלויז ביי די יודען פון וויטען
מזרח, דהיינו ביי די יודען אין בבל, וועלכע זענען נתעשר געוואָ-
רען דורך גרויסע לאַנד-גיטער און קאַפּיטאַליסטישע געלט-געשעפ-
טען, ווי למשל אַרענדעס פון צאָל.

די פאַרמעגענס פון די אַלעקסאַנדרינישע יודען, וועלכע זענען
געווען אָנגעזאַמעלט אין מסחר דורך דעם האַנדעלס-קאַפּיטאַל, זע-
נען אין אָנהויב פון 5-טען יאָרהונדערט פולשטענדיג צעראַבירט
געוואָרען.

ביי די מערב-רוימישע יודען, וועלכע האָבען זיך דערהויפּט
פאַרנומען מיט האַנדווערקעריי און קליין-האַנדעל, קאָן מען בדרך-
הטבע זיך פאָרשטעלען בלויז גאָר קליינע פאַרמעגענס. אָבער אַז
דווקא די איטאַליענישע יודען זאָל עס האָבען געלונגען מציל צו
זיין זייערע קליינע פאַרמעגענס בעת די שרעקליכע שטורמס און
רויבערייען דורך אַלאַריכ'ן (409) און נאָכדעם דורך די וואַנדאַלען
(455) און בלייבען ביי זיי אין דער נייער תקופה (אויף וואָס עס
איז געבויט זאָמבאַרט'ס השערה)—דאָס טוט בעטראַכט ווערען אַלס
אַ זאַך, וואָס לייגט זיך שטאַרק נישט אויפ'ן שכל.

אין דער צייט ווען די פעלקער-וואַנדערונג האָט פולשטענ-
דיג צעקלאַפּט דעם הויך-אַנטוויקעלטען קולטור-אָרגאַניזם פון דער
מערב-רוימישער אימפעריע, האָבען די ווירטשאַפטליכע צושטאַנ-
דען אין דער מזרח-רוימישער אימפעריע און בעזונדערס די
האַנדעלס-בעציהונגען פון דער אַלטער וועלט געצויגען זיך ווייַ-
טער אָן ערך פון אַ טויזענט יאָר אָן שום בעדייטענדע שינוים.
אין אָנהויב פון 5-טען יאָרהונדערט ווייזט אויס, אַז די יודען פון
מזרח האָבען געפירט אַ האַנדעל מיט די ברעגעס פון אינדיע, לויט
ווי מען קאָן משער זיין פון אַן אָרט ביים פּאָעט קלאַודיאַן[41],

אָבער שוין אין 6-טען יאָרהונדערט האָט זיך געפֿונען כּמעט דער
גאַנצער מסחר מיט אינדיען אין די הענט פֿון די פּערסישע און
אַראַבישע סוחרים[42]). וואָס שפּעטער, ווערט אַלץ קלענער דער
יודישער האַנדעל אין דער מזרח-רוימישער אימפּעריע. דאָס אויס-
נאָצענדיגע פֿינאַנץ-סיסטעם פֿון די ביזאַנטינישע קיסריים האָט אים
זיכער צוגעשטיקט.

וואָס אָנבעלאַנגט די פֿראַגע, צי זענען יודישע קאַפּיטאַלען
אַריבערגעגאַנגען אין די ניי-געגרינדעטע מלוכות פֿון מערב און
צענטראַל-אייראָפּע, וואָלט נאָך יאָ מעגליך זיין אַ געוויסע השערה.
דהיינו, מען וואָלט אַזוי געקאָנט קלערען: נאָכדעם ווי די ביזאַנטי-
נישע פּראָווינצען פּאַלעסטינע, סיריע און עגיפּטען זענען אַרונטער-
געפֿאַלען אונטער דער ממשלה פֿון די אַראַבער, זענען די יודען,
וואָס האָבען דאָרט געלעבט און וועלכע האָבען אונטער דער אַראַ-
בישער הערשאַפֿט בעקומען אַ גרויסע מאָס פֿרייהייט, נאָכדעם ווי
דער פֿאַנאַטיזם פֿונ'ם יונגען איסלאַם האָט זיך געשטילט, געבליבען
אפֿשר שטיין אין האַנדעלס-בעציהונגען מיט מערב-אייראָפּע, אפֿשר
האָבען זיי דאָרט געגרינדעט זייערע האַנדעלס-קאָלאָניעס?

ווען דאָס וואָלט אַזוי געווען, וואָלט מען געקאָנט מיט אַ
געוויסער בעגרינדונג מעשער זיין, אַז די בעוועגליכע קאַפּיטאַלען
פֿון די מזרח-יודען, וועלכע האָבען געפֿירט אַ האַנדעל מיט מערב-
אייראָפּע און וועלכע האָבען געוויס אַריינגעצויגען אינ'ם האַנדעל
אויך די יודען, וואָס האָבען געלעבט אין מערב- און צענטראַל-
אייראָפּע, זענען געווען דער יסוד, אויף וועלכען עס האָבען זיך
ווייטער געשאַפֿען קאַפּיטאַלען ביי די מיטעלאַלטערליכע יודען אין
די מערב-לענדער.

נאָר די מעשה איז, אַז די קאָמוניקאַציע צווישען דעם
מזרח און דעם צפֿונ'דיגען מערב פֿונ'ם מיטעללענדישען ים איז
שוין אינ'ם אַלטערטום שטאַרק אונטערגעגאַנגען, זינט די רעגירונג
האָט זיך אַריבערגעקליבען קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל; און די נייע
בעל-הבתים, די גערמאַנער, האָבען זיך ערשט געדאַרפֿט אויס-
לערנען צו שפּירען נייע בעדערפֿענישען, איידער די פֿאַרשימעלטע
האַנדעלס-בעציהונגען האָבען געקאָנט אָפּגעפֿרישט ווערען צוליב
דער נייער נאָכפֿראַגע. קומט אויס, אַזוי ווי פֿון איין זייט לייגט
זיך זעהר נישט אויפֿ'ן שכל, אַז אין די לאַנדווירטשאַפֿטליכע גער-
מאַנישע מלוכות, וואָס האָבען זיך געשאַפֿען אויף די חורבות פֿון
דער מערב-רוימישער אימפּעריע, זאָלען זיין געווען אַבזאַץ-פּלע-
צער פֿאַר מזרח'דיגע סחורות, וועלכע זאָלען האָבען צוגעצויגען די

יודען פון מזרח-לאַנד אין 5-טען און 6-טען יאָרהונדערט — אַזוי איז זיכער פון דער אַנדער זייט, אַז אין די האַנדעלס-בעציהונגען, וועלכע זענען אָנגעקניפּט געוואָרען מיט'ן מזרח זינט דעם סוף פון 6-טען יאָר-הונדערט, האָבען זיך בעטייליגט סוחרים גישט פון מזרח, נאָר פון מערב.

פאַר די יודען, וואָס האָבען געלעבט אין די גערמאַנישע מדינות, האָט בכן געמוזט זיין אַנ'אַנדער יסוד, אויף וועלכען עס האָבען זיך געשאַפען זייערע קאַפּיטאַלען.

קודם-כל וועלען מיר אין די קולטור-צושטאַנדען פונ'ם פריהסטען מיטעלאַלטער און אינ'ם מצב פון די יודען אין יענער צייט נאָכפאָרשען די וואָרצלען פון יענע קאַפּיטאַלען, וועלכע האָבען געגעבען די מערב-יודען, זינט דעם סוף פון 7-טען יאָרהונדערט, די מעגליכקייט אָנצוקניפען ברייטע האַנדעלס-בעציהונגען מיט'ן מזרח, און שפּעטער - אַהין אינ'ם 11-טען און 12-טען יאָר-הונדערט צו טרייבען, אַלס פּראָפעסיע, וואכער-געשעפטען אין גרויסען סטיל.

III. דאָס לכתחילה'דיגע רייכטום פון די מערב-יודען.

ווען אויף דער רוימישע ערד האָבען זיך געשאַפען די ער-שטע גערמאַנישע מלוכות, זענען די מערב-יודען אַריינגעטרעטען אין די נייע אָרדנונג אַלס „ציוועס ראָמאַני" (רוימישע בירגער) [43] און אַזוי ווי די דייטשע פעלקער, וועלכע האָבען זיך בעזעצט אויף די טעריטאָריעס, וואָס זענען בעוואוינט געווען דורך רוימער אָדער ראָמאַנער, האָבען געמאַכט מיט זיי אַ חלוקה, לויט וועלכער דער דייטש האָט בעקומען 2 דריטעל, דער רוימער 1 דריטעל פונ'ם קולטור-לאַנד[44]), האָבען אויך די יודען, וועלכע האָבען פאַר די גערמאַנער געגאָלטען אַלס רוימער, געמעגט האָבען זייער תביעה אויף דאָס קולטור-לאַנד, וואָס איז געקומען דעם רוימער צוזאַמען מיט דער העלפט פון וואַלד און קרקע-בתולה. די דאָזיגע השערה אונזערע ווערט בעשטעטיגט דורך אַ סך היסטארישע ידיעות פון דער צייט, ווען די מערב-רוימישע אימפעריע איז אונטערגע-גאַנגען און אויף דער רוימישער ערד האָבען זיך געשאַפען די גערמאַנישע מלוכות. אינ'ם שיין פון די דאָזיגע ידיעות זעהט מען דאָ די יודען דערהויפּט אַלס לאַנד-אייגענטימער.

אַז די יודישע קוריאַלען אין גערמאַניען (4-טער יאָרהונ־דערט) האָבען געמוזט זיין אָנגעזעהענע לאַנד-אייגענטימער, איז שוין פריהער בעמערקט געווען. אַנ׳ערך אין יאָר 418 שרייבט אַ בישאָף סעווערוס וועגען איינעם אַ יוד טעאָדאָרוס, וועלכער האָט בעזוכט זיינע נחלאות אויף מאַלאָרקאַ [45]). און אין שפּאַניען זענען די יודען געווען אמת׳ע תושבים. זיי האָבען געוואוינט נישט בלויז אין שטעדט, — די שטאָט גראַנאַדאַ האָט אין דער פריהערדיגער צייט געהייסען די יודען-שטאָט, דעסגלייכען די אוראַלטע שטאָט טאַראַגאָנאַ [46]) — נאָר אויך אויף דעם לאַנד, בעאַרבייט די ערד אַליין און מיט דער הילף פון שקלאַפען, פערמאָגט וויין- און אייל־בירט-גערטנער [47]). אויך די יודען פון גאַליען האָבען אונבעגרענצט זיך פערנומען מיט לאַנדווירטשאַפט. נאָהענט פון נאַרבאָנאַ איז געווען אַ באַרג, וואָס האָט געטראָגען דעם נאָמען „מאָנס יודאַ־איקוס“ [48]). דעסגלייכען ווערט דערמאָנט אַ „טעררא עברעאָרום“ (יודיש לאַנד) אין דער געגענד פון ליאָן און מאַקאָן [49]). אין די בריף פון׳ם פויפסט גרעגאָר I, וועלכע שטאַמען פון 4-טען יאָר־הונדערט, איז פאַרהאַן אַ רייכער מאַטעריאַל וועגען יודישע לאַנד־אייגענטימער אין לאָמבאַרדיען, ביי וועלכע עס האָבען געדינט אַסך קריסטען. אַזוי שרייבט איינמאָל דער דאָזיגער פויפסט צום בישאָף פון לונאַ (אין טאָסקאַנאַ), אַז ער וויל נישט, די קריסטליכע דאָרפס־לייט זאָלען זיין שקלאַפען פון די יודישע גוט-בעזיצער, אָבער ער איז מתיר, זיי זאָלען זיין קאָלאָנען (אויף פאַנשציזנע) ביי די יודען [50]). פון די בריף פונ׳ם זעלבען פויפסט ווייזט זיך אַרויס, אַז אויף די נחלאות פון דער רוימישער קירך אין סיציליען זענען געזעסען אַסך יודישע קאָלאָנען [51]). ענדליך פון די פיל פעראָרד־נונגען פון די קאָנצילען אין אָרלעאַן 538 און 541 (קאַפּיטעל 13 און 30), מאַקאָן 581 (קאַפּיטעל 16), טאָלעדאָ 589 [52]) און פון גרע־גאָר׳ס ענערגישער אַרויסטרעטונג געגען דעם וואָס יודען האַלטען קריסטליכע שקלאַפען, קאָנען מיר דרינגען, אַז אַסך יודען האָבען פאַקטיש געהאַלטען שקלאַפען אויף זייערע גיטער. וואָרן דער פאַקט גופא, וואָס דער איסור איז אַסך מאָל איבערגעחזרט געוואָ־רען, בעווייזט שוין, אַז פראַקטיש איז ער נישט אָבגעהיט געווען; און פון דער אַנדער זייט פערמאָגען מיר ווידער בעווייזען, וועגען וועלכע מיר וועלען נאָך שפּעטער רעדען, אַז די דערמאָנטע פּער־באָטען זענען נישט אָבגעהיט געוואָרען דורך יודען און אַפילו דורך קריסטליכע גייסטליכע גופא.

די לאַגע פון די יודען האָט זיך ממשות׳דיג געענדערט, ווען

די גערמאַנישע פֿעלקער, וועלכע האָבן זיך געהאַלטן בײַם אַריאַניזם, האָבן אָנגענומען דעם קאַטוילִיציזם. דורכדעם האָט זיך געשטאַרקט דער אַסימילירונגס-פּראָצעס צווישן די קריסטליכע רוימער מיט די קריסטליך-געהאָריגע גערמאַנער; דאָס רוימישע רעכט ווערט דאַן ביסלעכווייז בטל און צוזאַמען מיט דעם גייט פֿאַרלוירן די אידענטיפֿיצירונג פֿון די יודען מיט די „ציוועט ראָמאַני”. אַזוי ווי די פֿאָלקס-אָדער שטאַם-געזעצן האָבן פֿאַר זיי נישט געגאָלטן און די רוימישע יודען-געזעצגעבונג איז געווען אַרויסגעטרעטן פֿון קראַפֿט, זענען זיי איבערגעבליבן אַלס דאָס איינציגע פֿרעמדע פֿאָלק אין די גערמאַנישע מלוכות. אויב ביז דעמאָלט האָבן די יודען געהערט צו דער מאַרק-קהילה אַלס גלייכבערעכטיגטע און דערמיט זענען זיי אויך געשיצט געווען אין זייער לאַנד-אייגנטום, איז דאָס אַצינד געגאַנגען פֿאַרלוירן פֿאַר זיי מיט'ן כסדר'דיגן אַרויסשטויסן די יודען פֿון דער „מאַרקאַ”. דורך דער נייער אָרדנונג האָט געמוזט קומען דערצו, אַז די יודען זאָלן פֿאַרקויפֿן זייער לאַנד, און דאָס האָט איינגעבראַכט די יודען די ערשטע גרעסערע בעוועגליכע פֿאַרמעגנס. דער דאָזיגער פּראָצעס פֿון אויספֿאַרקויפֿן די גיטער האָט אין פֿראַנקרײַך-לאַנד געמוזט זיך אָנהויבן שפּעטסטנס אין דער צווייטער העלפֿט פֿון 6-טען יאָרהונדערט [53], אין איטאַליען ערשט אין 7-טען יאָרהונדערט [54]). אַן אויסנאַם איז שפּאַניען, וואו דאָס ברעוויאַריום אַלאַריצי (506), וועלכעס האָט די יודען אָנערקענט אַלס ציוועס ראָמאַני איז אָפּגעשאַפֿט געוואָרען דורך רעקעסווינט'ן ערשט אַרום 654. די וועסט-גאָטישע מלכים האָבן געשטרעבט אויסשליסליך צו דעם קירכליך-פּאָליטישן ציל—אויפֿריכטן די איינהייט פֿון דער אמונה. די יודען אין דער וועסט-גאָטישער מלוכה האָבן דערום געמעגט ווייטער בלײַבן בײַ זייער לאַנד-אייגנטום, בפֿרט אַז דאָס פֿאָלק איז אינגאַנצן ווייט געווען פֿון אומטאָלעראַנץ. און אַפֿילו ווען עפּעס אַ קעניג האָט צוליב קירכליך-פּאָליטישע מאָטיווען פֿאַרווערט די יודען צו האַלטן קריסטליכע שקלאַפֿן אויף זייערע נחלאות, האָבן פֿונדעסטוועגן די יודען געהאַלטן שקלאַפֿן כסדר. דערפֿאַר האָבן שוין געזאָרגט די וועסט-גאָטישע מאַגנאַטן וועלכע האָבן פּונקט אַזוי ווייניג ווי דאָס פֿאָלק מיטגעהאַלטן דעם קריסטליכן פֿאַנאַטיזם פֿון די מלכים און זיי האָבן גאָרנישט געהאַט קיין חשק צו פֿאַרלירן די יניקה, וואָס זיי האָבן געצויגן פֿונ'ם פּראָטעזשירן די יודען. ערשט עגיקאַ האָט אין יאָר 694 אַרויסגעגעבן אַ געזעץ, אין וועלכן ער האָט פֿאַרווערט די יו-

דען צו האָבען אייגענע נחלאות און הייזער [55]). דאָס געזעץ איז טאַקי פּאַקטיש דורכגעפירט געוואָרען, אָבער די בעגרענצונג פון די שפּאַנישע יודען האָט לאַנג נישט געדויערט, ווייל די אַראַבער האָבען אין יאָר 711 געמאַכט אַ סוף צו דער וועסט-גאָטישער מלוכה. דורך דער דאָזיגער געשעהעניש זענען די אָקאָרשט געדריקטע און גערודפ׳טע שפּאַנישע יודען, וועלכע האָבען געטון די אַראַבער גרויסע טובות ביים איינעמען די האַלב-אינזעל, ווידער געוואָרען אייגענטימער פון לאַנד-גיטער.

אַלזאָ נישט זאָמבאַרט׳ס אַלטקאַפּיטאַליזם, וועלכער איז מוטל בספק אין העכסטען גראַד, איז עס געווען דער יסוד פאַר׳ן ווײַ-טערדיגען שאַפען זיך פון פאַרמעגענס ביי די יודען אין די מערב-לענדער, נאָר די ערד-רענטע (אין ברייטערען זין), וועלכע האָט זיך אָנגעזאַמעלט ביי די יודישע לאַנד-אייגענטימער. די דאָזיגע אַקומולירטע ערד-רענטע, דעסגלייכען די גרעסערע בעוועגליכע קאַפּיטאַלען, וואָס זענען אַריינגעקומען אין יודישע הענט נאָכ׳ן פאַרקויף פון די יודישע נחלאות [56]), זענען געווען דער יסוד פון׳ם שפּעטערדיגען וועלט-האַנדעל, וועלכען די יודען האָבען ביז׳ן סוף פון 10-טען יאָרהונדערט געהאַלטען אין זייערע הענט.

מען וואָלט קאָנען אָפּפרעגען אונזער היפּאָטעזע וועגען דעם פאַרקויף פון די יודישע נחלאות מיט דער טענה, אַז די גערמאַנישע מלכים האָבען דאָך געקאָנט קאָנפיסקירען די יודישע גיטער, אַזוי ווי דאָס איז אָפט געשעהן אין די שפּעטערדיגע צייטען פון מיטעלאַלטער, ווען מען האָט די יודען בעגזלט פון האָר ביז גאָר. אָבער קיין זאַך קאָן נישט אַזוי אַריינפירען אין אַ טעות, ווי דאָס וועלען אָנווענדען די היסטאָרישע אַנאַלאָגיע אויף דער דאָזיגער צייט. תמיד ווען מיר טרעפען-אָן אין די ערשטע צייטען פון מיטעל-אַלטער אויף גירושים פון יודען (צ. ב. אונטער די וועסטגאָטישע מלכים: סיזעבוט 613, כינטילאַ 638. אינ׳ם פראַנקענלאַנד אונטער כילפעריכ׳ן 582, דאַגאָבערט 629), קאָן מען אין קיין שום פאַל נישט האַלטען, אַז די גירושים זענען געמאַכט געוואָרען צוליב פּסיכאָלאָגישע מאָטיווען. מיט די גירושים פון די יודען ווילען בלויז די מלכים פאַרמיידען די סכנה, וואָס שטייט-פאַר דעם כלל קריסטען מצד דעם יודישען פאָלק. וועגען דעם יודישען פאַרמעגען קימערען זיי זיך ווייניג.

II. דער יודישער האַנדעל אין מיטעלאַלטער.

דאַכט זיך, מיר האָבען אויפגעוויזען, אַז די יודען אין אי-
טאַליען, אינ'ם פראַנקענלאַנד און אין שפּאַניען האָבען ביז'ן סוף
פון 6-טען יאָרהונדערט דערהויפּט זיך פאַרנומען מיט לאַנדווירט-
שאַפט אָדער געהאַט פּרנסה פון אָפּגעבען וויערע לאַנד-גיטער אין
אַרענדע. אַצינד ווילען מיר ווייזען, אַז די יודישע הענדלער אין
יענער צייט האָבען געטריבען דעם האַנדעל בלויז אַלס אַ נעבען-
פּרנסה, און טאַקי מיט דער הילף פון די אָנגעזאַמעלטע רווחים
פון דער ערד (די אַקומולירטע ערד-רענטע). דער האַנדעל האָט
זיך דעמאָלט באַגרענצט אויף לעבעדיגע סחורות און אויף צירונג;
געווי וואָס פאַר אַ מינים צירונג איז אין די קוועלען נישט אָנגע-
וויזען. דאָס אָפטע אַריינרייסען זיך פון די באַרבאַרען און די
מלחמות האָבען פאַרשאַפט אַ מענגע געפאַנגענע. אַזוי איז אַרויס-
געקומען, אַז יודען, וועלכע האָבען זייערע גיטער פאַרפאַלטעט,
האָבען אַליין געהאַנדעלט מיט שקלאַפען, פון איין זייט כדי צו
קריגען פאַסיגע אַרבייטס-קרעפטען פאַר זייערע נחלאות, פון דער
אַנדער זייט צו האָבען יניקה פון דער גרויסער נאָכפראַגע אויף
שקלאַפען אין די שטעט, וואו די באַפעלקערונג איז געמינערט
געוואָרען, און אין די פאַרוויסטע דערפער. אַ באַזונדערס ברייטער
האַנדעל מיט שקלאַפען איז געטריבען געוואָרען אין איטאַליען. פון
די בריוו פונ'ם פּויפּסט גרעגאָר I זעהט מען אַרויס, אַז שוין אין
6-טען יאָרהונדערט זענען אין רוים [57]) און נעאַפּאָל [58]) אָפּגע-
האַלטען געוואָרען עפענטליכע שקלאַפען-יריד'ים. אַמער, גרעגאָר
גופא האָט געלאָזט קויפען אַנגלאָ-זאַקסישע שקלאַפען פאַר דער
קירך [59]). נישט געגען דעם גאַנצען מין שקלאַפעריי קעמפט דער
דאָזיגער פּויפּסט, נאָר ער וויל האָבען, אַז די קריסטליכע שקלאַ-
פען זאָלען אַרויסגענומען ווערען פון זייערע יודישע בעלי־הבתים.
די איטאַליענישע יודען, וועלכע האָבען שטאַרק געליטען דורך דער
פאַרוויקלונג פון גרעגאָר'ס מיטלען,—ווייל זיי פלעגען אָפט מאַ-
כען ווייטע נסיעות קיין גאַליען [60]) איינצוקויפען שקלאַפען, און
אויף די נסיעות פלעגען זיי לייגען גרויסע הוצאות—האָבען זיך
געקלאָגט פאַר פּעריפעריענע פאָרטלען, כדי זיך צו קערעווען געגען
דעם פּויפּסט'ס פאַראָרדנונגען. אַזוי האָט דער נעאַפּאָל'ער יוד
באַזיליס לפנים געלאָזט שמד'ן זיינע זין, כדי ווייטער צו פירען
זיין שקלאַפען-האַנדעל אונטער זייער פירמע [61]). אַן אַנדער יודישער
שקלאַפען-הענדלער איז געבליבען ביי זיין פרנסה דורך איבערקויפען

די באַמטע מיט שוחד [62]). פֿון גרעגאָר'ס באַשטימונגען—צום סוף האָט דער פּויפּסט אַליין געמאַכט עטליכע פֿאַרלייכטערונגען—זיינען אויף דער שפּעטערדיגער צייט געבליבען אין דער ווירקונג בלויז די, וועלכע האָבען פֿאַרווערט די יודען צו האַלטען קריסטליכע שקלאַפֿען. נאָר אַפֿילו די סך קאָנציליומס, וועלכע האָבען איבערגעחזר'ט יענע באַשטימונגען, זיינען נישט געווען אימשטאַנד אויסצוראָטען דאָס דאָזיגע „עקסעקראַבילע קאָמערציום” (פֿאַרשאָלטענער האַנדעל). קלאָגט דאָך טאַקי דאָס 10-טע טאָלעדאָ'ער קאָנציליום אַפֿילו אויף דעם, וואָס אַ סך גלחים טוען נאָך דעם ביישפּיל פֿון די פּושעים און פֿאַרקויפֿען קריסטליכע שקלאַפֿען צו שפּאַנישע יודען. אין דער מעראָווינגער מלוכה האָבען די קאָנציליומס גוזר געווען [64]), אַז יעדער קריסט זאָל האָבען דאָס רעכט אויסצוקויפֿען אַ קריסטליכען שקלאַף פֿון יודישע הענדלער צום פּרייז פֿון 12 סאָלידען און אָפּלאָזען אים פֿריי אָדער האַלטען אים ווייטער אין קנעכטשאַפֿט. די יודען, וואָס האָבען געוואוינט אין די פּאָרט-ערטער מאַרסייל און טולוז, האָבען שוין אין 7-טען יאָרהונדערט געפֿירט מיט דעם נאָהענטען ענגלאַנד אַ מסחר מיט שקלאַפֿען [65]).

אָבער שוין בעצייטענס האָבען די יודען, דערהויפּט אין פֿראַנקענלאַנד, זיך אַ נעם-געטון אויך צום האַנדעל מיט סחורות. ביים הויף פֿונ'ם קעניג כילפּעריק איז געווען גאָר אַ גרויסער חשוב אַ רייכער יוד פּריסקוס פֿון פּאַריז, וועלכער איז געווען אַ קעניגליכער נאמן און יובעליר [66]) און אין שאַלאָן סיר סאָאָן האָט ער צוזאַמען מיט דאָנאָלוס'ן געקלאַפּט מטבעות [67]). פֿון די שילדערונגען פֿון גרעגאָר פֿון טור ווייזט אויס, אַז גאַלישע יודען האָבען אָפּט פֿאַרקויפֿט עקזאָטישע סחורות (ספּעציעס) צום קלערמאָנער בישאָף [68]). בכלל ווייזט אויס, אַז אין יענער צייט זיינען הויכע גלחים און אַבאַטען געווען די הויפּט-אָפּנעמער פֿון יודישע סחורות. אַזוי האָט אַ פּרעסביטער, וועלכער האָט זיך געסטאַרעט וועגען אַ וואַקאַנטער שטעלע פֿון אַ בישאָף, געשיקט דעם קעניג אַ סך צירונג, וואָס ער האָט געקויפֿט ביי יודען [69]). נישט זעלטען זיינען יודישע סוחרים געווען אין פֿרויען-קלויסטערס, כדי דאָרט אָפּצוזעצען זייער פּוץ-רומעל פֿאַר אַ שיינער מטבע [70]). ווי שטאַרק די יודען פֿון גאַליען זיינען געניט געווען אין מסחר, זעהט מען דערפֿון, וואָס אַפֿילו דער גרעסטער שונא-ישראל צווישען די מלכים דאַגאָבערט האָט זיך נישט געקאָנט בעגיין אָן אַ יודישען סוחר. דעם סוחר זיינעם שלמה זעהען פֿון צייט צו צייט איבער-

געגעבען געוואָרען אַפילו געוויסע פונקציעס אין דעם קעניגס פינאַנץ-אַדמיניסטראַציע[71]).

אין די קוועלען פון 6-טען און 7-טען יאָרהונדערט זענען פאַראַן ראַיות, אַז שוין אין דער דאָזיגער פריהיגער צייט זענען אין די גערמאַנישע לענדער בענוצט געוואָרען אָריענטאַלישע (מזרח׳דיגע) סחורות. אַזוי דערמאָנט פיל מאָל גרעגאָר פון טור אין זיינע היסטאָרישע בעשרייבונגען וועגען פאַפּירוס און „וואָרצלען פון עגיפּטישע גראָזען".[72]) אויך דער גאָלדשמיד פונ׳ם קעניג דאַגאָבערט, דער הייליגער עלאַי, זאָל זיך האָבען געקליידט אין „זיידענס און עגיפּטישען לייוועגט"[73]). עס ווייזט אָבער אויס, אַז די דאָזיגע אָריענטאַלישע סחורות זענען דערהויפּט געקומען אין די מערב-לענדער דורך דער פאַרמיטלונג פון סירישע סוחרים, וועלכע זענען געווען אין דער צייט פון דער מעראָווינגער-דינאַסטיע נישט בלויז אין די דרום-פראַנצויזישע האַנדעלס-שטעט ווי נאַרבאָן און באָרדאָ, נאָר אויך אין צענטער פונ׳ם פראַנקענלאַנד, אין אָרלעאַן און טור[74]).

נישט אויסגעשלאָסען איז אָבער די השערה, אַז אויך יודישע סוחרים האָבען מיטגעמאַכט צוזאַמען מיט די סיריער זייערע האַנדעלס-נסיעות און אַזוי-אַרום זענען זיי שוין אין דער דאָזיגער פריהיגער עפּאָכע געווען גלייך מיט די סיריער די פירער פונ׳ם עגיפּטישען מסחר. וועגען דירעקטע בעציהונגען צווישען די מערב-יודען מיט׳ן אָריענט האָבען מיר בעשטימטע ידיעות ערשט פונ׳ם 8-טען יאָר-הונדערט. צו די דאָזיגע דירעקטע בעציהונגען האָט זיי זיכער געבראַכט דער שקלאַפען-האַנדעל, אויף וועלכען זיי האָבען זיך דער עיקר פאַרלייגט, און וועלכער האָט זיי אויך געוויס געפירט אין די לענדער, וואו די אַראַבער האָבען געהאַט די ממשלה —אין 8-טען יאָרהונדערט האָבען די אַראַבער געוועלטיגט איבער׳ן גאַנצען צפון-ברעג פון אַפריקע און אַפילו איבער שפּאַניען און סיציליען. אויב ביז אין 6-טען יאָרהונדערט אַריין האָבען די סיריער בעהערשט דעם האַנדעל אינ׳ם מערב-לאַנד[75]), איז דער דאָזיגער האַנדעל זינט דעם 7-טען יאָרהונדערט אַריינגעפאַלען דערעיקר אין די הענט פון יודען, ווייל די אַראַבישע, סלאַווישע, גריכישע און פריזישע סוחרים, וועלכע זענען דערמאָנט צוזאַמען מיט זיי, האָבען זיי קיין גרויסע קאָנקורענץ נישט געקאָנט מאַכען. בכלל ווייזען זיך נישט קיין אַראַבישע סוחרים אין קריסטליכע לענדער ביז׳ן סוף פון 11-טען יאָרהונדערט, אַזוי אַז עס איז גאָר שווערליך צו האַלטען, אַז דאָס אַראָפּקומען פון די אַראַבער קיין איי-

ראָפּע (שפּאַניען) האָט מיטגעווירקט ביים אַראָפּברענגען אָריענטאַלישע סחורות פאַר'ן מערב [76]). די סלאַווישע און גריכישע סוחרים האָבען געטריבען זייער האַנדעל כמעט אויסשליסליך אין מזרח-אייראָפּאַ, אין דער צייט וואָס דער מערב איז געווען דערהויפּט אַן אָפּזאַץ-לאַנד פאַר יודישע סוחרים. אויב די פּריזען האָבען אַליין געפּירט אין מזרח-לאַנד זייערע טיכער, וועלכע זענען דאָרט געווען אַ געזוכטע סחורה, איז אַ פראַגע, אויף וועלכער מיר קאָנען קיין תשובה נישט געבען [77]). אַלזאָ אויב די יודען אין מערב-אייראָפּע זענען אַפילו נישט געווען די איינציגע סוחרים, האָבען זיי אָבער געהאַט אַ מאָנאָפּאָל אויף בעשטימטע און שטאַרק געזוכטע סחורות: די אוצרות פונ'ם אָריענט האָט מען געקאָנט בעקומען בלויז דורך זייער פאַרמיטלונג. און דאָס האָט פאַרשאַפט דעם יודישען האַנדעל די אויבערהאַנד אויף הונדערטער יאָרען נאָכאַנאַנד.

בעזונדערס האָט זיך פונאַנדערגעוואַקסען דער אָריענטאַלישער האַנדעל אונטער דער ממשלה פון דער קאַראָלינגער-דינאַסטיע. קאַרל דער גרויסער האָט ריכטיג געוואוסט ווי אָפּצושאַצען די טייערע זאַכען, וואָס מען האָט געהאַט דעם האַנדעל צו פאַרדאַנקען, און ער האָט זייער פּראָטעזשירט די בעציהונגען מיט'ן מזרח-לאַנד.

די דאָמינירענדע לאַגע, וואָס די פרענקישע יודען האָבען געהאַט אינ'ם גרויס-האַנדעל, האָבען זיי געהאַט צו פערדאַנקען דעם קעניגליכען שוץ; ענליך ווי דער רוימישער סענאַט בשעתו האָט געגעבען זיין שוץ די קאַרטאַגענישע הענדלער אין רוים [78]). די יודישע סוחרים, וועלכע זענען פונ'ם קעניג פּריווילעגירט געווען, זענען קודם-כל געווען בעפרייט פון אַלע אָבגאָבען, צאָלען, מלוכה-שטייערן [79]), און זענען בלויז פערפליכטעט געווען, אַלס אָבצאָל פאַר'ן געגעבענעם שוץ, צו ערלעדיגען ווען עס קומט אויס סוחרישע ענינים פאַר'ן קעניגס וועגען [80]). שפּעטער ווייזט אויס האָבען זיי געצאָלט אַ יערליכען אָבגאָב אין די קייזערליכע שאַץ-קאַמער [81]) אַזוי האָבען זיי אין דער צייט פון לודוויג דעם פרומען געדאַרפט אָבגעבען אַלע יאָר אָדער אַלע צוויי יאָר פאַר'ן הויף אַ טייל פון זייערע רווחים [82]). אין מערב-פראַנקענלאַנד האָבען זיי געדאַרפט געבען אַ צענט-חלק פונ'ם ריינעם ריווח, לויט ווי מיר דערגייען [83]) פון אַ פעראָרדנונג פון קאַרל דעם פליכטוואַטען (877). די קריסטליכע סוחרים האָבען געצאָלט אַן עלפט-חלק פון זייערע רווחים. בעגרענצט זענען די יודען געווען גלייך ווי אַנדערע סוחרים בלויז

אינ'ם האַנדעל מיט תבואה און וויין [84].

די בעגרענצענדע פאַרבאַטען פוג'ם „קאַפּיטולאַרע דע יו־דעאיס” (8,14) זענען מן-הסתם ניט גענוי אָפּגעהיט געוואָרען, ווייל בסך-הכל מיט עטליכע יאָר שפּעטער האָבען מיר שוין ידיעות וועגען יודישע וועלטהענדלער [85], וועלכע האָבען אין דער געגענד פון נאַרבאָן געהאַט אייגענע וויינגערטנער [86].

די קלאָרסטע ראייה, אַז יודען פון מערב האָבען אַלס גרויס־הענדלער דורכגעריזט כמעט די גאַנצע דעמאָלט בעוואוסטע וועלט, געפינען מיר אין אַ בעריכט, געשריבען צווישען 854—874, פונ'ם אַראַבישען אויבער-פּאָסט-מייסטער איבן קורדדיבה [87], וועל־כער שילדערט אונז נישט ווייניגער פון פיר מאַרשרוטען, אויף וועלכע עס פלעגען פאָרען אַהין און צוריק די יודישע גרויס־הענדלער צווישען מערב-איירָאָפּע מיט מזרח-אַזיען:

איין וועג האָט געפירט פונ'ם פראַנקענלאַנד מיט'ן וואַסער קיין מצרים, פון דאָרט האָט מען דורכגעשיפט דעם ים-סוף אויפ'ן אינדישען אָקעאַן אַרויס. אין צווייטען מאַרשרוט זענען די יודישע סוחרים צוריקגעקומען אויף דער יבשה אין אַזיען ביי דער מינ־דונג פונ'ם טייך אָראָנטעס, זענען זיי דאַן געפאָרען צום טייך פרת, מיט'ן פרת קיין באַגדאַד, פון דאָרט ווידער זענען זיי מיט'ן חידקל און מיט'ן פערסישען ים-גאָלף צוגעקומען צום אינדישען אָקעאַן. אין די ביידע מאַרשרוטען איז זייער ציל געווען אינדיען און כינאַ. אַ חוץ די דאָזיגע צוויי וועגען, אויף וועלכע די גרע־סערע שטרעקע איז דורכגעמאַכט געוואָרען מיט דער שיף, זענען אויך בענוצט געווען צוויי אַנדערע וועגען, אויף וועלכע מען איז מער געפאָרען מיט דער יבשה. אַזוי האָט איין האַנדעלס-וועג מיט דער יבשה געפירט פון מערב-איירָאָפּע דורך דאָס האַרץ פון איי־ראָפּע, דורך דייטשלאַנד, און דורך די סלאַווען-לענדער צו דער הויפּט-שטאָט פון די כוזרים איטיל, וואו די מערב-יודען, ספּעציעל פּראָטעזשירט דורך זייערע גלויבענס-ברידער די כוזרישע מלכים, האָבען געשאַפען סוחרישע ישובים. פון דאָרטען זענען זיי איבער'ן קאַספּישען ים אָנגעקומען אין דאָס היגטערשטע אַזיען. אַן אַנדער האַנדעלס-וועג מיט דער יבשה האָט געפירט אין פראַנקרייך און שפּאַניען איבער גיבראַלטאַר קיין אַפריקע, דערנאָך לענג-אויס מיט'ן אַפריקאַנישען ברעג איבער מצרים קיין סיריען, בבל, אינדיען און כינאַ.

אויף די דאָזיגע ווייטע נסיעות האָבען די יודישע וועלט־הענדלער בעזעסען אַ שטאַרקע אָרגאַניזירטקייט אין די יודען, וואָס

האָבען געלעבט אין די פֿאַרשידענע יש-ערטער; זיי האָבען בעקוי־מען פֿון זיי אלערהאַנד אינפֿאָרמאַציעס.

צוריקוועגס זענען די סוחרים געפֿאָרען אויפֿ'ן זעלבען אופֿן, נאָר נישט אַלע פֿון זיי זענען געגאַנגען ביז'ן פֿראַנקענלאַנד, א טייל איז אַוועק קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל, דאָרט צו פֿאַרקויפֿען די סחורות. וועגען זייערע סחורות דערציילט איבן קורדדבה, אַז פֿון מערב האָבען זיי געפֿירט סריסים, שקלאַפֿינס, יונגלעך, זיידענס (דאָס מן-הסתם בלויז פֿון שפּאַניען אין גריכענלאַנד), רויכוואַרג און שווערדען; ווידער צוריק פֿון מזרח קיין מערב האָבען זיי געפֿירט מאָשוס, אַלאָע, קאַמפֿער, צימערינג א. דגל.

די דאָזיגע אויסערגעוויינליך אינטערעסאַנטע נאָטיצען פֿונ'ם אראַבישען גענעראַל-פּאָסטמייסטער, וועלכער איז געווען אַזאַ בקי אין די האַנדעלס-וועגען פֿון די יודישע וועלט-הענדלער, ווערען בעשטעטיגט אויך דורך אַנדערע קוועלען. א מאָנאַך פֿון סען-גאַלען [88]), וועלכער האָט געלעבט אין 8-טען יאָרהונדערט, דערציילט וועגען אַ יודישען סוחר פֿונ'ם פֿראַנקענלאַנד, וועלכער פֿלעגט אָפֿט זיין אין פּאַלעסטינע און ברענגען פֿון דאָרט קיין מערב-אייראָפּע טייערע און נישט-בעקאַנטע זאַכען.

יודישע האַנדעלס-שיפֿען זענען דעמאָלט נישט געווען קיין יקר-המציאות. איינמאָל ווען פֿון אַ פּאָרט-שטאָט אין גאַליאַ נאַרבאָ־גענזיס האָט מען געזעהן אָנקומען שיפֿען, איז געווען אַ פּלוגתא צווי־שען די צוזעהער: *) „די איינע האָבען געזאָגט, אַז דאָס זענען יודישע, די אַנדערע — אַז אין דער ריכטיגקייט זענען עס אַפֿרי־קאַנישע, און אַנדערע, — אַז בריטאַנישע סוחרים". [89]) לודוויג דער פֿרומער האָט אין יאָר 828 אַרויסגעגעבען אַ שוץ-בריוו פֿאַר יודי־שע סוחרים, אין וועלכען עס איז צווישען אַנדערעס געזאָגט, אַז קיי־נער טאָר נישט אוועקנעמען ביי זיי זייערע שיפֿען מיט'ן תירוץ אַז מען דאַרף עס פֿאַר'ן מלכות [90]).

וועגען דעם ברייט אַנטוויקעלטען מענשען-האַנדעל, וואָס די יודען האָבען געפֿירט אין דער צייט פֿון די קאַראָלינגער, האָט שטאַרק געקלאָגט — הגם אָן אַ שום פּעולה — דער ענערגישער אַגאָ־באַרד. צו דעם מענשען-האַנדעל האָבען פּונקט צוגעהאָלפֿען די פֿאַרבינדונגען פֿון די מיטעלאייראָפּעאישע יודען מיט שפּאַניען און מיט'ן אָריענט, וואו די נאָכפֿראַגע אויף שקלאַפֿען איז געווען גאָר

(* alii Juaeos, alii vero Afrikanos, alii Britannos mercatores esse dicebant

גרויס. דער סחורות-האַנדעל, ספּעציעל דער האַנדעל מיט אָריענטאַלישע סחורות, איז דעמאָלט איבערהויפּט געגאַנגען האַנט ביי האַנט מיט'ן שקלאַפֿען-האַנדעל; ווייל אין אָריענט איז אַנדערש נישט מעגליך געווען צו צאָלען, ווי מיט געלט און שקלאַפֿען.

אין דייטשלאַנד, וואו ס'איז געווען אַסך ביליגע אַרבייטס-קרעפֿטען, איז זיכער געווען אַ קנאַפּ אָרט פֿאַר אַנ'אָבזאַץ פֿון שקלאַפֿען [91]), דערפֿאַר זענען נאָך דריקענדער געווען פֿאַר די יודען אינ'ם פֿראַנקענלאַנד די קייזערליכע פֿאַר־אָטען אַרויסצופֿירען שקלאַפֿען פֿונ'ם לאַנד [92]). אָבער דער פֿאַרבאָט איז מן-הסתם נישט געווען אָבגעהיט געוואָרען, ווייל קוים צוויי יאָר נאָכדעם ווי ער איז אַרויסגעגעבען, קלאָגט שוין אַגאָבאַרד [93]), אַז די יודען פֿערקויפֿען קריסטליכע שקלאַפֿען קיין שפּאַניען, און זייערע קריסטליכע פּראָטעקטאָרען מאַכען זיי נישט קיין שום שטערונגען דערביי. שטאַרק וויכטיג איז געווען פֿאַר'ן שקלאַפֿען-האַנדעל דער פֿאַרבאָט, צוצולאָזען די שקלאַפֿען פֿון די יודען צו דער קריסטליכע טבילה (טויפֿע) און דורכדעם צו עמאַנציפּאַציע. אַזוי-אַרום האָט מען מיט'ן תירוץ פֿון רעליגיעזע מאָטיווען בעוואָרענט, אַז די יודישע שקלאַפֿען-אייגענטימער זאָלען נישט האָבען קיין שאָדען [94]).

הגם די יודישע סוחרים זענען כּלל נישט געווען פֿולשטענדיג פֿריי און מיט זייערע הייזער און מאַגאַזינען זענען זיי אונטערגעוואָרפֿען געווען דעם קעניגס מאַכט אַלס עבדים פֿונ'ם מלך, האָבען זיי פֿונדעסטוועגען שוין גאָר פֿריה געהאַט די מעגליכקייט זיך אַרויפֿצוקריגען אויף אַ הויכע מדרגה איבער די פֿאַרשידענע קלאַסען פֿונ'ם קעניגס דינער. דערצו האָבען גורם געווען: א) דער פּרינציפּ פֿון טאָלעראַנץ, וועלכער דריקט זיך אויס אין די ווערטער פֿונ'ם קעניג לודוויג דעם פֿרומען: [95]) „אַזוי ווי יודען לעבען צווישען אונז, דאַרפֿען מיר נישט זיין קיין פֿיינט נישט פֿון זייער לעבען נישט פֿון זייער קערפּערליכער זיכערקייט. מיר דאַרפֿען אויך נישט זיין קיין געגנער פֿון זייער וואוילשטאַנד". ב) די מאָנאָפּאָליזירונג פֿונ'ם אָריענטאַלישען סחורות-האַנדעל (דערגעגען אינ'ם שקלאַפֿען-האַנדעל האָבען זיי שוין גאָר פֿריי געהאַט קאָנקורענטען אין די וועניציאַנער און אַמאַלפֿיאַנער); ג) דער ספּעציעלער רעכטשוץ, וועלכער האָט גוואַלטיג געהאָלפֿען דער אַנטוויקלונג פֿון זייער האַנדעל; ד) זייער שטייער-פֿעהיגקייט, און ענדליך ה) זייער וויכטיגקייט פֿאַר'ן מאַרק. זענען דאָך אַפֿילו אין אַ סך ערטער די ירידים, וועלכע זענען געוויינליך פֿאָרגעקומען אום שבת, אָפּגעלייגט געוואָרען, כּדי יודען זאָלען נישט זיין געשטערט אין זייער

רו-טאָג—און דערביי האָט מען די יודען געגעבן די ברירה צו בעשטימען די טעג, אין וועלכע די ירידים זאָלען ווערען אָפּגעהאַלטען [96].

די אַלע אויבען-אויסגערעכענטע מאָמענטען האָבען צוגעהאָלפען, אַז די יודען אינ'ם פראַנקענלאַנד, וועלכעס האָט אַרומגענומען אויך דייטשלאַנד און איטאַליען, אין דער צייט פון דער קאַראָלינגער-דינאַסטיע, זאָלען נתעשר ווערען, פאַרשאַפען זיך גרויסע רייכטימער [97]. אגב האָט דאָ אויך ספעציעל מיטגעווירקט דער אומשטאַנד, וואָס יענע עפּאָכע איז געווען בעזונדערס גינסטיג אויף צו הויבען גוואַלטיג די מקחים ביים יודישען האַנדעל. איינער פון די „אַרטיקלען", מיט וועלכע מען האָט געדעקט די קניות וואָס מען האָט געמאַכט אין די אַראַבער-לענדער, די שקלאַפען, האָבען געטריבען די יודישע הענדלער אין אַזעלכע געגענדען, וואו עס האָבען געלעבט נאַטור-פעלקער. אין פראַנקענלאַנד, וואו די אייגענטליכע שקלאַפעריי איז נאָכ'ן זיג פונ'ם קריסטענטום פאַרשוואונדען און פונ'ם „סערוואוס" (דעם שקלאַף) איז געוואָרען דער „סערף" (דער פאַנשציזניק), וועלכער האָט געוויינליך געקאָנט פאַרקויפט ווערען בלויז צוזאַמען מיט זיין נחלה, האָט דער שקלאַפען-הענדלער נישט געהאַט וואָס אויפצוטון. אַזוי אַרום זענען די יודישע האַנדעלס-לייט גענויטיגט געווען זיך אַוועקצולאָזען ווייט צו מזרח-צו אין די סלאַווישע לענדער, וואו זיי האָבען אָנגעטראָפען אויף האַלבע באַרבאַרען. דאָ זענען זיי ביי זייערע קניות געשטאַנען אַזוי אין גרויסען, אַז עס האָט געמוזט אַרויסקומען דיזעלבע ערשיינונג, וואָס ביים קאָלאָניאַל-האַנדעל אין זיינע ערשטע צייטען. „אויפ'ן אָרט פונ'ם האַנדעל איז געקומען די עקספּלואַטאַציע". דעסגלייכען איז די לאַגע גוט געווען פאַר די יודישע סוחרים ביים פאַרקויף פון זייערע אָריענטאַלישע סחורות. וואָרן נישט די אָרימע פויערים זענען געווען זייערע אָפּנעמער, נאָר מענשען וואָס האָבען געלעבט נישט מיגיע כפּם, די מלכים, הערצאָגען, קירכען-שררות, אַבאַטען — אַלזאָ מענשען וואָס האָבען געצויגען יניקה פון רענטע, פאַר וועלכע ס'איז נישט געווען קיין נפקא-מינה, צי האָבען זיי בעצאָלט פאַר אַ פּראַכטיגען דיוואַן „אַנשטאָט די יערליכע צינזען פון 2 אָדער 20 פויערים, די צינזען פון 4 אָדער 40 פויערים" [98]. די יודישע האַנדעלס-לייט פלעגען קומען אין די שלעסער פון די „גרויסע לייט", ס'הייסט דאָרטען, וואו ס'האָט געהערשט די תאווה צו פאַרמאָגען צירונג, ווייל דער וואָס האָט געקאָנט ציהען אויף זיך די אויגען דורך אויסערליכען גלאַנץ האָט דערמיט שטאַרק

געבליבען די הדיבות זיינע. בעזונדערס איז די קירך געווען א גרויסער קונה אויף אָריענטאַלישע סחורות. געגען אַ״ע דעקרעטען און החלטות פון די קאָנציליומס האָבען נאָך אין 10-טען יאָרהונ- דערט לגמרי נישט אויפגעהערט האַנדעלס-בעציהונגען און געזעל- שאַפטליכע בעציהונגען צווישען יודען און הויכגעשטעלטע גייסט- ליכע [99]). בלויז וועגען די פויפסטען דערצעלט גרעגאָר'ס ביאָגראַף, וועלכער האָט געלעבט אין 9-טען יאָרהונדערט, דער דיאַקאָן יאָהאַנעס [100]), אַז זיי האָבען זיך קיינמאָל נישט געוואָלט אַריינ- לאָזען מיט די יודען, אַפילו ווען יענע האָבען געבראַכט די שענס- טע סחורות, נאָר די יודען האָבען געמוזט פאַרקויפען זייערע סחורות אויסערהאַלב פונ׳ם פאָרטיקוס. אַנדערש איז אָבער געווען מיט די ביסקופען און אַבאַטען. שוין קאַרל דער גרויסער האָט זיי [illegible] איבער די קירכען-אוצרות, ווייל יודישע און אַנדערע סוחרים האָבען זיך בערימט, אַז זיי [illegible] [101]) — [illegible] אַלס [illegible] אָריענט. אַלס אַ בעווייז, ווי אַזוי די געניטע און [illegible] האַנדעלס- לייט פלעגען בעדרייסען די לייכטגלויביגע [illegible], קאָן צוויטען [illegible] [illegible] דער [illegible] פון סען-גאַלען. דעם אַרציביסקופ ריכולף פון מאַינץ, וועלכער האָט געהאַט די שוואַכקייט זיך גרויס צו שטעלען מיט אנטיקען, האָט אַ יוד פאַרקויפט פאַר אַ הויכען מקח אַ מויז און אים אָנגע- געבען, אַז דאָס איז אַ זעלטענע חיה׳לע, געבראַכט אַזש פון ארץ- ישראל, און די מציאה איז גאָר נישט אָפצושאַצען [102]).

אויב דער לוקסוס, וואָס האָט זיך אין יענער צייט קאָנצענט- רירט אין די הויפען פון מלכים און ביסקופען און האָט אויסגע- קוקט מעהר אויף גלאַנץ און פראַכט ווי אויף בעקוועמליכקייט, איז געווען אַ פעטע קוועלע אויף צו רייסען אַ פרייז, איז חוץ דעם געווען נאָך אַן׳אומשטאַנד, וועלכער האָט געגעבען דעם סוחר די מעגליכקייט צו נעמען אַ מקח: דאָס וואָס אַלע קניות זענען דעמאָלט געווען איינצעלנע, איינע פון די אַנדערע אָפגעזונדערטע געשעפטליך אין קיין רעגעלמעסיגע קאָנקורענץ צווישען דעם קויפער און פאַרקויפער איז נישט געווען.

נאָכדעם ווי מיר האָבען אַרומגערעדט די אָביעקטיווע מעג- ליכקייטען, וואָס זענען געווען פאַר דער ווייטערדיגער שאַפונג פון יודישע פערמעגענס אין 8-טען און 9-טען יאָרהונדערט דורך אָנ- זאַמלונג פון ריזיגע האַנדעלס-רווחים, מוזען מיר נעמען פאַרשען

די ווייטערדיגע געשיכטע פונ׳ם בריישען יודישען האַנדעל. כדי צו דערגענצען דאָס, וואָס מיר האָבען שוין געזאָגט וועגען דעם 8-טען און 9-טען יאָרהונדערט, דאַרף מען נאָך בעמערקען, אַז פּאַראַלעל מיט׳ן גרויס-האַנדעל פון די יודישע קאַפּיטאַליסטען, וועלכע זענען געשטאַנען אונטער׳ן ספּעציעלען קעניגליכען שוץ [103], איז געגאַנגען דער הויזירער-האַנדעל פון די יודען, וואָס זענען מיט גאַרנישט פּריוויליגירט געווען, וועלכע פלעגען, ווי עס שטעהט אין אַ צאָל-פאַראָרדנונג פון לאָטאַר דעם 1-טען (832) [104]) איבער-טראָגען זייער אייגענטום צוליב׳ן האַנדלען „פון איינס פון זייערע הייזער אין דאָס אַנדערע אָדער צו די גריכטס-ערטער אָדער צו די זאַמעלפּונקטען פון מיליטער".

איידער מיר טרעטען אַריין אין דאָס 10-טע יאָרהונדערט, דאַרף מען בעטראַכטען די נייערע היפּאָטעזע [105]) פונ׳ם היסטאָרי-קער מאַקסימיליאַן גומפּלאָוויטש, לויט וועלכער די יודען זענען געווען די איינציג מעגליכע פירער פונ׳ם צפון׳באַלטיש-אָריענטאַלען האַנדעל, וועלכער האָט געבליהט פונ׳ם 8-טען יאָרהונדערט ביז׳ן סוף פונ׳ם 10-טען יאָרהונדערט. גומפּלאָוויטש׳עס השערות גייען אָבער אַלענפאַלס צו ווייט; ווייל פון איין זייט בעווייזען די אַלטע אָריענטאַלישע זילבער-מטבעות, וואָס מען האָט געפונען זייער פיל אין רוסלאַנד און אין די באַלטישע לענדער [106]), אַז בסך-הכל האָט מען פון דאַנען פאַרקויפט צו די אַראַבער אין אַזיען אַסאַך מער ווי מען האָט ביי זיי געקויפט, און דאָס שטימט אָבער נישט מיט׳ן כאַראַקטער פונ׳ם יודישען האַנדעל קיין אַזיען; פון דער אַנדערער זייט ווייסען מיר פון איבן-קורדדבה׳ס בעריכטען, אַז די רוסען (איי-גענטליך סקאַנדינאַוויער) האָבען געמאַכט נסיעות אויש ביז די ברעגעס פונ׳ם קאַספּישען ים, דורכגעפאָרען דעם ים נישט בלויז אַלס פּיראַטען, נאָר אויך אַלס פרידליכע סוחרים, און טראַנס-פּאָרטירט זייערע סחורות פון דזשאָרדזשאַן ביז קיין באַגדאַד אַרויס [107]).

אָבער אַז די כוזרים, וואָס האָבען אָנגענומען דעם יודישען גלויבען, וועלכע האָבען געהאַט זייער מלוכה ביי דער וואָלגאַ, האָ-בען זיך שטאַרק מיטבעטייליגט אין יענע האַנדעלס-בעציהונגען — קאָן נישט געשטעלט ווערען אונטער אַ צווייפעל. איז דאָך די כוזרישע הויפּט-שטאָט איטיל הונדערטער יאָרען לאַנג געווען דער וויכטיגסטער לאַגער-פּלאַץ פאַר בולגאַרישע, רוסישע און גריכישע סוחרים. אויך פון די יודען, בפרט פון די, וואָס זענען אַן ערך אין 723 פאַרטריבען געוואָרען פון דער ביזאַנטינישער אימפּעריע,

האָט אַ גרויסער טייל זיך בעזעצט אין׳ם כוזרים-לאַנד און גע-
פירט האַנדעלס-בעציהונגען מיט גריכענלאַנד און אַזיען אונטער׳ן
שוץ פון די מעכטיגע כוזרישע מלכים, די כאַגאַנען, פאַר וועלכע
די ביזאַנטינישע מלכים האָבען אַ היבש ביסעל מורא געהאַט. פון
די יודען אין מערב-אייראָפּע זענען, ווייזט אויס, בלויז די פּוילי-
שע און אונגאַרישע יודען געשטאַנען אין נעהנטערע פאַרבינדונגען
מיט די כוזרים.

אינטערעסאַנט זענען די רייזע-בעריכטען פון די שפּאַנישע
יודען, פון בן-גוריון, קאַזוויני און אברהם איבן יעקב פון 10-טען
יאָרהונדערט. דער לעצטער גיט-אָן גענוי, ווי הויך עס איז גע-
שטאַנען דער מקח פון תבואה און רויכוואַרג אין קראָקע און ווי
הויך אין פּראָג און ער דערמאַנט דערביי יודישע זאַלץ-גרובען[108].
אברהם איבן יעקב און קאַזוויני זענען אַליין געווען אין הויף
פון׳ם פּוילישען פירשט מיעשקאָ I און זייערע גענויע ידיעות האָ-
בען זיי מן הסתם בעקומען פון פּוילישע יודען, וועלכע האָבען דאָ
געהאַנדעלט מיט זאַלץ, ווייך, רויכוואַרג און געפירט אויך אונגאַר-
ווײַן [109]. אָבער אַז אויך דייטשע יודען האָבען ביי געלעגענהייט
דורכגעמאַכט צוליב׳ן האַנדעל דעם וועג דורך די סלאַווישע לענ-
דער און די כוזרישע מלוכה קיין אַזיען, בעווייזט דאָס שוין דער-
מאָנטע אָרט אין איבן קורדדבה׳ס בעריכט און אויך דער אומ-
שטאַנד, וואָס אַ דייטשער יוד (יעקב בן אליעזר פון׳ם לאַנד
„נמץ”) [110] איז עס געווען דער, וועלכער האָט צוגעשטעלט צום
מלך פון די כוזרים דעם דערמאָנטען בריוו פון׳ם יודישען פינאַנץ-
מיניסטער אין שפּאַניע חסדאי איבן שפּרוט (10-טער יאָרהונדערט).

ווי אין 9-טען און די פריהערדיגע יאָרהונדערטען האָט אויך
אין 10-טען יאָרהונדערט דערהויפּט דער שקלאַפען-האַנדעל גע-
פירט די יודישע סוחרים פון מערב קיין מזרח-אייראָפּע. אין די
צאָל-טאַריפען אויף דער באַיעריש-סלאַווישער גרענעץ אין פּאַסוי,
וועלכע זענען פעסטגעשטעלט געוואָרען אין יאָר 906 [111], פיגורי-
רען יודישע שקלאַפען-הענדלער אַלס די עלטעסטע סוחרים. לויט
די דערמאָנטע צאָל-טאַריפען זענען זיי אַפילו מער פּראָטעזשירט,
ווי אין 9-טען יאָרהונדערט: 1) בנוגע די אָפּגאָבען זענען זיי
גלייך מיט די קריסטליכע קאָנצעסיאָנירטע סוחרים: 2) זייערע האַנ-
דעלס-רעכט זענען ברייטער, ווי פריער. אין דער צייט וואָס לויט
דער קאַפּיטולאַ דע יודעאיס (814) זענען זיי אויסגעשלאָסען געווען
פון׳ם מסחר מיט ווײַן און תבואה, זענען שוין אין דער פּאַסויער
צאָל-פאַראָרדנונג קיין שום בעגרענצונגען אַזעלכע נישטאָ. פו

דער סלאַווישער גרענעץ זענען די אויפגעקויפטע שקלאַפן טראַנס־פּאָרטירט געוואָרן צום מערב, קיין ווערדען ביים מאַאָן, דערנאָך קיין ליאָן, פון וואַנען עס איז געגאַנגען דער שקלאַפן־האַנדעל קיין שפּאַניען[112]). די קירך, וואָס האָט פון אַלטע צייטען גע־קעמפט געגען האַנדעל מיט קריסטליכע שקלאַפן, האָט געמיינט, אַז זי וועט אים פאָלשטענדיג דערשטיקען דערמיט וואָס זי האָט בעפוילען די ביסקופען אין די סלאַווישע לענדער, דערהויפּט אָבער אין בעהמען (וואו דאָס פאָלק פלעגט פאַרקויפען קריסטליכע שקלאַפן צו יודען), אויסצוקויפען די שקלאַפן. אָבער דאָס „פאַר־שאָלטענע געלד" פון די שקלאַפן־הענדלער איז געווען אַזוי מעכ־טיג, אַז דער הייליגער וואָיציעך (אַדאַלבערט) האָט צווישען אנדע־רעס זיך אָפּגעזאָגט פון זיין ביסקופּאַט אויף דערפאַר, וואָס ער האָט נישט געקאָנט אויסקויפען פון די קריסטען אַזוי פיל שקלאַ־פען, וויפיל עס האָט אָנגעקויפט איין יודישער סוחר[113]).

אויסער די נסיעות פון יודישע סוחרים אין די סלאַוועז־לענדער, האָבען זיי אויך געמאַכט האַנדעלס־נסיעות אַזוי ווי פרי־ער קיין דרום־איירָאָפּע און אין דעם אָריענט. אין אַ בריוו פון פעטרוס, דאָזש פון ווענעציאַ, צום אַרצי־ביסקופּ פון מאַינץ, ווערט דערציילט[114]) וועגען יודען, וועלכע פאָרען פון ירושלים קיין דייטשלאַנד און פירען מעטאַל, טוך אָדער עקזאָטישע בשמים („ספּעציעס").

נאָר עס ווייזט אויס, אַז די דאָזיגע דירעקטע קאָמוניקאַציע מיט'ן אָריענט האָט זיך אָפּגעשטעלט שוין ביים סוף פון 10־טען יאָרהונדערט. אינ'ם האַנדעל מיט'ן מורח, וואָס ביז אַהער האָבען אים כמעט אויסשליסליך יודען געפירט, הויבט איצט אָן צו שיינען דער מזל פון די איטאַליענישע שטעט אַמאַלפי, באַרי און ווענעציאַ. די דאָזיגע שטעט זענען אויך געווען דער ערשטער פּלאַץ פון יענעם האַרטנעקיגען קאַמף פאַר בעפרייען זיך פון דער סוחרי־שער אפּוטרופּסות פון די יודען, וועלכער האָט שפּעטער ביי דער ערשטער אויפבליהונג פון אַ נאַציאָנאַלען סוחרים־שטאַנד געדאַרפט אויסגעקעמפט ווערען אויך אין די אַנדערע לענדער פון איירָאָפּאַ. גלייך ווי די ווענעציאַנישע רעפּובליק איז געקומען צו אַ געוויסען וואוילשטאַנד, האָט זי אָנגעהויבען קלערען וועגען בעגרענעצען די קאָנקורענץ פון די יודען. אין יאָר 945, אונטער דעם דאָזש אַרסאָ פּאַטריטשיפּאַטשיאָ, איז די ווענעציאַנישע שיפס־אייגענטימער פאַר־ווערט געוואָרען, אַרויפצונעמען אויף זייערע שיפען יודישע סוחרים[115]). די יודישע סוחרים אין איטאַליען, וואָס צוליב דער

האַנדעלס-קאָנקורענץ צווישען ווענעציאַנער און דרום-איטאַליענער האָבען זיי מער זיך נישט דערוועגט אַריינצופאָרען איבער'ן מי-טעללענדישען ים אויף אייגענע שיפען, זענען געצוואונגען געווען צו טראנספאָרטירען זייערע סחורות פאַר דעם אָריענט אויף ווע-נעציאַנישע שיפען; אָבער אפילו די דאָזיגע שטאַרק נישט-גינסטיגע פאַרמיטלונג, ביי וועלכער דער גרעסערער טייל פונ'ם ריווח איז אַריינגעפאַלען אין די טאשען פון די איטאַליענישע הענדלער, האָ-בען זיי פאַרלוירען, ווען די ווענעציאַנער האָבען אין יאָהר 992 דערהאַלטען אין ביצאַנץ אַ דיפלאָם, וועלכער האָט זיי גאַראַנטירט ספּעציעלע הנחות, אָבער צוגלייך האָט ער זיי פאַרווערט מיטצו-נעמען אויף זייערע שיפען יודישע סחורות און דעקלאַרירען עס אַלס אייגענע[116]).

אויסגעשלאָסען פון די דירעקטע בעציהונגען מיט'ן אָריענט, זענען די איטאַליענישע יודען אָנגעוויזען געווען אויף די מערב-אייראָפּעאישע מערק, וועלכע זענען נאָך אַלץ שטאַרק לעבהאַפט גע-ווען, און זיי האָבען זיך מן-הסתם פאַרנומען מיט אָפּזעצען ווייטער די אָריענטאַלישע סחורות, וואָס זיי האָבען אויפגעקויפט ביי די ווענעציאַנער און דרום-איטאַליענער. געפאָרען זענען זיי אין די שטעט ביי דער לואַר און דער סענאַ, קיין טור, אַמבואַז, שינאָן א. אַז. וו. [117]).

אין שפאַניען, וואָס ביי אירע דאַמאָלסדיגע פּאָליטישע און קולטור-היסטאָרישע פאַרהעלטענישען האָט עס אויסגעוויזען, אַז זי איז בעשאַפען אַלס צענטער פאַר'ן גאַנצען כלל יודען, האָבען די יודען אין 10-טען יאָרהונדערט געלעבט אין גרויס עשירות. דאָס האָבען זיי אין אַ גרויסער מאָס געהאַט צו פאַרדאַנקען יענע יודי-שע פערזענליכקייטען, וואָס צוליב זייער קלוגשאַפט און געניטקייט אין מסחר זענען זיי גענומען געוואָרען אויף מלוכה-שטעלעס און זענען געווען נאמנים און מיניסטאָרען אין די מאַהמעדאַנישע און קריסטליכע הויפען פון שפאַניען. די וויכטיגסטע קוועלע פון זייער פרנסה איז געווען די זייד-פּראָדוקציע [118]). די זייד-שטאָפען פון זיינעם איבן גאוו און זיין ברודער יוסף האָבען געהאַט אַ גרויסען שם און אין די הויפען האָט מען זיי געזוכט[119]). ביי דעם האָבען די שפאַנישע יודען געטריבען אַ לעבהאַפטען שקלאַפען-האַנדעל, וועלכער איז ווי פריהער געפירט געוואָרען דורך דער פאַרמיט-לונג פון זייערע שטאַם-ברידער די יודען אין דייטשלאַנד מיט די סלאַווישע לענדער. די אויפגעקויפטע סקלאַווען זענען אָפּגע-שיקט געוואָרען ביי די קאַליפען, וועלכע האָבען פון זיי כסדר

געשאַפֿן זייער לייב-וואַך.

הגם עס קאָן נישט זיין קיין ספֿק, אַז די שפּאַנישע יודען האָבן געהאַט דעם גרעסטען אָנטייל אינ'ם צווישען-האַנדעל, לעגט זיך נישט פֿונדעסטוועגען אויפֿ'ן שׂכל, אַז ביים סוף פֿון 10-טען יאָרהונדערט זענען זיי נאָך אַלץ געשטאַנען אַזוי ווי פֿריהער אין אַ דירעקטער קאָמוניקאַציע מיט'ן אָריענט. וואָרן אין חיסדאי אבן שפּרוט'ס בריף שטייט צווישען אַנדערעס: „מיר זעהען סוחרים פֿון פֿרעמדע לענדער און אינזלען, בעזונדערס פֿון מצרים און פֿון נאָך ווייטערע ערטער, קומען מאַסענווייז אין אונזער לאַנד (שפּאַ-ניען); זיי ברענגען אונז בשׂמים, טייערע שטיינער און אַנדערע טייערע סחורות פֿאַר די מלכים ושׂרים, אויך אַלץ וואָס מען בע-גערט ביי אונז פֿון מצרים"[120]) פֿונ'ם דאָזיגען נישט קלאָרען פּאַ-סוס קאָן מען דרינגען, אַז פֿרעמדע סוחרים האָבן אימפּאָרטירט די אָריענטאַלישע אַרטיקלען קיין שפּאַניען. דערהויפּט האָבן עס געמוזט זיין די סוחרים פֿון אַמאַלפֿי, וועלכע זענען שוין אין 10-טען יאָרהונדערט געשטאַנען אין פֿאַרבינדונגען מיט אַלעקסאַנדריע און קאַיראָ[121]).

דאָס 11-טע יאָרהונדערט, דאָס יאָרהונדערט פֿונ'ם אויפֿבליה פֿון די שטעט, האָט געבראַכט אַ שטאַרקע ענדערונג אינ'ם האַנדעל פֿון די מערב יודען, וועלכער איז נאָך אַלץ געוועזען גרויס און ברייט. אונטער דער ווירקונג פֿון די קרייץ-צוגען, וועלכע האָבן דערנענטערט די פֿעלקער איינע צו די אַנדערע, האָט זיך אומעדום פֿערקלענערט דער תּהום, וואָס האָט פֿונאַנדערגעשיידט די פֿערש-דענע אומות. די מלוכות פֿון צענטראַל-און צפֿון-אייראָפּא טרעטען אַרויס פֿון זייער איזאָלירונג און אויפֿ'ן אָרט פֿונ'ם ביזאַהער אינטער-מוניציפּאַלען האַנדעל, דער האַנדעל מיט געוויסע פֿרעמדע שטעט, וועקט זיך אַן אינטערנאַציאָנאַלער האַנדעל. עס ענטוויקעלט זיך כּסדר אַן'אייראָפּעאישער סוחרים-שטאַנד מיט זיין ספּעציעלען רעכט. דער דאָזיגער שטאַנד הייבט-אָן פֿון 11-טען יאָרהונדערט אָן צו אָרגאַניזירען [illegible] אין סוחרים-גילדעס, כּדי זיך אויסצוקעמ-פֿען זעלבשט[illegible] אַנטקעגען זיינע אויבערהאַנטען און [illegible] צו שטיקען [illegible] פֿון זיין ביזאַהעריגען [illegible], דעם יודישען [illegible], [illegible] סוף כּל סוף איגנאָרירען אים אַרויס-צושטויסען. [illegible] דער דאָזיגער ע[illegible] [illegible] פֿונ'ם נישט-יודישען סוחרים-שטאַנד האָט זיך אָנגעהויבען פֿריהער, דאָרט האָבען זיך אויך פֿריהער אַרויסגעוויזען די רדיפֿות אויף יודען, דער פּראָדוקט פֿון די דאָזיגע עקאָנאָמישע רייבונגען. מיר האָבן זיי

שוין געזעהן אַן ערך אין מיטען פון 10-טען יאָרהונדערט אין די אויפבליהענדע האַנדעלס-שטעט פון איטאַליען; אין דרום-פראַנק-רייך הייבען זיי זיך אָן אין 11-טען יאָרהונדערט, אין דייטשלאַנד אין דער ערשטער העלפט פון 12-טען יאָרהונדערט, צום שפּעטס-סטען אינ'ם מזרח פון אייראָפּאַ, וועלכער האָט זיך אין דער האַנ-דעלס-טעטיגקייט פון די יודען צום לעגבסטען נעגוויטיגט. וואָס שפּעטער, אַלץ שאַרפער בעשטעטיגט זיך דער פאַקט, וועלכען דער היסטאָריקער וו. ראָשער כאַראַקטעריזירט מיט די ווערטער, אַז „די יודען-פּאָליטיק אינ'ם מיטעלאַלטער שטייט אין אַ כמעט אומגע-קערטער פּראָפּאָרציע, ווי די איבריגע ווירטשאַפטליכע קולטור"[122]).

מיר ווילען אָבער נעהנטער אויספאָרשען די סיבות, וועלכע האָבען אַרויסגערופען דעם שינוי אינ'ם יודישען האַנדעל, פון 11-טען יאָרהונדערט אָן.

קודם-כל איז געוואָרען זינט דעם 11-טען יאָרהונדערט אַ וויכטיגע ענדערונג אין דער רעכטליכער שטעלונג פון די יודען און מיט דער צייט האָט די ענדערונג אַלץ שטאַרקער געווירקט אויף זייער ווירטשאַפטליכער טעטיגקייט. אינ'ם קאַמף פאַר די אויבערהערשאַפט אינ'ם לאַנד זענען די קירכען-שררות געווען די ערשטע, וועלכע האָבען פאַרשטאַנען אויסצונוצען זייער איינ-פלוס אויף די קריסטליכע מלכים, כדי צו פאַרפעסטיגען זייער אייגענע וועלטליכע מאַכט, און האָבען געשטרעבט צו קריגען במתנה פון די פרומע וועלטליכע שררות שטיקער ערד, נחלאות, און אויך מענשען וואָס האָבען קאַפּיטאַל. שוין אין 10-טען יאָרהונדערט האָט לודוויג, קעניג פון אַרל, אָנגעגעבען די יודען אַלס אַזעלכע במתנה דעם ביסקופ פון דער דאָזיגער שטאָט[123]). אין 975 האָט אָטאָ דער גרויסער בעשטימט, אַז די יודען און די איבריגע סוחרים אין מאַגדעבורג זאָלען שטיין בלויז אונטער דער מאַכט פונ'ם ביסקופ[124]). מיט אַכט יאָר שפּעטער האָט אָטאָ דער 2-טער אַוועק-געשענקט דעם ביסקופאַט מערזעבורג אַלץ, וואָס האָט זיך געפונען צווישען די מויערן פון דער שטאָט, צוזאַמען מיט די יודען און סוחרים[125]). אין יאָר 1004 האָט היינריך דער 2-טער צוריק אָפּ-געגעבען דעם ביסקופ פון מערזעבורג די יודען. וועלכע זענען פריהער געווען דעם ביסקופס, נאָר דורך אַ טויש האָט ער זיי געהאַט פערלוירען[126]). ענליך האָבען די נאָרמאַנישע פירשטען אין דרום-איטאַליען אין 11-טען יאָרהונדערט זיך געשאַפט מיט די יו-דען, וואָס האָבען דאָרט געוואוינט. אין 1090 האָט הערצאָג ראָד-זשער I. אוועקגעשענקט דעם אַרציביסקופ פון סאַלערנאָ דעם

יודישען קוואַרטאַל[127]).

די דאָזיגע אַוועקשענקונגען האָבען בעדייט נישט בלויז, אַז מען גיט אַוועק די אָפּגאַבען פון די יודען במתנה, נאָר אַז מען שענקט אַוועק די יודען בכלל, זייער האָב און גוטס צוזאַמען מיט זייער גוף[128]).

דער דאָזיגער איבערגאַנג פון׳ם יודען-שוץ פון׳ם קעניג אויף די שררות — וועלכער האָט שוין אין 12-טען יאָרהונדערט גע-בראַכט דערצו, אַז פון די יודען איז אַוועקגענומען געוואָרען די אייגענטליכסטע בעדינגונג פאַר אַ האַנדעלס-טעטיגקייט, דאָס פרייע בעוועגען זיך — האָט אָבער אין דער ערשטער צייט קיין גרויסע רעות נישט געטון. די קירכליכע און וועלטליכע שררות זענען דאָך בעזונדערס פאַראינטערעסירט געווען צו שטיצען די ענטוויקלונג פון אַ היימישען בירגער-שטאַנד, אַ טיכטיגען אין האַנדעל; און דער צופלוס פון יודישע קאַפּיטאַלען אין שטאָט אַריין איז דאָ געווען בכן שטאַרק געוואונשען. אגב איז דאָ געגאַנגען אויך דע-רין, וואָס די יודען זענען שטאַרק געניט געווען אין מסחר, און ביים שאַפען די ווירטשאַפטליכע יסודות פאַר דער אויפבליהונג פון אַ ניי געגרינדעטער שטאָט, ביים איינטיילען די אַרבייט און שאַ-פען די קאַפּיטאַלען, איז די יודישע געניטקייט אין מסחר בעזונ-דערס וויכטיג געווען. ווען מען האָט אַלזאָ אַריינגעצויגען די יודען צו דער גרינדונג און אַנטוויקלונג פון די שטעט, האָט עס געהיי-סען, אַז מען מוז שאַפען פאַר זיי בעזונדער׳ע פריווילעגיעס, דאָס זיי זאָלען זיין אין זייער אייגענעם אינטערעס צוגעבונדען צו דער שטאָט און זאָלען נישט האָבען קיין חשק צו טוישען זייער וואוין-אָרט. דאָס האָבען געזאָלט בעוואָרענען די בעזונדערס גינסטיגע פריווילעגיעס מצד די ביסקופען, פירשטען פון׳ם לאַנד און גרויסע שררות. כאַראַקטעריסטיש איז אינ׳ם דאָזיגען פרט די הקדמה צו דעם שפייער-פריווילעגיום (1084)[129]), פון וועלכען עס ווייזט זיך בולט אַרויס די וויכטיגקייט פון די יודען פאַר דער גרינדונג פון דער שטאָט: „אַז איך האָב געוואָלט פון׳ם דאָרף שפייער מאַכען אַ שטאָט — זאָגט דער ביסקופ רידיגער — האָב איך געקלערט, אַז איך וועל טויזענד-פאַך פאַרגרעסערן דעם כבוד פון מיין אָרט, אויב איך וועל אין אים קאָנצענטרירען יודען".

אין דער צייט, אין וועלכער דער קריסטליכער סוחר איז נאָך פאַרטון געווען אין קאַמף געגען באַראָן פאַר זיין עמאַנציפאַ-ציע, ווען ער איז נאָך אַליין גלייך מיט׳ן יוד געשטאַנען אויף איין מדרגה מיט׳ן נישט-פרייען, האָט נישט געקענט זיין קיין רייד פון

אַ קאָנקורענץ-קאַמף געגען דעם יודישען סוחר. אין די שטאָט-פּריווילעגיעס פון די שררות פיגורירען זיי אַלס גלייכבערעכטיגט, ביידע זענען זיי שוץ-בירגער, ביידע שטייען זיי אונטערן שוץ פון'ם שטאָט-שררה און בעצאָלען זייער בעשטימטעס שוץ-געלד. נאָר דער קריסטליכער סוחר ווארפט גאָר בעצייטענס אַראָפּ פון זיך דעם כאַראַקטער פון פרעמדען, אין דער צייט ווען פאַר'ן יודישען סוחר ווערט פאַרשטאַרקט די איזאָלאַציע, די אָפּזונדערונג. דער קריסטליכער סוחר ווערט פולער בירגער; ער פירט אויס, אַז ער בעטייליגט זיך אינ'ם שטאָט-ראַט און אינ'ם עפענטליכען געריכט, ער מאַכט זיין פּאָזיציע פאַר אַ פּאָליטישע, ער בעקומט דורכדעם מאַכט, כדי אויך צו האָבען די דעה איבער די פינאַנציעלע פאַרוואַלטונג פון דער שטאָט לטובת זיינע ספּעציפישע ווירטשאַפטליכע אינטערעסען; אין דער יודישער סוחר בלייבט דערווייל כמעט אינגאַנצען אויסגעשלאָסען פון דער שטאָט-ווירטשאַפט. איינגיכען שפירט ער און זעהט, אַז זיין קריסטליכער קאָנקורענט, וועלכער איז פּאָליטיש שטאַרקער, שטייגט איהם אַריבער, און כדי זיך פונדעסטוועגען צו האַלטען מוז ער זיך אַריינלאָזען אין ווירטשאַפטליכע לעבער, וועלכע ווערען פאַר אים אַ קוועלע פון איינפלוס און פון געפאַר. אַזוי ווערט דער אַמאָליגער יודישער סוחר—דער פּראָפעסיאָנעלער חלפן און מלווה, געלד-וועקסלער און וואָכערניק, ער פאַרשאַפט זיך אַ ווירטשאַפטליך שטאַרקערע פּאָזיציע, נאָר ער בעצאָלט פאַר איר מיט סאָציאַלער אונטערדריקונג און מאָראַלישער דערנידערונג „דאָס זינקען פון זיין סאָציאַלער פּאָזיציע איז פּראָפּאָרציאָנעל דעם שטייגען פון זיין ווירטשאַפטליכער בעדייטונג" [130]).—

ווען מיר נעמען זיך, נאָך די דאָזיגע אַלגעמיינע בעטראַכטונגען, קודם-כל צו די קוועלען, וועלכע האָבען אַ שייכות צו יודישען האַנדעל אין 11-טען יאָרהונדערט, ווערט אונז אויפפאַלענד דער פאַקט, וואָס גראָד דער יודישער סחורות-האַנדעל אין די מערב-לענדער האַלט שטאַרק אין פאַלען און וואָס די רייכע יודען אין אַלגעמיין גיבען זיך אָפּ מער מיט'ן געלד-האַנדעל און מיט די וואָכעריי-געשעפטען, הגם זיי זענען נאָך פון'ם סחורות-האַנדעל נישט אינגאַנצען דערווייטערט.

דער יודישער האַנדעל האָט געמוזט נאָך זיין חשוב אין דייטשלאַנד אין 11-טען יאָרהונדערט; דען די הנחות פאַר די יודען, וועלכע מען האָט גערופען צו בעזעצען זיך אין די ניי געגרינדעטע שטעט זענען אויסערגעוויינליך גרויס און לאָזען זיך ערקלערען בלויז מיט דער וויכטיגקייט פון די יודען פאַר'ן האַנדעל אין די

פֿירעוודיגע האַנדעלס-בעציהונגען, וואָס מאַינץ האָט געהאַט מיט די שטעט בײַם רהיין און מאַין, האָבען די יודען גענומען אַ לעבהאַפֿטען אָנטייל. צווישען די מאַינצער סוחרים, וואָס זענען געקומען אויפֿ'ן קעלנער יריד, האָבען זיך געוויינליך געפֿונען אויך יודען, און נישט בלויז יודישע נגידים האָבען עס געמאַכט די נסיעות קיין קעלן; אָרימערע פֿלעגען מאַכען הלוואות בײַ די רייכערע יודען, כדי צו קענען פֿאָרען צום יריד. אָפֿט האָבען אַפֿילו די פֿירשטען אַרויסגעהאָלפֿען די יודישע סוחרים מיט געלט, כדי זיי זאָלען קענען „קויפֿען און פֿאַרקויפֿען"[131].

אַ בעדייטענדען אָנטייל אינ'ם צווישען-האַנדעל אין דייטשלאַנד האָבען נאָך געהאַט אין 11-טען יאָרהונדערט צוגלייך מיט די מאַינצער יודען אויך די יודען פֿון וואָרמס, וועלכע פֿלעגען פֿאָרען אין האַנדעלס-געשעפֿטען קיין פֿראַנקפֿורט, באָפּאַרד, האַמערשטיין, דאָרטמונד, גאָסלאַר און אַנגערן. דאָס זעהט מען פֿון היינריך דעם 4-טענס אַ בעשטימונג, לויט וועלכער די יודען זענען אין די דערמאָנטע שטעדט בעפֿרייט געוואָרען פֿון די צאָלען[132] אַלס סחורות, וואָס די יודישע הענדלער האָבען געפֿירט, ווערען. דערמאָהנט — וויין, פֿאַרב-מאַטעריאַלען, רפֿואות'ן[133], זאַלץ[134], פֿלייש[135] — אַלזאָ צווישען אַנדערעס אויך לעבענס מיטלען, מיט וועלכע עס האָבען געמעגט האַנדלען אויך אַזעלכע, וואָס האָבען נישט אָנגעהערט צו די סוחרים-גילדעס[136]. בײַ דעם דעטאַיל-האַנדעל, מיט וועלכען עס האָט זיך פֿאַרנומען דער רוב פֿון די דייטשע יודען, האָבען די רייכע געהאַט אַלס אַ נעבען-פּרנסה אויך דעם גרויס-האַנדעל. אַזוי האָבען זיי געליפֿערט רויכוואַרג פֿון רוסלאַנד און האָבען אַזוי ווי פֿריהער אָבגעזעצט צו די פֿראַנצויזישע יודען[137] די שקלאַפֿען, וואָס זיי האָבען אויפֿגעקויפֿט אין די סלאַווישע לענדער, און די פֿראַנצויזישע יודען האָבען ווידער עקספּלאָאַטירט די שקלאַפֿען קיין שפּאַניען. אַזוי האָט יודיטאַ, די פֿרומע פֿרוי פֿונ'ם פּוילישען מלך וולאַדיסלאַוו I, פֿאַרטון אַסך געלד, אויף אויסצוקויפֿען קריסטען פֿון די הענד פֿון יודישע שקלאַפֿען-הענדלער[138]. נישט אַזעלכע צדיקים זענען געווען די מאַרקגראַפֿען פֿון דער מזרח-געגענד: יענע האָבען דווקא אָפֿט אונטערשטיצט די אָנגעפֿאָרענע יודישע שקלאַפֿען-הענדלער און זיי צוגעשטעלט מענשען אַלס סחורה פֿאַר זייער האַנדעל. נישט זעלטען האָבען די מאַרקגראַפֿען פֿאַרקויפֿט צו די יודען זייערע פּאַנשציזניקעס אַלס שקלאַפֿען[139].

די פֿראַנצויזישע יודען זענען געשטאַנען אין האַנדעלס-פֿער-

בינדונגען מיט די איטאַליענישע שטעט, דערהויפט מיט די ווענעציאַנער און גענועזער; חוץ דעם האָבען זיי געטריבען גאָר אַ גרויסע פערד־האַנדעל. פערד האָבען זיי געקריגען צוגעשטעלט פון די שפּאַנישע יודען [140]), מן־הסתם אויסגעטוישט אויף שקלאַפען. בעזונדערס האָט געבליהט אין פראַנקרייך דער יודישער ווייַן־האַנדעל. די יודען האָבען דאָ פאַרמאָגט זייערע אייגענע ווייַן־גערטנער.

די פראַנצויזישע יודען, וועלכע האָבען פון 11־טען יאָהרהונדערט־אָן זיך אָנגעהויבען אין גרויסע מאַסען בעזעצען אין ענגלאַנד, זענען ווייזט אויס געווען לויטער סוחרים: ווייל פון איין זייט איז דורך אַ געזעץ פון עדוואַרד דעם פרומען (1042—1066) פאַרווערט געווען פאַר פּראָצענטניקעס זיך אויפצוהאַלטען אין׳ם לאַנד, און טאָמער איז דערוויזען געוואָרען אַז עמיץ נעמט וואָכער איז אים פאָרגעשטאַנען די קאָנפיסקאַציע פון זיין פערמעגען און דאָס פערלירען די רעכט [141]), און פון דער אַנדער זייט ווידער קאָן ערקלערט ווערען די פריינדליכע אויפנאַמע, וואָס זיי האָבען דאָ געהאַט, בלויז דורך זייער גרויסער בעדייטונג פאַר׳ן האַנדעל. אין משך פון׳ם 11־טען יאָהרהונדערט ווערען אָפטער דערמאָנט ענגלישע יודען, וועלכע האָבען געמאַכט קניות אין פראַנצויזישע האַנדעלס־שטעט [142]).

דאָס 12־טע יאָהרהונדערט איז געווען אַ צייט, ווען עס האָט געבליהט דער יודישער געלד־האַנדעל און וואָכעריי. דאַגעגען דער יודישער סחורות־האַנדעל אין מערב־אייראָפּאַ קאָן דעמאָלט לויט זיין בעדייטונג קוים נאָכהאַלטען דעם געלד־האַנדעל. אַן אויסנאַם איז געווען שפּאַניען, וואו דער יודישער סחורות־האַנדעל אין 12־טען יאָהרהונדערט איז נאָך געווען אַזוי ברייט און רייך, אַז צ. ב. יודישע סוחרים אין טאָלעדאָ אַן ערך אין 1295 זענען געווען אימשטאַנד, פאַר אַלפאָנס׳ן דעם 3־טען, צונויפצוברענגען און אויסצוהאַלטען אַן אַרמיי פון 25,000 רייטער און 20,000 פוסגייער [143]).

די מערב־אייראָפּעאישע שטעט זענען אין 12־טען יאָהרהונדערט געווען שוין גענוג שטאַרק, אויף צו טרייבען אַן אייגענעם אַקטיווען האַנדעל, דעריבער קוקט מען דעמאָלט אויפ׳ן פרעמדען סוחר (און דער יודישער סוחר איז דאָך אַזעלכער געווען) האָט ווייטער אַלץ מעהר קרום. די גילדעס פירען דורך אַ פאַרבאָט פאַר פרעמדע סוחרים צו קויפען סחורות, כדי דאָס צו פאַרקויפען אויפ׳ן אָרט גופא, כ׳הייסט: עס ווערט פאַר זיי פאַרווערט דער דעטאַיל־האַנדעל. דעריבער פאַרשפּרייט זיך אויסע־

דורך דער פֿאַרבאָט, צו מאַכן געשעפֿטן מיט די דאָרף-איינוואוינער אויסערהאַלב פֿון דער שטאָט. אַרויסגעשטויסן כּסדר פֿונ'ם דעטאַיל-האַנדעל אַלץ מער און מער, זענען די יודען אַזוי ווי די פֿרעמדע סוחרים אָנגעוויזן אויפֿ'ן גרויס-האַנדעל. ווייל דער קליין-האַנדעל איז געווען אַ פּריווילעגיע פֿון בעשטימטע בירגער-גרופּען, קודם-כּל פֿון די האַנדווערקער-צעכן; דער גרויס-האַנדעל איז אָבער פֿריי געווען פֿאַר יעדען איינעם[144]); די יודען, עווענטועל די רייכערע צווישען זיי, קאָנען זיך אָפּגעבען בלויז מיט'ן דאָזיגען האַנדעל און אַז זיי ברענגען סחורות אין שטאָט אַריין מעגען זיי עס על פּי דין אָפּזעצען בלויז אויפֿ'ן הורט אַמאָל, דהיינו אויסשליסליך בלויז אין די מאַרק-טעג, ווערט זיי ערלויבט דער קליין-האַנדעל. שטאָבּע'ס מיינונג[145]), אַז די יודען, וועלכע האָבען אין די סוחרים-גילדעס נישט געהערט אַריינטרעטען, איז דערום דער האַנדעל בכּלל פֿאַרווערט געווען, איז בנוגע דעם גרויס-האַנדעל נישט ריכטיג. מיט לעבּענסמיטלען האָבען די יודען געמעגט פֿירען אויך אַ דעטאַל-האַנדעל אָן שום בּגרענצונגען. די ערשטע בעגרענצונגען אינ'ם דאָזיגען פּרט דאַטירען פֿונ'ם סוף פֿון 14-טען יאָרהונדערט. זיי זענען ציטירט ביי שטאָבּע'ן (נאָטע 9, ז. 233) און זיי רעדען גיכער געגען זיין סברה אַז „דערפֿאַר טרעפֿען מיר אַזוי זעלטען בפּירוש'ע בעשטימונגען וואָס פֿאַרווערען די יודען דעם האַנדעל, ווייל סוחר'ישע געשעפֿטען האָבען געמעגט טרייבען בלויז מיט גלידער פֿון די סוחרים-גילדעס".

אין ענגלאַנד האָבען די יודען אין 12-טען יאָרהונדערט געהאַט די פֿולע פֿרייהייט פֿון לאָקאָמאָציע, אָן שום בעגרענצונגען האָבען זיי געמעגט אַרומפֿאָרען און אַריבערפֿאָרען פֿון איין אָרט אויפֿ'ן אַנדערען. אינ'ם צווישען-האַנדעל האָבען זיי זיך לעבּהאַפֿט בעטייליגט, נאָך ביז אין 13-טען יאָרהונדערט אַריין. די בעריהמטע כּאַרטאַ יודעאָרום (טשאַרטער פֿאַר יודען) פֿון יאָר 1200 האָט בעפֿרייט די יודען (אַרט. 13) אין גאַנץ ענגלאַנד און נאָרמאַנדיען פֿון די געוויינליכע אָפּגאַבען און צאָלען. דער הויפּט-אַרטיקעל פֿון זייער האַנדעל איז געווען וויין[146]).

אויך אין פֿראַנקרייך האָט אין 12-טען יאָרהונדערט געבליהט דער יודישער וויין-האַנדעל. די יודען האָבען פֿאַרמאָגט זייערע אייגענע וויין-גערטנער (דערהויפּט אין בורגונדיען). נאָכ'ן גירוש פֿון די יודען אַן ערך אין 1182 האָט דער קעניג קאָנפֿיסקירט זייערע אַלע אונבעוועגליכע גיטער, צווישען וועלכע עס האָבען זיך געפֿונען, — ווי עס גיבען אָן די קוועלען[147]), — אויך וויינגערט-

גער און ווײַן-קעלטערס (טאָרקולאַרעס).

אין דרום-פֿראַנקרײַך האָבען די יודען געהאַנדעלט מיט פֿאַרב-שטאָפֿען, מן-הסתם האָבען זיי דעם דאָזיגען האַנדעל געפֿירט אויך מיט איטאַליען. אַז דער האַנדעל מיט'ן דאָזיגען אַרטיקעל איז געפֿירט געוואָרען גאָר אויף'ן גרויסען שטײַגער, דערווײַזט דער אומשטאַנד, וואָס אַנ'ערך אין מיטען פֿון 12-טען יאָרהונדערט האָבען די יודען אָפּגעקויפֿט בײַם אַרציביסקופּ פֿון אַרל דעם גאַנצען קערמעס, וואָס מען האָט אויפֿגעקליבען אין סען-שאַמאַן און אַנדערע ערטער פֿון זײַן ראַיאָן [148]). פֿאַרהאַן אַפֿילו אַ מיינונג, אַז דער פֿעפֿער-שטײַער, וואָס די יודען האָבען געצאָלט אין אַנדערע ערטער אין פֿראַנקרײַך, איטאַליען און דײַטשלאַנד אין 12-טען יאָרהונדערט און אויך שפּעטער, דאַרף בעטראַכט ווערען אַלס בעווײַז, אַז די יודען האָבען אַפֿילו נאָך אין 12-טען יאָרהונדערט געפֿירט אַ געווירץ-האַנדעל — אָבער מען דאַרף דערין מסופּק זײַן ווײַל אין די שפּעטערדיגע צײַטען פֿון מיטעלאַלטער זענען אַפֿילו אויף פּויערים אַרויפֿגעלעגט געוואָרען פֿיל מאָל פֿעפֿער-שטײַערען[149]).

אין דײַטשלאַנד, וואו די פֿירשטען האָבען נישט שטענדיג סימפּאַטיזירט מיט די בירגער, וועלכע האָבען זיך עמאַנציפּירט פֿון זייער רשות, זענען נאָך די יודען אַ לאַנגע צײַט געווען אין אַ גינסטיגער לאַגע, דערהויפּט אין די רײַכס-שטעט. די יודען וואָס האָבען אָנגעהערט צו דער קייזערליכער קאַמער אין רעגענסבורג, האָבען בעקומען אין יאָר 1182 [150]) אַ פּריווילעגיום, וועלכעס האָט זיי געגעבען דאָס רעכט צו פֿאַרקויפֿען אַלערהאַנד האַנדלעס-אַרטיקלען און אויף זייער אַלטען שטײַגער (antiquo more suo) צו קויפֿען. פֿון דער דאָזיגער אויסערגעוויינליך גינסטיגער פּריווילעגיע ווײַזט זיך ווײַטער אַרויס, אַז דער וויכטיגסטער האַנדעלס-געגענשטאַנד פֿון די יודען איז געווען — דאָס געלט. אין דער ערשטער שורה ווערט זיי ערלויבט אײַנ'ם דערמאָנטען פּריווילעגיום „גאָלד, זילבער און אַלערהאַנד מעטאַלען" צו פֿאַרקויפֿען. דאָס מין חלפֿנות, דאָס טוישען געלד, איז געווען אין מיטעלאַלטער אַסך אַ וויכטיגערעס געשעפֿט, ווי אין אונזערע צײַטען, ווײַל דעמאָלט האָבען עקזיסטירט זייער פֿאַרשידענאַרטיגע מינים געלד און קיין געלד-קורס איז נאָך נישט געווען, אין דער צײַט ווען אין יעדען אָרט האָט מען געמוזט צאָלען מיט די סאָרטען געלט וואָס האָבען דאָרט אָנגענאָלטען [151]). וואו עס האָט זיך געפֿונען אַ מינץ, האָבען געמעגט טרײַבען טויש-געשעפֿטען בלויז די מענשען פֿון דער מינץ; אָבער אַפֿילו אין אַזעלכע ערטער איז געמאַכט געווען אַן אויסנאַם

פאַר די יודישע געלט-טוישער [152]). די יודען האָבען געהאַט די מעגליכקייט צו מאַכען טויש-געשעפטען צוליב זייערע זאַפּאַסע מזומנים איידעלע מעטאַלען, וואָס זיי האָבען זיך געוואוסט צו פאַרשאַפען. אָבער שוין נאָכ'ן מיטען פון 12-טען יאָרהונדערט האָט די קאָנקורענץ פון די מינץ-לייט אָנגעהויבען שטערען זיי אין די געשעפטען פון געלד-טויש; די מינצער האָבען דערביי בעשולדיגט די יודען, אַז זיי פאַרשפּרייטען פאַלשע געלד [153]).

אויסער די געלד-געשעפטען איז נאָך דער סחורות-האַנדעל געווען די הויפּט-בעשעפטיגונג פון די דייטשע יודען אין 12-טען יאָרהונדערט. אַלענפאַלס האָט דאָס רוב יודען זיך פאַרנומען מיט'ן קליין-האַנדעל, ווי מען זעהט אַרויס פון די נאָטיצען פון'ם משומד הערמאַן [154]), וועלכער דערציילט, אַז בשעת ער איז נאָך געווען אַ יוד, אין עלטער פון 20 יאָר (אַן ערך 1127), איז ער געפאָרען פון קעלן קיין מאַינץ, כדי זיך אָפּצוגעבען מיט מסחר, ווייל „אַלע יודען פאַרנעמען זיך מיט מסחר" (siquidem omnes Iudaei negotiationi inserviunt.. קאַפּיטעל 2). אויף דעם שלעכטען מצב פון די יודישע קליין-הענדלער ווייזען-אָן די ווערטער פון אליעזר בן נתן (אַן ערך 1140): „מיר קאָנען דאָך בלויז פון מסחר האָבען פרנסה" [155]).

דער גרויסהאַנדעל פון די מערב-יודען איז אין 12-טען יאָרהונדערט געווען נישט קיין פעסטע פרנסה, און נישט ער האָט זיך געקאָנט פאַרגלייכען לויט זיינע רווחים מיט דעם מסחר אין די פריהערדיגע יאָרהונדערטען. אַ שטאַרקע מניעה איז געווען דאָס רעכט, וואָס די שטעט האָבען געהאַט, צו נעמען אַן אָבצאָל פון דעם פרעמדען סוחר, וועלכער איז דורכגעפאָהרען. דורך זיי: צוליב דעם דאָזיגען אָבצאָל איז אויסגעקומען, אַז אַ גרויסער טייל פון'ם פערדינסט, וואָס דער יודישער סוחר האָט געהאַט פון זיינע האַנדעלס-געשעפטען, איז אַריינגעפאַלען צו דער שטאָט, וועלכע ער האָט געמוזט דורכפאָרען. וועגען דעם יודישען שקלאַפען-האַנדעל אין מערב-אייראָפּאַ ווערט שוין אין 12-טען יאָרהונדערט קיין וואָרט נישט דערמאָנט. אין דייטשלאַנד זענען זיכער זיינע לעצטע שפורען די ביידע נאָטיצען ביים צאָל פון אַלענשטאַדט און פון קאָבלענץ[156]), אַז די יודען דאַרפען פאַר יעדען שקלאַף וואָס מען פאַרקויפט בעצאָלען 4 דענאַרען אינ'ם צאָל-אַמט. דערגעגען ווייזט אויס, אַז אין די סלאַווען-לענדער איז נאָך דער יודישער שקלאַפען-האַנדעל לעבהאַפט געווען אין 12-טען יאָרהונדערט. אין די מסעות בנימין מטודילה (אין מיטען פון 12-טען יאָרהונדערט)

רופֿט-אַן דער מחבר די אַלע סלאַווישע מדינות מיט׳ן נאָמען „כנען״, דערפֿאַר וואָס זייערע איינוואוינער (די סלאַווען) האָבען די מידה „צו פֿאַרקויפֿען זייערע זיהן און טעכטער צו אַנדערע פֿעלקער״[157]. אין אונגאַרן האָט קאָלאָמאַן אַן ערך אין 1100 פֿאַרווערט די יודען צו קויפֿען קריסטליכע שקלאַפֿען[158]. נאָר עס ווייזט אויס, אַז קאָלאָמאַנ׳ס פֿאַרבאָט בנוגע די קריסטליכע שקלאַפֿען, דעסגלייכען דער פֿערבאָט פֿון אַנדרעאַס II. (אָנהויב פֿון 13-טען יאָרהונדערט) איז נישט דורכגעפֿיהרט געוואָרען מיט׳ן חומר הדין, אויב די שקלאַפֿען זענען געוואָרען יודען[159].

דער יודישער גרויסהאַנדעל האָט זיך קאָנצענטרירט ווערהויפּט אין מזרח-אייראָפּאַ, ער האָט אָבער געפֿירט אויך מיט דייטשלאַנד אַ מסחר מיט ספּעציעלע האַנדעלס-אַרטיקלען. אַזוי דערציילט אליעזר בן נתן וועגען נסיעות קיין פּוילען. יצחק בן דורבלה דערמאָנט יודישע סוחרים, וועלכע האָבען געמאַכט נסיעות קיין פּוילען און ער אַליין איז דאָרטען געווען. ר׳ מאיר מרוטענבורג רעדט וועגען פּויליש-דייטשע האַנדעלס-פֿערבינדונגען. אונגאַר-ווייך איז געפֿירט געוואָרען צום רהיין-צו און האָט קאָנקורירט מיט׳ן פֿרענקישען[160]. אינ׳ם „אור זרוע״, וועלכער איז געשריבען אין אָנהויב פֿון 13-טען יאָרהונדערט (I ז׳ 196, נומער 694) איז גערעדט וועגען יודישע סוחרים, וועלכע זענען געפֿאָרען פֿון בולגאַריען, דעם „גריכישען כנען״ אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל קיין פּראָג[161]. אינ׳ם זעלבען אָרט ווערען אויך דערמאָנט יודען, וועלכע האָבען געפֿירט אַ האַנדעל פֿון אונגאַרן קיין עסטרייך מיט געזאַלצענע פֿיש[162]. אין עסטרייך, וואו די האַנדעלס-פּאָליטיק פֿון די באַבענבערגער האָט פֿון איין זייט צוגעצויגען יודישע סוחרים און זיי פּראָטעזשירט, אָבער פֿון דער אַנדערער זייט האָט זי געשטרעבט צו שאַפֿען אַ נאַציאָנאַלען האַנדעל און די סוחרים פֿונ׳ם אייגענעם בירגער-שטאַנד זאָלען סוף-כל-סוף בעקומען די איבערהאַנד איבער די פֿרעמדע סוחרים, איז פֿון 13-טען יאָרהונדערט אָן דער פּלאַן פֿאַר די האַנדעלס-אָפּעראַציעס פֿון די יודען געוואָרען כסדר אַלץ מער בעגרענצט, אַזוי אַז די עסטרייכישע יודען האָבען זיך כסדר פֿערלייגט אויף געלד-געשעפֿטען[163].

דאַגעגען אינ׳ם ווייטערען מזרח, אין פּוילען און רוסלאַנד, האָבען זיי נאָך אַן ערך אַ הונדערט יאָר צייט זיך פֿאַרנומען דערהויפּט מיט מסחר.

די יודען אין רוסיגען-לאַנד האָבען געפֿירט אַ ברייטען

זאַלץ-האַנדעל, אין וועלכע זיי זענען אונטערגעשטיצט געוואָרען דורך די רעגענטען[164]). אויך אין פּוילען האָבען זיי פאַרנומען דעם אויבען-אָן אין מסחר. אין די הויפּט-שטעט פון די הערצאָגטומס האָבען זיי פאַרמאָגט די וויכטיגסטע מאַגאַזינען[165]).

ביז נאָכ'ן מיטען פון 13-טען יאָרהונדערט האָבען געשטראָמט קיין פּוילען פונ'ם מערב די יודישע קאָלאָניסטען, וואָס זענען אַהין גערופען געוואָרען.

אין דער צייט ווען דער יוד אין מערב-אייראָפּאַ איז פון מיטען 12-טען יאָרהונדערט אָן געווען אידענטיש מיט'ן פּראָצענטניק, מיט'ן וואָכערניק[166]), איז ער אין מזרח-אייראָפּאַ נאָך אַלץ געווען אין דער ערשטער שורה דער סוחר, און ער איז געבליבען אויף זיין דאָזיגער פּאָזיציע, ביז פּוילען איז פאַרפלייצט געוואָרען דורך דער דייטשער קאָלאָניזאַציע און ביז עס האָבען אויפגעבליט די שטעט אין דער צייט פון קאַזימיר דעם גרויסען.

III. די יודישע קרעדיט-געשעפטען אין די ערשטע צייטען פון מיטעלאַלטער.

1. אַלגעמיינעס איבער די יודישע קרעדיט-געשעפטען.

שוין אינ'ם פריסטען מיטעלאַלטער, נישט קוקענדיג אויף די פּרימיטיווע ווירטשאַפטליכע צושטאַנדען, האָט אָן ספק עקזיסטירט דאָס פאָלקס-ווירטשאַפטליכע בעדערפניש אין הלוואה-געשעפטען. די תמימות'דיגע וועלט, וואו אַפילו דער זקן מיט דער זילבערנער באָרד האָט נישט געוואוסט צו ענטפערען אויף דער פראַגע, וואָס איז אַזוינס אַן הלוואה, עקזיסטירט בלויז אינ'ם גבול פון דער פּאָעזיע.

אמת, די סאָציאָלאָגען בויען-אויף דעם כלל, אַז אין די צייטען, ווען אַ פאָלק געפינט זיך אין אַ באַרבאַרישען צושטאַנד, ווען בלויז דער קריגס-מאַן האָט די חשיבות, קומען-אָן די געלט-געשעפטען צו די שקלאַפען און די פרעמדע. אָבער פונדעסטוועגען די היסטאָרישע פאַקטען, וועלכע זענען אונז בעקאַנט, בערעכטיגען אונז נישט אָנצונעמען די השערה, אַז די יודען, די שטענדיגע פרעמדע צווישען די אומות אין די ערשטע צייטען פונ'ם מיטעלאַלטער, זאָלען האָבען פון אַלטע צייטען געהאַט פּ אַ ר ז יי ע ר פרנסה די בעפרידיגונג פונ'ם דאָזיגען ווירטשאַפטליכען בעדערפניש.

דער יוד איז די ערשטע צייטען פונ'ם מיטעלאַלטער געווען אין דער ערשטער שורה סוחר און בלויז ביי אַן אָקאַזיע האָט ער

זיך פֿאַרנומען מיט געלט-געשעפֿטען. וועגען אַ ספּעציפֿיש יודישער וואָכערײַ הערען מיר בכלל גאָרנישט ביז׳ן 11-טען יאָרהונדערט, הגם אין די קוועלען ווערט זיך אַסאַך מאָל בעקלאָגט אויף די תאווה פֿון די גייסטליכע און פֿונ׳ם פּראָסטען עולם צו וואָכערײַ. מיר דערמאָנען בלויז די קאָנציליען אין קאָנסטאַנץ 814, אין פּאַריז 829, אין וואָרמס 829, וועלכע האָבען געשטרעבט צו האַמעווען די צעקאָכטקייט (rabies) פֿון די גייסטליכע און לייט פֿון פּשוט׳ן עולם, וועלכע טרייבען כל-המיני וואָכערײַ, ווייל אַסאַך מענשען זענען צוליב דער עקספּלואַטאַציע פֿון די וואָכערניקעס פֿאַראָרימט געוואָרען, רואינירט געוואָרען פֿאַר דחקות און נויט אָדער געצוואונגען געוואָרען אויסצוואַנדערען און פֿאַרוואָגעלט ווערען אין דער פֿרעמד[168]). אין דער צייט, וואָס דאָ זעהען מיר שוין אַ בײַשפּיל פֿון פֿאַרווילדערונג אין דער געשעפֿט-פּראַקטיק, מעג מען האַלטען וועגען דער בעמערקונג פֿון סידאָניוס אַפּאָלינאַריס (472) איבער יודישע געשעפֿטסלייט, אַז זיי פֿירען בלויז אָרענטליכע געשעפֿטען (solent hujusce modi homines honestas habere causas), אַז אין תוך גענומען האָט זי געגאָלטען אַלס אַלגעמיינע אָנשויאונג ביז׳ן 11-טען יאָרהונדערט[169]).

צום ערשטען מאָל ווערען אומדירעקט דערמאָנט יודישע מלווים פֿון געלד אין יאָר 508 צוליב דעם אויפֿטו פֿון אַ ביסקופּ אין אַרל, וועלכער האָט אויסגעגעבען די כלים און די צירונג פֿון די קירכען אויף פּדיון שבויים, אויף אויסקויפֿען געפֿאַנגענע, כדי קיינער פֿון זיי זאָל צוליב חובות נישט דערפֿירט ווערען צו ווערען אַן אַריאַנער אָדער אַ יוד[170]). שוין די צונויפֿשטעלונג פֿון יודען מיט אַריאַנער בעווייזט,—ווי אַראָניוס בעמערקט עס ריכטיג —אַז דער ביסקופּ קלערט גאָרנישט וועגען די געלט-הלוואות פֿון די יודען אַלס וועגען זייערס אַ ספּעציעלער פּראָפֿעסיע. פֿון 6-טען ביז׳ן סוף פֿון 10-טען יאָרהונדערט האָבען מיר בלויז פֿאַראײַנצעלטע ידיעות איבער הלוואות-געשעפֿטען פֿון די יודען. אַזוי געפֿינט זיך אַרום דאָס יאָר 584 דער יוד אַרמענטאַריוס בײַ אַ וויקאַריוס און בײַ אַ גראַף איינאָמיוס פֿון טור, כדי זיי פֿאָרצולעגען וועקסלען, וואָס דיזעלבע האָבען אים אויסגעשטעלט אויף די עפֿענטליכע אָפּגאָבען[171]). דאָס בערימטע „קאַפּיטולאַרע דע יודעאיס“ (814), וועלכעס מען האַלט פֿאַר אַ דאָקומענט פֿון קאַרל דעם גרויסענס צייט נאָר מען צווייפֿעלט שטאַרק אין זיין עכטקייט, אין וועלכען עס געפֿינען זיך די בעשטימונגען, אַז אַ יוד זאָל זיך נישט דערוועגען צונעמען קירכען-כלים אַלס משכון אָדער אַלס דעקונג

פֿון אַ חוב, ווייל אַלס שטראָף ווערט מען אים קאָנפֿיסקירען דאָס פֿאַרמעגען און אַראָפּהאַקען די רעכטע האַנד—איז דער איינציגער יסוד, אויף וועלכען קאַרל ביכער בויט די סברה, אַז די יודען אין די ערשטע צייטען פֿון מיטעלאַלטער „האָבען זיך בעטייליגט אינ'ם האַנדעל נישט אַנדערש ווי נאָך די קרייץ-צוגען, ס'הייסט: מיט אַזעלכע אָפּעראַציעס, וועלכע האָבען זיך אַריינגעפּאַסט אין די ראַמען פֿונ'ם געלד-געשעפֿט"[172]). די דאָזיגע סברה, וועלכע פֿאַרלייקענט די דאָמינירענדע פּאָזיציע פֿון די יודען אינ'ם סחורות-האַנדעל אין די ערשטע צייטען פֿון מיטעלאַלטער—איז נאָך דעם וואָס מיר האָבען געשילדערט אינ'ם פֿאָריגען קאַפּיטעל לגמרי נישט ריכטיג. אויך די ווייטערדיגע פֿאַראייכצעלטע ידיעות וועגען יודישע געלד-מלווים קאָנען אין תוך גענומען גאָרנישט ענדערן אין דער הנחה, אַז די יודען האָבען ערשט פֿון 11-טען יאָרהונדערט אָן אָנגעהויבען אין מערב-אייראָפּאַ זיך פֿאַרנעמען מיט אויסבאָרגען געלד אַלס פּראָפֿעסיע. אינ'ם האַנדבוך „ליבער מאַנואַליס" (געשריבען אַרום 841—844) דערציילט דאָדאַנאַ, די אַלמנה פֿונ'ם גראַף בערנהאַרד פֿון טולוז, אַז זי האָט אָפּטערס געבאָרגט גרויסע סומעס געלד ביי קריסטען און אויך ביי יודען[173]. אַן אַנדער קוועלע פֿון 10-טען יאָרהונדערט דערציילט ווידער, אַז אַרסינדע, גרעפֿין פֿון קאַרקאַסאָן, האָט אַן ערך אין 959 פֿאַרמשכונט אירע ירושה-נחלאות אין נאַרבאָנאַ ביי צוויי יודען פֿאַר אַ הלוואה פֿון 1000 סו[174]).

וועגען אַ זעלבשטענדיגען יודישען געלט-האַנדעל קאָן נאַטירליך אין יענער צייט קיין רייד נישט זיין. די געלד-געשעפֿטען, וועלכע זענען געווען צונויפֿגעבונדען מיט'ן יודישען סחורות-האַנדעל ביז דער צייט ווען אין מערב-אייראָפּאַ האָבען אויפֿגעבליט די שטעט, זענען געבויט געווען דער עיקר אויף די אָפּעראַציעס פֿונ'ם „חלפֿן", דעם „וועקסלער", וועלכער איז געווען דער שטענדיגער בעגלייטער פֿונ'ם סחורות-הענדלער, ווייל ער פֿלעגט פּרובען דאָס „געלט", דאָס געוויכט און קוואַליטעט דערפֿון, און פֿלעגט בעזאָרגען דעם אויסטויש פֿון געלט[175]). ממשות'דיג האָט זיך געענדערט די לאַגע פֿון 11-טען יאָרהונדערט אָן. ביז דעמאָלט זענען הלוואות געוויינליך גענומען געוואָרען אין פֿאַל פֿון אַ פּלוצלינגען אומגליק, אַן אומגעריכטער צרה אָדער אויף אומפּראָדוקטיווע הוצאות. אָבער פֿון 11-טען יאָרהונדערט אָן, ווען די קולטור האָט ווידער אָנגעהויבען זיך אַנטוויקלען און דער מסחר האָט געשפּילט אַ גרעסערע ראָלע און באָרגען און לייהען איז מיט יעדען טאָג געוואַ-

דען אַלץ אַ גרעסער בעדערפֿניש, האָט זיך געעפֿענט אַ נײַ פֿעלד פֿון גרויסע פּרנסה. דער גלח׳ישער איסור צו נעהמען פּראָצענטען איז לכתחילה צוויסגעגעבען געוואָרען ביי אַזאַ פֿאָלקסווירטשאַפֿט וואָס איז נאָך געשטאַנען געגוג נידריג און האָט איהם דעריבער געקאָנט לייכט דערטראָגען, אָבער פֿון 11-טען יאָרהונדערט אָן ווען די בעדערפֿנישען אין קרעדיט האָבען כּסדר געהאַלטען אין וואַקסען און דעריבער האָט זיך עס געלאָזט שפּירען אין די אויפֿבליהענדע שטעט, איז דער דאָזיגער פֿאַרבאָט געוואָרען פֿאַר דעם עקאָנאָמישען לעבען, ווי קייטען, וואָס זייער דרוק איז נישט מעגליך אויסצוהאַלטען. תּחילת האָט דער פּראָצענט-פֿאַרבאָט געהאַט אויף זיין זייט די עפֿענטליכע מיינונג, אָבער דערנאָך האָט ער זיין חן פֿערלוירען. אין דאָס ווירטשאַפֿטליכע לעבען טרעטען אַריין בייטע מענשען, די פּראָפֿעסיאָנעלע מלווים, און זיי מאַכען די קרעדיט-געשעפֿטען פֿאַר אַ פּרנסה, געגען וועלכער עס ווערען בטל די רווחים פֿונ׳ם האַנדעל.

די יודען זענען ממש ווי אַריינגעשלעפּט געוואָרען מיט כּח אין די דאָזיגע וויכטיגע פּאָזיציע אין דער ווירטשאַפֿטס-אָרדנונג פֿונ׳ם מיטעלאַלטער. אין יענע קאַפּיטאַל-אָרימע צייטען זענען זיי, די יודען, געווען די איינציגע, וועלכע האָבען פֿאַרמאָגט גרעסערע מזומנ׳ע פֿערמעגענס אין איידעלע מעטאַלען. די דאָזיגע פֿאַרמעגענס האָבען געשטאַמט פֿון זייער פֿריהערדיגען מסחר מיט׳ן אָריענט, וואָס זיין פֿונדאַמענט זענען געווען די איידעלע מעטאַלען און די שקלאַפֿען, די איינציג מעגליכע אַרטיקלען, וואָס דער אייראָפּעאישער מערב האָט געקאָנט אַנטקעגען-געבען דעם אָריענט. חוץ דעם זענען די יודען צוליב דער אומזיכערקייט פֿון זייער אויסערליכער לאַגע שטענדיג נוֹמה געווען צו האָבען זייער פֿאַרמעגען וואָס מער אין מטלטלים אין בעוועגליכע גיטער, כּדי זיי זאָלען גרינגער קאָנען ראַטעווען זייער האָב און גוטס אין אַ שעת-סכנה. דאָס אַלץ, וואָס ווערט געזאָגט וועגען זייער רייכטום, האָט געווייגליך אַ שייכות צום פֿאַרמעגענען אין גאָלד און זילבער [176].

אין דער צייט ווען דער קריסטליכער סוחר האָט כּסדר אָפּגענומען פֿונ׳ם יוד אַלץ מער פּלאַץ, איז דער יוד, וואָס זיין סאָציאַלע לאַגע איז זינט די קרייץ-צוגען אַלץ טיפֿער געפֿאַלען, בעצוואונגען געווען אויפֿצוזוכען אַ נייעם מקור פֿון פּרנסה, וואָס זאָל אים אין דער קומענדיגער צייט צוהעלפֿען צונויפֿצובריינגען יענע קאַפּיטאַלען, וועלכע האָבען אים בעוואָרענט מיט׳ן שוץ פֿונ׳ם קעניג און פֿון די אַנדערע מאַגנאַטען. דאָ איז אים בעזונדערס צו

דער האַנד געווען דאָס מבטל מאַכען דעם פּראָצענט-פֿאַרבאָט ווייל דאָס האָט אים ערלויבט, בעזונדערס אין דער ערשטער צייט איידער נאָך די לאָמבאַרדיער און קאַהאָרטינער האָבען זיך אין אַ גרעסערער צאָל בעזעצט אין דער פרעמד, כמעט צו מאָנאָפּאָליזירען דאָס געשעפט פון אויסבאָרגען געלט. אויסער די דערמאָנטע מאָמענטען האָט אויך דאָס פעאָדאַלע סיסטעם צוגעהאָלפען, אַז די יודען זאָלען וואָס מער אַריבערגיין פון'ם סחורות-האַנדעל צום געלד-האַנדעל אויף'ן גרויסען שטייגער, ווייל דאָס פעאָדאַלע סיסטעם האָט זינט דעם אָנהויב פון 11-טען יאָרהונדערט איינגעשלאָסען די יודען אין אַ ספּעציפישער רעכטליכער לאַגע. די פריהערדיגע גאַסטפריינדשאַפט, פון וועלכער עס האָבען גענאָסען די יודען אַלס פרעמדע, פאַרשווינדעט זינט די קרייץ-צוגען, וועלכע זענען דורך זייער בעגלייט-ערשיינונג, די רדיפות אויף יודען, געווען אַ ספּעציעלער גורם צו שטעלען די יודען אין דער ריי פון מענשען וואָס נויטיגען זיך אין אַ ספּעציעלען שוץ. צוליב דעם האָט זיך אַנטוויקעלט דער בעגריף, אַז פאַר דעם ספּעציעלען שוץ, וואָס מען גיט די יודען, מוזען זיי צאָלען ספּעציעלע אָפּגאָבען און נישט עפּעס אַ קליינע סומע שוץ-געלט וואָס האָט בלויז אַ סימבאָלישע בעדייטונג, אַזוי ווי עס איז אומעטום געצאָלט געוואָרען ביז'ן 11-טען יאָרהונדערט. די יודען זענען געוואָרען קאַמער-קנעכט און זייערע אָפּגאָבען זענען גלייך מיט אַנדערע נוצבאַרע רעכט געוואָרען אַ רעגאַל, אַ זכות פון'ם מלכות, וועלכעס איז כסדר צוזאַמען מיט אַנדערע רעגאַליען אַריבערגעגאַנגען אין די זשעדנע הענט פון די פירשטען. די לעצטע זענען ביי זייער דחקות אין געלד פאַראינטערעסירט געווען אַרויפצושרויפען דאָס יודען-רעגאַל אַזוי הויך ווי נאָר מעגליך, אָבער אַ פעולה האָבען זיי געהאַט דערפון בלויז דעמאָלט, ווען מען האָט די יודען געמאַכט ספּעציעלע הנחות פאַר זייערע געשעפטען. די וואָכער-פּריווילעגיעס, וואָס די מלכים און פירשטען האָבען געגעבען די יודען צוליב זייערע אייגענוציגע מאָטיוען, זענען געווען, ווען אַפילו נישט דער ערשטער, איז יעדענפאַלס דער שטאַרקסטער מאָטיוו, וועלכער האָט אַריינגעוואָרפען די יודען אין די אָרעמס פון דער וואָכעריי און מיט דער צייט דערפירט צו דער פאַרווילדערונג פון דער דאָזיגער בעקוועמער פרנסה. די מלכים און מאַגנאַטען, ווען זיי האָבען פּראָטעזשירט די יודישע וואָכעריי, האָבען זיך קיינמאָל נישט געפרעגט, וואָס פאַר אַ נוצען קאָנען האָבען זייערע אונטערטאַנען פון די יודישע פירער פון דער געלט-ווירטשאַפט. אין זייער אינטערעס איז גע-

ליגען איינציג און אַליין צו האָבען פֿאַר זיך צו יעדער צייט אין די פֿאַרמעגענס, וואָס די יודען האָבען געמאַכט פֿון וואָכעריי, אַ גרויסען פֿאָנד פֿון קאַפּיטאַלען, וואָס ווען מען דאַרף זאָל מען זיי קאָנען נעמען און זיך קערעווען מיט זיי.

אַ וויכטיגער מאָטיוו, וועלכער האָט פֿאַרשאַרפֿט די בייגונג פֿון די יודען זיך אָפּצוגעבען מיט די הלוואה-געשעפֿטען, איז געווען דער אומשטאַנד, וואָס אין 11-טען און 12-טען יאָרהונדערט איז דער בעדאַרף אויף געלט געווען גרעסער ווי אין וועלכער עס איז אַנדער צייט פֿון מיטעלאַלטער. די קרייץ-צוגען האָבען דייטליך געוויזען, ווי נויטיג עס זענען פֿאַר דער פּאָליטיק גרויסע סומען אין מזומנים. דאָס געלט ווערט דער „נערוו פֿונ'ם קריג". אין דעם 11-טען און 12-טען יאָרהונדערט, וועלכע זענען פֿול געווען מיט מלחמות, האָבען די אַדעללייט אַריינגעשטעקט זייער גאַנץ פֿערמעגען אין סאָלדאַטען און איינער דעם אַנדערען האָט געוואָלט אַריבערשטייגען מיט דער צאָל בעוואָפֿענטע, וואָס ער האָט געהאַט אונטער זיך. דערצו זענען אָבער נויטיג געווען גרויסע געלט-סומען, און דער מין האָט דווקא ביי די שררות אויסגעפֿעלט, בפֿרט אַז זייערע פֿארמעגענס זענען דערהויפּט בעשטאַנען פֿון אומבעוועגליכע גיטער. די אומגעהייערע הוצאות אויף די פֿירונג פֿון מלחמות האָבען געשאַפֿען אַ סיסטעם פֿון באָרגעניש, און דערעיקר איז מען דערביי אָנגעקומען צו פֿאַרמשכּונ'ען די אומבעוועגליכע גיטער.—פּונקט אַזאַ גרויסע צירקולאַציע פֿון געלט איז אַרויסגעקומען דורך דער פֿינאַנציעלער שטעלונג פֿונ'ם וואַטיקאַן [177].

כּדי צו קאָנען אָפּצאָלען דער קוריע די אָפּגאָבען, איז דער וועלטליכער שררה אין דער ערשטער צייט גאָר בעזונדערס אָנגעוויזען געווען אויף די יודישע הלוואות. דען אין דער צייט ווען אַ קירכען-מאַגנאַט, אַ הויכער גייסטליכער, האָט געהאַט קרעדיט ביי איטאַליענישע באַנקירען (דערהויפּט די רוימישע סענעזישע און פֿלאָרענצער באַנק-הייזער), וועלכע האָבען זיך געפֿילט בעוואָרענט דערמיט וואָס די קוריע וועט מוסר'ן און אַרויפֿלייגען שטראָפֿען אויפֿ'ן גייסטליכען בעל-חוב, אויב עס וועט אויסקומען,—האָבען די מלכים, די וועלטליכע פֿירשטען, באַראָנען א. אז. וו. אַ לאַנגע צייט נישט געהאַט קיין צוטריט צו די געלט-אוצרות פֿון די איטאַליענישע מלווים, ווייל דאָ האָט זיך די קוריע נישט אַריינגעמישט און די וועלטליכע שררות האָבען בכן נישט געהאַט אויף זיך קיין שום צוואַנג צו צאָלען. אַזוי איז אַרויסגעקומען, אַז זייערע בעדערפֿנישען אין געלט האָבען זיי געמוזט דעקען מיט דער הילף פֿון די

יודען, האָס האָבען געוואוינט אין די ערטער, איבער וועלכע זיי האָבען געהאַט די שליטה. די גרויסע ריזיקע, וואָס איז ביי די הלוואות פון די איטאַליענישע באַנקירען כמעט ווי גאָרנישט געווען, איז דערגעגען אַ שטענדיגע בעגלייט-ערשיינונג ביי די הלוואות וואָס די יודען האָבען געגעבען צו די שררות. ביי די וועלטליכע שררות האָט געפעלט דער מוז צו צאָלען, זיי האָבען געבראָכען זייער וואָרט אָן שום שטראָף.

האָבענדיג דעם יודען-רעגאַל האָבען זיי זיך צו יעדער צייט געקאָנט פאַררופען אויף די קעניגליכע יודען-געזעצגעבונג, אין וועלכער עס איז געזאָגט געווען: די יודען און זייער האָב און גוטס זענען דאָס אייגענטום פונ'ם קעניג, אָדער אויף דאָס באַראָנען-געזעץ „די פאַרמעגענס פון די יודען געהערען צום באַראָן"— און צונעמען אינגאַנצען אָדער טיילווייז דאָס בעוועגליכע און אומבעוועגליכע אייגענטום פון די יודען, פאַרקויפען עס, אַוועקשענקען, אַנולירען אָדער רעדוצירען די תביעות פון די יודען. דער יוד איז אַזוי-אַרום געוואָרען אַ פינאַנץ-געגענשטאַנד, וועלכער איז אינגאַנצען אָפּהענגיג געווען פונ'ם ווילקיר פון די מלכים און שררות, ער איז געוואָרען אַ שוואָם, וואָס האָט אַריינגעזויגען אין זיך די אוצרות פונ'ם לאַנד, כדי זיי זאָלען דערנאָך דורך די מאַגנאַטען צוריק אַרויסגעדריקט ווערען אין זייערע קופערס אַריין; דורך זייער דאָזיגער פאָליפּען-אַרטיגער טעטיגקייט, וועלכע איז פאַר זייערע שררות שטאַרק צונוץ געקומען, האָבען די יודען אַ גרויסען חלק אין דער צעשטערונג פון דער אַלטער פעאָדאַלער געזעלשאַפט. ווייל די קאָנפיסקירטע אָדער אַרויסגעפרעסטע פאַרמעגענס האָבען זייער זעלטען זיך אומגעקערט צוריק אין זייער אַלטע פעאָדאַלע אָפּגעשלאָסענקייט. זיי האָבען גיכער זיך אָנגעהויבען קוילערן און זענען דאָך סוף-כל-סוף באַלד אַריינגעפאַלען ווידער, אויב נישט אין די הענט פון אַ יוד איז ביי עפעס אַן אַנדער פאָרשטייער פון דער געלד-ווירטשאַפט.

„עס איז קלאָר — מאַכט זאָמבאַרט די גייסטרייכע בעמערקונג, — אַז 100,000 פלאָרין, וועלכע זענען צוגענומען געוואָרען אַלס פראָצענט ביי אַ פאָר הונדערט ריטערס און זענען דערנאָך צוגעגזלט געוואָרען פונ'ם מלוה דורך אַ פירשט, האָבען ענדער געהאַט די אויסזיכט צו בעקומען די אייגענשאַפט פון אַ קאַפיטאַל, איידער אין דער צייט ווען זיי זענען נאָך געלעגען פאַראיינצעלט אין די אייזען-בעשלאָגענע קופערס אויף די ריטערבורגען" 178).

צו די דאָזיגע צרות, וואָס די וואָכעריי האָט געבראַכט אויף די יודען מצד זייערע שונאים, ווערן נאָך צוגעקומען די גרויסע סכנות, וועלכע זענען פאָרגעשטאַנען די יודען פון די ברייטע מאַסען פון דער בעפעלקערונג, וואָס האָט פון דער וואָכעריי געליטען. אינטערעסאַנט איז אין דאָזיגן פרט דער פאַרגלייך צווישען די געשעהענישען אין יאָר 1096 און אין יאָר 1146. בעת די רדיפות אויף יודען אין יאָר 1096 האָבען אין די שטעט דער-הויפט די בירגער געגעבען די יודען שוץ און בעהאַלטען זייערע פאַרמעגענס 179); דערגעגען בעת די רדיפות אין מיטען פון 12-טען יאָרהונדערט זענען שוין די בירגער געווען געגען די יודען 180). דעם קריסטליכען סוחר, וועלכער האָט זיך ערשט געהאַלטען אין גרויס-פאַרבייטען, איז שטאַרק געלעגען דערין, אַז די בעוועגליכע קאַפּיטאַלען פון די יודען זאָלען נישט אַריינפאַלען אין די הענט פון דעם ראַבירענדען המון. ער איז גרייט געווען צו ראַטעווען די יודישע קאַפּיטאַלען, ווייל זיי זענען געווען פאַר אים איינע פון די וויכטיגסטע שטיצעס אין זיין האַנדעל. ווילאַנג ער איז אָנגעוויזען געווען אויף די פּראָדוקטיווע קראַפט פונ'ם יודישען קרעדיט, האָט ער גאָר נישט געהאַט קיין טענות צו דער יודישער וואָכעריי, אָבער איז ער שוין געווען גענוג שטאַרק, כדי זיך צו קאָנען בע-גיין גרעסטענסטיילס אָן דעם יודישען קרעדיט, האָט ער שוין גע-זען אין דער פאַרשפרייטונג פון דער יודישער וואָכעריי אַ סכנה פאַר זיך, ווייל דאָס האָט אַרויסגעיאָגט דעם גאַנצען וואוילשטאַנד פונ'ם לאַנד און דערמיט פאַראַליזירט יעדע ווירטשאַפטליכע אַנט-וויקלונג. וואָס פאַר אַ שטאַרקע מניעה פאַר די האַנדעלס-בעצי-הונגען עס איז דעמאָלט געווען דאָס, וואָס די איידעלע מעטאַלען האָבען זיך אָנגעזאַמעלט אין די הענט פון געציילטע מענשען, ווייזט זיך אַרויס פונ'ם בעקאַנטען פאַקט, אַז די גרעסטע צרה, פון וועלכער עס האָט געליטען די גאַנצע מיטעלאַלטערליכע געלט-פראַגע, איז געווען דער קליינער זאַפּאַס פון איידעלע מעטאַלען: דער גאַנצער זאַפּאַס איידעלע מעטאַלען איז נישט גענוג געווען פולשטענדיג צו בעפרידיגען די אַלגעמיינע בעדערפעניש אין געלט, אין וועלכעס מען האָט זיך גענויטיגט פאַר די ווירטשאַפטליכע בעציהונגען 181).

וואָס שפּעטער אין מיטעלאַלטער אַריין זעהען מיר, אַז ביי די רדיפות אויף יודען טרעטען אַרויס די שלעכטע ווירטשאַפטליכע צושטאַנדען אַלץ קאַטעגאָרישער אַלס די אייגענטליכע סיבה דער-פון. שוין די רדיפות אין די יאָרען 1146—1147 זענען נישט געווען

אַזוי ברייט און בלוטיג, ווי די פון יאָהר 1096, און פונדעסטוועגען האָבען זיי געהאַט פאַר די יודען אַ סך ערגערע רעזולטאַטען פון ווירטשאַפטליכען און סאָציאַלען כאַראַקטער. צו די געוויינליכע תירוצים פאַר'ן האַס אויף די יודען איז צוגעקומען: „דער געגענזאַץ פון'ם בעל-חוב געגען מלווה, פון'ם פּאַופּעריזם געגען קאַפּיטאַליזם". „אַ סך רדיפות אויף די יודען אין די שפּעטערדיגע צייטען פון מיטעלאַלטער, בעת וועלכע עס איז געגאַנגען דערהויפּט וועגען פאַרניכטען זייערע וועקסלען, דאַרפען פאַרשטאַנען ווערען אַלס קרעדיט-קריזיסען פון'ם סאַמע באַרבאַרישען מין, אַלס מיטעלאַלטערליכע פאָרם פון דעם, וואָס היינטיגען טאָג רופט מען עס סאָציאַלע רעוואָלוציע" [182].

דער האַס, וואָס האָט זיך כסדר פאַרשטאַרקט ביי די נידעריגע שיכטען פון דער בעפעלקערונג געגען די יודען אין די שפּעטערדיגע צייטען פון'ם מיטעלאַלטער האָט זיך צווישען אַנדערעס געגומען אויך דערפון, וואָס זינט דעם מיטען פון 13-טען יאָרהונדערט האָבען זיך די יודען פאַרנומען דערהויפּט מיט קאָנסומציע-קרעדיט. דען דעם גרויסען קרעדיט פאַר סוחרים, וועלכע באָרגען דאָס געלד אויף געשעפטען, האָבען כסדר אַרויסגענומען פון זייערע הענד די באַנקירען פון אויבער-איטאַליען, וואָס אַלס „פּויפּסטליכע סוחרים", ס'הייסט די וואָס האָבען איינצוקאַסירען די פּויפּסטליכע הכנסות, האָבען זיי אומעדום געהאַט אַ צוטריט און זענען געווען אימשטאַנד אריינצונעמען אין זייערע הענט דעם גאַנצען אויסלענדישען געלד-האַנדעל און דערנאָך אויך דעם אינלענדישען. די לאָמבאַרדייער און קאַהאָרסינער, וועלכע האָבען זיך זינט דעם 13-טען יאָרהונדערט פאַרקליבען נישט בלויז קיין איטאַליען, פראַנקרייך און דייטשלאַנד (וואו זיי זענען שפּעטער טייל-ווייז אַרויסגעשטויסען געוואָרען דורך די באַנקהייזער פון די פוגער און וועלסער), נאָר אויך קיין ענגלאַנד, האָבען קנאַפּ-וואָס געהאַט בעציהונגען מיט'ן נידעריגען פאָלק, אין דער צייט ווען די יודען, וועלכע זענען דורך דיזעלבע כסדר אַרויסגעשטויסען געוואָרען פון די קרעדיט-בעציהונגען מיט די סוחרים און הענדלער פון'ם בירגער-קלאַס, האָבען געמוזט זוכען פלעצער פאַר זייערע קרעדיט-געשעפטען צווישען די נידעריגע פאָלקס-שיכטען, ווי האַנדווערקער און פּויערים.

2. די פּאָרמען און דער פאַרנעם פון דער יודישער וואָכעריי אין 11-טען און 12-טען יאָרהונדערט.

אין דער ערשטער שורה דאַרף מען דאָ נעמען אין אַכט די וואָכער-געשעפטען, וואָס זענען געמאַכט געוואָרען מיט די לאַנד-אייגענטימער; ווייל די דאָזיגע געשעפטען האָבען עס דערהויפּט פאַרשאַפט די יודען אין 11-טען און 12-טען יאָרהונדערט ריזיגע רייכטימער. ווער עס האָט געוואָלט רייך ווערען דורך וואָכעריי האָט געמוזט אָנשפּאַרען צום ערד-אייגענטימער. „מען דאַרף זעהן צו כאַפּען די גרויסע פיש”.

די גרויסע רווחים פון די הלוואות, אויף וועלכע מען האָט געקריגען אַ משכון אונבעוועגליכע גיטער, האָבען זיך גענומען דערפון, וואָס די פערמשכונטע נחלאות זענען געוויינליך געווען אַ גרעסערער [illegible] און מען האָט דערום געהאַט פון זיי אַ דאָפּעלטען נוצען, אין דער צייט וואָס פון הלוואות, אויף וועלכע מען האָט גענומען אַלס משכון אַזעלכע זאַכען, וועלכע זענען געווען איינ-[illegible] פאַרזיכערונגס- אָדער פקדון-משכנות, האָט מען געצויגען בלויז איין מין יניקה (צינזען) 183). אין פאַל פון געבען אַ הלוואה אויפ'ן משכון פון אַ נחלה האָט דער מלוה געהאַט דאָס רעכט צו ווירטשאַפטען אינ'ם פערמשכונטען גוט, ביז עס ווערט אים אָבגעגעבען דער חוב, און אַזוי איז אָפט אַרויסגעקומען, אַז דורך דער איינקונפט פונ'ם גוט האָט דער מלוה אָפּגעקריגען אין נאַטור דעם ווערט פונ'ם געלד, וואָס ער האָט לכתחילה אַנטליהען און חוץ דעם נאָך די הויפּט-סומע פון דער הלוואה.

אין ענגלאַנד זענען די יודען געווען די ערשטע יורשים פון די רייכע גרויסע גוטבעזיצער. דערהויפּט זענען עס געווען גלחים, אייגענטימער פון גרויסע גיטער, וואָס צוליב זייער נאַכלעסיגקייט זענען זייערע נחלאות אַריינגעפאַלען אין די הענט פון יודען פאַר די חובות, וואָס איז די יודען געקומען פון זיי. פאַר דער דאָזיגער מדה מגונה פון די גלחים איז אויך שטרענג געמוסר'ט געוואָרען אויפ'ן קאָנציל אין טור 1163 (X, בוך 5, קאַפּיטעל 19 פסוק 12); צווישען אַנדערעס האָט דער קאָנציל גוזר געווען, אַז דער וואָס האָט שוין זיין אויסגעבאָרגטען קאַפּיטאַל אָפּגעקריגען צוריק פון די איינקונפטען פון די נחלאות, וואָס ער האָט ער געקריגען אַלס משכון, זאָל דורך גייסטליכע שטראָפען געצוואונגען ווערען אָפּצוגעבען די משכנות צוריק. אָבער אויף די יודען האָבען פאַרשטייט זיך נישט געקאָנט חל זיין די דאָזיגע

גייסטליכע שטראָפֿען; און עס קומט נאָך דעריבער אויס, אַז די דאָזיגע פֿאַראָרדנונג פֿון׳ם קאָנציל האָט גאָר געשטעלט די יודען אין אַ פּריווילעגירטע לאַגע אַנטקעגן די אַנדערע וואָכערניקעס, וועלכע האָבען זיך אַריינגעלאָזט אין געלט-געשעפֿטען אויף משכּנות פֿון אומבעוועגליכע גיטער.

צווישען די רייכע יודישע באַנקירען אין ענגלאַנד איז אין 12-טען יאָרהונדערט געווען דער חשובסטער אהרן פֿון לינקאָלן [184]), וואָס אויף זיינע ריזיגע אוצרות זענען אָפֿט געזעסען בעלנים דער קעניג און די באַראָנען. היינריך דער 2-טער אַליין איז אים געווען אַ בעל-חוב אויף 100.000 פֿונט. אין יאָר 1187 האָט דער קעניג זיך בענוצט מיט זיין רעכט און קאָנפֿיסקירט אהרנ׳ס אומ-געהייערע רייכטימער פֿאַר דעם מלוכה-שאַץ. אהרנ׳ס גיטער זענען פֿאַרוואַלטעט געוואָרען אין אַ ספּעציעלער שאַך-קאַמער (scaccarium Aaronis) און אַלע זיינע תּביעות, וואָס אַ גרויסער טייל פֿון זיי איז געווען גאַראַנטירט דורך משכּנות פֿון אומבעוועגליכע גי-טער [185]. זענען פֿאַרשריבען געוואָרען אין אַן ספּעציעלען רעגיס-טער „דע דעביטיס אַאַראָני".

די ענגלישע פּריצים, וועלכע זענען געווען בעלי-חובות פֿון יודישע באַנקירען און געהאַט ביי זיי פֿאַרמשכּונ׳ט גיטער, האָבען אַמאָל פֿאַר הייבשע מתּנות פֿאַר׳ן קעניג בעקומען די ערלויבניש, נישט איבערצוגעבען די פֿאַרמשכּונ׳טע שטיקער לאַנד צו די יודען, אַז יענע זאָלען ווערען איבער דעם די בעלי-בתּים, נאָר אַליין ביי דעם בלייבען. אינ׳ם דאָזיגען פֿאַל האָבען זיי אָבער געמוזט אויס-צאָלען די יודען די יערליכע איינקונפֿטען פֿון זייערע גיטער אַזוי לאַנג, ביז דער חוב איז געטילוקט געוואָרען [186]).

אין פֿראַנקרייך האָבען מעכטיגע באַראָנען און שטאַרק חשוב׳ע בעלי-טובה׳ס פֿערמשכּונ׳ט זייערע נחלאות ביי יודען. אַזוי איז איין איינציגער יוד פֿון דיזשאָן, סאַלאָמאָן (אָנהויב פֿון 12-טען יאָרהונדערט), געווען דער מלווה פֿון אייניגע פֿון די גרעסטע קלויסטער-ראַיאָנען אין בורגונדיען, פֿון סען-בענין און סען-סעין [187]). אַלס בײַשפּיל, ווי גרויס עס זענען געווען געוויסע חובות, וואָס מען איז שולדיג געווען די יודען, איז כּדאי צו דערמאָנען, אַז אַ יוד, איינער בענדעט (סוף פֿון 12-טען יאָרהונדערט), האָט געהאַט אַ חוב ביים שררה פֿון מאָנפּעליע אַ סומע פֿון 50,000 סו [188]). אָבער אויך בירגער (שטאָט-לייט) פֿלעגען אַמאָל פֿאַרמשכּונ׳ען ביי יודען זייערע הייזער און הויפֿען. אַזוי דערציילט דער קראָניקער ריגאָר אין זיינע צוביסעל איבערגעטריבענע ידיעות, אַז אַן ערך אין סוף

פון 12-טען יאָרהונדערט זענען יודען געווען בעל-הבתים איבער א העלפט פון דער שטאָט פאַריז, און דעם גרעסטען טייל פון זייערע הייזער האָבען זיי זיך פאַרשאַפט דורך וואָכער-געשעפטען [[?]]), אלס א בעשטעטיגונג, אַז פראַנצויזישע יודען אין 12-טען יאָרהונדערט האָבען דורך וואָכער-געשעפטען אַריינגעקריגען אין זייערע הענד קירכליכע גיטער, קאָנען דינען די ווערטער פון פויפסט אינאָקענטיוס III אין אַ בריף צום קעניג פון פראַנקרייך (1205): ער קאָן נישט צוקוקען, ווי די יודען אין פראַנקרייך זאָלען ווערען די בעל-הבתים פון קירכליכע גיטער, זאָלען האָבען אַלס זייערע אייגענע פעלדער און וויינגערטנער. צוליב דער דאָזיגער ביטע פון פויפסט האָט דער קעניג פיליפּ אויגוסט אין זיין יודען-סטאַטוט פון יאָר 1206 פאַרווערט די יודען אויף להבא אָנצונעמען קירכליכע נהלאות אלס משכון (אַרט. 4), אַחוץ ווען די נחלאות וועלען פאַרמשכונ׳ט ווערען דורך דער גרעפין פון טרוא אָדער אַן אַנדער באַראָן [190]).

אין איטאַליען האָבען די שטענדיגע קאַמפּען פון די פויפסטען און דעם אַדעל, ביי וועלכע ביידע צדדים זענען כסדר געבענט געווען אין געלד, צוגעהאָלפען עס זאָלען אויפקומען רייכע יודישע באַנקירען, וועלכע האָבען דורך זייערע הלוואות אויף אומבעוועגליכע גיטער זיך דערשלאָגען צו דער פאַרוואַלטונג מיט די גיטער. בעזונדערס איז בערימט געווען דער באַנקיר ברוך פיערלעאָני [191]), וועלכער האָט אין 11-טען יאָרהונדערט דורך עקספּלואַטאַרישע וואָכער-געשעפטען זיך פאַרשאַפט אַ פירשטליך פאַרמעגען און דאַן זיך געשמדט. די „רעגינא פעקוניא" (דאָס הערשענדע געלד) האָט ערלויבט דעם משומד, זיך מתחתן צו זיין מיט רוימישע מיוחסים; פון אים זענען אַרויסגעקומען דורות פון מעכטיגע פריצים, און איינער פון זיי איז אפילו געווען פויפסט אַנאַקלעט II. (1130-1138).

דאָס פאַרמשכונ׳ען די הייזער ביי די מלווים צוזאַמען מיט די הויכע צינזען, וואָס די בעלי-חוב׳עס האָבען געמוזט צאָלען, זענען מן-הסתם געווען די מאָטיווען דערפון, וואָס די באַלאַגיטער האָבען „ליבערשט געוואָלט, אַז זייערע מיטבירגער זאָלען פאַרלירען די בעקוועמליכקייט צו קענען בעקומען תמיד געלט, איידער זיי זאָלען זיין אונטערגעוואָרפען אונטער א מין רואינירענדער שקלאַפעריי [192]). און אין יאָר 1171 האָבען זיי פאַרטריבען די יודען פון דער שטאָט.

זינט דעם סוף פון 12-טען יאָרהונדערט האָבען מיר בכלל

בלויז פֿאַראײנצעלטע ידיעות װעגן יודישע װאָכערויקעס אין איטאַליען. עס האָבען זיי אַריבערגעשטיגען די לאָמבאַרדיער און די טאָסקאַנער, װעלכע האָבען אַזוי װייט געטריבען זייערע שפּעקולאַציעס, אַז שוין אין יאָר 1179 האָט זיי אַ קאָנציליום געמוזט אויסשליסען פֿון דער קאָמונע און פֿון קומען צום קבר לויט'ן קירכליכען דין. װי גרויס עס איז, װייזט אויס, געװען די מחנה קריסטליכע װאָכערניקעס אין אָנהויב פֿון 13-טען יאָרהונדערט, בעװייזט די בעקאַנטע ערקלערונג פֿונ'ם פּויפּסט אינאָקענטיוס III, אַז דאָס אַרויפֿלייגען קירכען-שטראָפֿען אויף זיי איז פּונקט װי נעמען און פֿאַרמאַכען די קירכען. דערגעגען הערען מיר װעגען די יודען אין איטאַליען אין 13-טען יאָרהונדערט, פֿון אַ בעגלויבטער קריסטליכער קװעלע, אַז אומעטום אין איטאַליען (in partibus Italiae) אַרבייטען זיי אויס זייער חיונה דורך אַרבייט און נישט דורך װאָכערייִ[193]). זיי האָבען נעמליך זיך פֿאַרנומען מיט פֿאַרבערייִ; די דאָזיגע מלאכה איז צװישען זיי שטאַרק פֿאַרשפּרייט געװען און דעמאָלט איז דאָס געװען די הויפּט-אינדוסטריע אין איטאַליען; געװיסערמאַסען האָבען זיי בעהערשט דעם דאָזיגען פֿאַך אין 12-טען יאָרהונדערט[194]) אַזוי, אַז דער פֿאַרבערייִ - שטייער אין איטאַליען איז געװען אַ שם-נרדף מיט יודען-שטייער. דאָקומענטאַל איז דערװיזען די עקזיסטענץ פֿון יודישע „טינטאָריאַ" אין ברינדיזי, בענעװענט, קאָסענצאַ, טראַני, פּאַלערמאָ.

פֿאַר דייטשלאַנד האָבען מיר ערשט פֿונ'ם 13-טען יאָרהונדערט מער צאָלרייכע דאָקומענטען װעגען פֿאַרמשכּונ'ען נחלאות ביי יודען[195]). פֿון 12-טען יאָרהונדערט האָבען מיר בלויז פֿאַראײנצעלטע ידיעות װעגען משכּנות פֿון אומבעװעגליכע גיטער ביי יודען. אַזוי איז נעבען דעם הויף אין „װינקעלאַ" פֿאַרמשכּונט געװען ביי אַ יוד אליהו אַ נחלה, װאָס איז בעשטאַנען פֿון הייזער, פֿעלדער, װיינגערטנער און לאָנקעס[196]). אין װירצבורג האָט אַ קריסטליכער בירגער פֿאַרמשכּונט ביי אַ יוד זיין הויז פֿאַר 35 מ., און שפּעטער איז דאָס הויז געבליבען דעם יוד'ס[197]). עס זענען אָבער אויך פֿאַראַן ראיות, אַז אגב האָבען די יודען פֿאַרמשכּונט זייערע הייזער ביי קריסטליכע בירגער. אַזוי איז אַ הויז פֿונ'ם יוד (משה) גאָדעסקאַלקוס פֿון קעלן פֿאַרמשכּונט געװען ביי פֿיר בירגער פֿאַר אַ הלװאה פֿון 40 מאַרק מיט'ן תּנאי, אַז טאָמער װעט דער יוד נישט סילוק'ן זיין חוב אין משך פֿון 4 יאָר צייט זאָל דאָס הויז בלייבען ביי די מלװים[198]). פֿון 13-טען יאָרהונדערט אָן זענען אין דייטשלאַנד. דערהויפּט אין מערב-דייטשלאַנד,

שטאַרק בעגרענצט געוואָרען די רעכט פֿון יודישע מלוים צו נע־
מען אַלס משכּנות אומגעהעגליכע גיטער; דאָס איז געשטאַנען אין
צוזאַמענהאַנג מיט דער בעגרענצונג פֿאַר די רעכט פֿון יודען, וואָס
האָט זיך כּסדר געשטאַרקט זינט דעם מיטען פֿון 12-טען יאָרהונ־
דערט, צו האָבען אַלס אייגענטום נחלאות אין דאָרף און שטאָט. פֿון
13-טען יאָרהונדערט אָן איז די יודען אין ס'רוב ערטער בכּלל
פֿאַרהערט געוואָרען צו פֿאַרמאָגען אייגענע נחלאות אויפֿ'ן לאַנד,
און אין די שטעט האָבען זיי געמעגט זיך איינשאַפֿען פּאָססעס'עס
בלויז אין זעהר אַ בעגרענצטער מאָס. דעריבער, ווען אין זייערע
הענד איז געבליבען אַ פֿאַרמשכּונטע פּאָססעסיע, האָבען זיי עס גע־
וויינליך געקאָנט בענוצען נישט לענגער פֿון אַ „יאָר מיט אַ
טאָג". נאָכ'ן דאָזיגען טערמין האָבען זיי עס געמוזט פֿאַרקויפֿען[96]).

אַנדערש איז געווען איז מזרח, וואו די יודען-סטאַטוטען
פֿון 13-טען יאָרהונדערט (פֿרידעריציאַנום 1244), די פּריווילעגיעס
פֿון אָטאָקאַר II. פֿון 1254 און 1268, בעלאַ'ס IV. 1251, 1256,
באָלעסלאַוו דעם פֿרומענס פֿון קאַליש 1264, פֿון באָלקאָ I. פֿון
שלעזיען 1295, פֿון היינריך III. פֿון גלאָגוי 1299) און אויך נאָך
אין 14-טען יאָרהונדערט (אין די פּריווילעגיעס פֿון פּוילישען קע־
ניג קאַזימיר דעם גרויסען און דעם ליטווישען פֿירשט וויטאָלד)
האָבען געגעבען די יודען אומבעגרענצטע רעכט בנוגע דאָס נע־
מען אַלס משכּנות אומבעוועגליכע גיטער.

וואָס שנעלער עס איז געוואָרען דאָס טעמפּאָ פֿונ'ם האַנ־
דעלס-לעבען, איז אין אַ גרעסערער מאָס אַריין אין לעבען דער
שטייגער צו נעהמען אַלס משכּנות נישט בלויז אומבעוועגליכע
גיטער, נאָר אויך מטלטלים; און באַלד דערויף האָט מען זיך
פֿילפֿאַך אָנגעהויבען פֿיהרען, אַז אָנשטאָט דער מלוה זאָל נעמען
דעם משכּון צו זיך, זאָל ער אַרויסבעקומען בלויז אַ כּתב, אַ
שריפֿטליכע התחייבות אויפֿ'ן משכּון. פֿאַר יודען וואָס פֿערשאַפֿען
זיך ניכסי דניידי (בעוועגליכע זאַכען) האָט עקזיסטירט אַ ספּעציע־
לעס יודען-רעכט, וואָס בנוגע די משכּנות-געשעפֿטען איז געווען
אין איהם אַ כּלל, וועלכער האָט בעדייט אַ גרויסען פֿאָרשריט אין
די האַנדעלס-בעציהונגען און האָט געלייגט דעם וועג פֿאַר העכערע
שטאַפּלען פֿון די דאָזיגע בעציהונגען, ספּעציעל פֿאַר דעם האַנדעל
מיט אינהאַבער-פּאַפּירען: דער שוץ פֿונ'ם יוד'ס אייגענטום אויף
אַ זאַך, וואָס איז ביי איהם פֿאַרמשכּונ'ט אָדער פֿאַרקויפֿט געוואָרען
און ער האָט נישט געוואוסט, אַז די זאַך איז אַרויסגענומען פֿונ'ם
רשות פֿונ'ם פֿריהערדיגען בעל-הבית אויף אַ נישט כּשר'ן אופֿן.

רער דאָזיגער כּלל איז ווייזט אוֹיס געשאַפֿען געוואָרען דורך די יודען-פּריוויליגיעס אין דייטשלאַנד[200]), פֿראַנקרייך[201]) און ענגלאַנד[202]), אָבער ער געפֿינט זיך שוין פֿון לאַנג אינ׳ם יודישען דין[203]).

דעם יודישען מלווה איז ערלויבט געווען צו נעמען אַלס משכּון איטליכע זאַך, אַפֿילו די וואָס האָבען געשטאַמט פֿון גנבה אָדער גזלה. ביז׳ן סוף פֿון 12-טען יאָרהונדערט איז אַפֿילו אומעדום ערלויבט געווען צו פֿאַרקויפֿען אָדער פֿאַרמשכּונ׳ען ביי יודען קירכליכע חפֿצים. אין פֿראַנקרייך ענטהאַלט ערשט דער יודען-סטאַטוט פֿון פֿיליפּ אויגוסט פֿון יאָהר 1206[204]) אַ פֿאַרבאָט דערויף; אין ענגלאַנד — אַ בעשטימונג, וועלכע שטאַמט פֿון היינריך II (נאָכ׳ן מיטען פֿון 12-טען יאָהרהונדערט) און די כאַרטאַ יודעאָרום פֿונ׳ם קעניג יאָהאַן דעם אָהן-ערדיגען אין יאָהר 1200. נאָר אַ סך אַ גרעסערע ווירקונג האָט מן-הסתּם געהאַט דער איסור, וועלכער איז אַרויסגעגעבען געוואָרען דורך אַן אספֿת-רבּנים, וואָס איז אָבגעהאַלטען געוואָרען אין מיטען פֿון 12-טען יאָרהונדערט. דער איסור האָט געזאָגט, אַז קיין שום יוד זאָל זיך נישט דערוועגען צו קויפֿען אָדער צו נעמען אַלס משכּון צלמים, קירכליכע כּלים, גלח׳ישע בגדים א. דגל., ווייל דאָס קאָן ברענגען אַ סכּנה פֿאַר׳ן כּלל יודען[205]).

קוקען מיר זיך אום, ווער זענען געווען די בעלי-חוב׳וס פֿון די יודען געפֿינען מיר צווישען זיי מענשען פֿון אַלע שטאַנדען, בעזונדערס לעבהאַפֿט זענען אָבער געווען די געשעפֿטליכע בעציהונגען פֿון די יודען מיט די גלחים.

די הויכע גלחים אין דייטשלאַנד האָבען זיך אַריינגעלאָזט אין געלט-געשעפֿטען מיט יודען, אַחוץ צוליב די מאָטיוען, וואָס מיר האָבען שוין פֿריער דערמאָנט, ווי דאָס אייגנרייסען פֿון דער קאַמערא אַפּאָסטאָליקאַ נאָך די הויכע אָפּגאַבען, וואָס זי האָט זיך געמאָנט, איז דאָס נאָך געשעהן אויך צוליב אָט די אומשטענדען: איידער דער פּויפּסט גרעגאָרוס דער 7-טער איז ענערגיש אַרויסגעטרעטען געגען דער סימאָניע (האַנדעל מיט גלחישע שטעלעס) איז דער האַנדעל מיט גלחישע שטעלעס געטריבען געוואָרען גאָר אויפֿ׳ן גרויסען שטייגער. דער סאַלישער הויף האָט פֿאַרקויפֿט שטעלעס פֿון הויכע און נידעריגערע גלחים פּונקט ווי ער האָט פֿאַרהאַנדעלט אַרענדעס פֿון שטייער[206]). האָט אַלזא עמיץ פֿון די גלחישע פּריצים ביים הויף געטשאַטעוועט אויף אַ פּאָסטען כּיבוד, האָט ער קודם-כּל געמוזט שטרעבען דערצו, ער זאָל האָ-

בען מזומן-געלט. אין אַזעלכע פֿאַלען האָט מען זיך געוויינליך גע־
ווענדעט צו די יודען, וואָס נאָר זיי אַליין זענען אימשטאַנד גע־
ווען צונויפֿצוברענגען יענע הויכע סומען אין מזומן-געלט 207)
וועלכע זענען נייטיג געווען אויף צו קויפֿען גייסטליכע אַמטען.
חוץ דעם זענען די הויכע גייסטליכע איבער די גרויסע הוצאות
וואָס זיי האָבען געהאַט צו מאַכען צוליב זייער הויכער שטעלונג
נישט זעלטען געגויטיגט געווען צו פֿאַרשולדיגען זיך ביי די יו־
דען. אַזוי דערציילט דער ביאָגראַף פֿון אַרציביסקופּ האַנאָ פֿון
קעלן (1066—1075), 208) אַז דער דאָזיגער אַרציביסקופּ האָט פֿאַר'ן
טויט גענומען אַ שבועה ביי זיינע געשעפֿטס-מענשען, אַז פֿון זיין
ירושה וועלען זיי בעצאָלען אַלע חובות וואָס ער האָט געמאַכט ביי
יודען און ביי קריסטען. דער ברעמענער אַרציביסקופּ אַדאַלבערט
(געשט. 1075), וואָס זיין בעליבסטע פֿאַנטאַזיע איז געווען אָנ־
שטאָט מיט זילבער בעפּוצטע קירכען אויסצובויען אַ גילדערנע,
האָט געהאַט איינעם אַ משומד פּאַולוס, וועלכער האָט ערלעדיגט
זיינע געלד-געשעפֿטען און האָט געהאַט אַזאַ שליטה איבער דעם
אַרציביסקופּ, אַז יענער האָט בלינד געגלויבט אין אַלץ, וואָס דער
פּאַולוס האָט אים געזאָגט 209). זייט די בעמישע יודען זענען,
צוליב דער גזרת-השמד אין דער צייט פֿונ'ם מלך בראַטיסלאַוו
(1089) אַנטלאָפֿען פֿונ'ם לאַנד און זיך געראַטעוועט מיט זייערע
רייכטימער קיין פּוילען און אונגאַרן, 210) האָבען די רעגענסבורי־
גער יודען, וועלכע האָבען געהאַט אַ שם 211) דורך זייערע געלד־
און זילבער-אוצרות, זיך געשטעלט מיט דער הילף פֿון זייערע קאַפּי־
טאַלען אין בעציהונגען מיט די פּראַגער ביסקופֿען. אַזוי האָט דער
פּראַגער ביסקופּ הערמאַן פֿאַרמשכונט צו יודען פֿון רעגענסבורג
5 טייערע מאַנטלען פֿאַר 500 מאַרק זילבער (1107) 212).

וועגען וואָכערישער עקספּלואַטאַציע מצד די דייטשע יודען
האָבען זיך אָבער ביז'ן סוף פֿון 12-טען יאָרהונדערט אין ערגעץ
קיין טענות נישט געפֿירט. אין יאָר 1146, ווען בערנאַרד פֿון
קלערוואָ האָט אין זיין קרייץ-צוג-מאַניפֿעסט אָפּגערעדט פֿון רדיפֿות
אויף יודען, האָט ער אויפֿמערקזאַם געמאַכט, אַז די קריסטליכע
וואָכערניקעס, דאָרט וואו קיין יודען זענען נישטאָ, טרייבען זייער
פּראָפֿעסיע נאָך ערגער 213).

אין פֿראַנקרייך, וואו די יודען זענען אין זייערע
פּרנסות בעזונדערס אונטערשטיצט געוואָרען דורך דעם קעניג און
די באַראָנען, האָט די יודישע וואָכעריי, אָדער ריכטיגער געזאָגט
די וואָכעריי פֿון די שרדות, וואָס האָבען געהאַט די יודען פֿאַר

ווייטער ווערקצייג, גאָר פרי געמאַכט אַן אָרט פאַר געגענזייטיגער
שנאה צווישען יודען און קריסטען. דער שוץ, וואָס די גייסטליכע
האָבען געגעבען די יודען אין 11-טען יאָרהונדערט, בעווייזט, אַז
נישט תמיד האָט דאָ דער רעליגיעזער פאַנאַטיזם (ווי מען נעמט
געוויינליך אָן), פערשטאַרקט דורך די קרייץ-צוגען, געיאָגט דעם
המון אויף יודען[214]. מיר קאָנען שווערליך אָננעמען, אַז דער שוץ
פון די גלחים האָט זיך גענומען פון עפּעס אידעאַלע מאָטיווען
בפרט אַז די גייסטליכקייט פון 9-טען און 10-טען יאָרהונדערט
איז גאָר נישט מיד געוואָרען צו העצען געגען די יודען. מיר
דערמאָנען בלויז די ביסקופּען פון טולוז[215], אַוויטוס פון קלער-
מאָן, אַגאָבאַרד, אַמאָלאָ א. אַז. וו. דער שינוי, וואָס מיר זעהען
אין דער שטימונג פון די פראַנצויזישע גלחים בנוגע די יודען
אין 11-טען יאָרהונדערט מוז ערקלערט ווערען בלויז מיט דער
וויכטיגקייט פון די יודישע געלד-זעק פאַר'ן קלערוס. [ווי אין
דייטשלאַנד אַזוי אויך אין פראַנקרייך איז דער יוד געווען די
מאַטעריעלע שטיצע פאַר די קאַריעריסטישע קירכען-שררות, וועל-
כע האָבען אים דערפאַר אונטערשטיצט אינ'ם עקספּלואַטירען דורך
וואָכעריי די בעפעלקערונג פון זייערע ראַיאָנען. צייטענווייז איז
דער יוד אָפּגעשיקט געוואָרען צום פּויפּסט, ווען דער בעל-חוב
האָט אים נישט געוואָלט סילוק'ן. און אַזוי האָבען לאָטרינגער און פראַנ-
צויזישע יודען געלאָזט זיך אָפט קיין רוים צוזאַמען מיט פרומע
פּילגער, צו פּועל'ן ביים פּויפּסט, ער זאָל ווירקען מיט זיין השפעה
מען זאָל זיי אָבצאָלען זייערע תביעות (216). געוויסע פראַנצויזישע
קירכען-שררות האָבען געטריבען אַ האַנדעל מיט זייערע תשמישי-
קדושה, קירכען-זאַכען, און אַלס מעקלער דערצו האָבען זיי גענו-
מען די יודען, כדי אָבצווענדען פון זיך דעם בזיון פונ'ם דאָזיגען
האַנדעל און אַרויפוואַרפען די געפאַר אויף די יודען. אַזוי האָט
דער אַרציביסקופּ גואיפרעד (12-טער יאָרהונדערט) געשיקט צו
יודישע גאָלד-אַרבייטער גילדערנע און זילבערנע קירכען-כלים, צו
מאַכען דערפון שמעלץ און פערקויפען דעם מעטאַל אויף זיין רעכ-
נונג (217). פירער פון קלויסטערס פלעגען פערמשכונ'ען ביי יודען
צלמים, כאָר-מאַנטלען, תפילה-מלבושים, קאַנדעלאַבּרעס, בעכערס
עוואַנגעליעס א. אַז. וו., וואָס ווערט אָפט כאַראַקטעריזירט אַלס די
סיבה דערפון וואָס געוויסע קלויסטערס זענען רואינירט געוואָרען
(218). אין צוזאַמענהאַנג מיט דעם קאָכט זיך פּעטער, דער אַבאַט פון
אַגיוואַי (1146) נישט חלילה געגען די אמת שולדיגע, געגען די
גייסטליכע, וועלכע האָבען פערקויפט די הייליגטימער כדי צו

פֿערשאַפֿען זיך געלד, נאָר געגען די יודען, „וועלכע האָבען זייערע קאַנטאָרען פֿול געמאַכט מיט טייערע סחורות, זייערע אָמערס מיט גאָלד און זילבער... און פּראָטעזשירט דורך אַ פֿאַרשאָלטען געזעץ פֿון קריסטליכע פֿירשטען טרייבען זיי אַ שענדליכען האַנדעל מיט הייליגע כלים, בעכערס און קטורת-פֿעסער" 219).

אין ענגלאַנד שטעלען פֿאָר אַן ענליך בילד די געשעפֿטליכע בעציהונגען צווישען יודען און גייסטליכע אין 11-טען און 12-טען יאָרהונדערט. די פֿערבינדונג פֿון די קלויסטער-גלחים מיט די יודען איז געווען פֿאַר די לעצטע שטאַרק נוצליך. אַזוי ווי די הייליגקייט פֿון די קלויסטער-קירכען האָט געמאַכט די דאָזיגע קירכען פֿאַר אַ זיכערען ערי-מקלט געגען גנבות און גזלות, האָבען דאָ די יודען געהאַלטען זייערע ווערט-פּאַפּירען און שטר-חוב'ען אין'ם קלויסטער פֿון הייליגען עדמאָנד זענען אַפֿילו אַ לאַנגע צייט איינגעלייגט געווען אַלע אוצרות פֿון די יודען און זיי האָבען זיך געפֿונען אונטער דער השגחה פֿונ'ם זאַקריסטיאַן 220). הגם לויט אַ פּונקט אין אַ געזעץ פֿון היינריך II). (1154-1189) איז די יודען פֿאַרווערט געווען אָנצונעמען אַלס משכנות קירכליכע כלים און מיט בלוט פֿאַרפֿלעקטען לייווענט, געפֿינען מיר פֿונדעסטוועגען אַז מען האָט אָפֿט עובר געווען אויף דעם דאָזיגען פֿאַרבאָט. אַזוי איז אויף איינעם אַ יוד בענדעט אַרויפֿגעלייגט געוואָרען אַ געלד-שטראָף פֿון 20 פֿונט, דערפֿאַר וואָס מען האָט געפֿונען ביי אים פֿאַרמשכונטע גלחישע מלבושים. פֿאַר אַנ'עהנליכע עבירה זענען די יודען פֿון בערי סט. עדמאָנד בעשטראָפֿט געוואָרען מיט 5 מאַרק[221]) ווער האָט דאָ מיאוס'ער געהאַנדעלט ביי די דאָזיגע געשעפֿטען די גלחים אָדער די יודען, וועלכע האָבען אפשר גאָר נישט געטאָרט זיך אָבזאָגען פֿון אָננעהמען די קירכען-זאַכען אַלס משכנות, — איז לייכט צו ענטשיידען. אַזוי ווי אין פֿראַנקרייך האָט טאַסירט, אַז די השפעה פֿונ'ם פּויפּסט האָט צוגעהאָלפֿען די יודען אויפֿצומאָהנען די אַנטליהענע סומעס פֿון אַזעלכע קריסטליכע בעלי-חוב'עס, וואָס צוליב זייער שטעלונג האָט די מאַכט נישט געקאָנט זיי צווינגען די חובות צו בעצאָהלען, — אַזוי איז ווידער אין ענגלאַנד פֿאָרגעקומען, אַז דער קעניג האָט זיך אָנגענומען פֿאַר די יודישע מלווים, נאָר פֿערשטעהט זיך פֿון זיין אייגענע טובה וועגען. אַזוי איז דער קעניג היינריך דער 2-טער אַרויסגעטרעטען מיט אַן אָנקלאַגע געגען דעם אַרציביסקופּ בעקעט אויף אַ סומע פֿון 500 פֿונט, וואָס דער אַרציביסקופּ האָט אַנטליהען ביי אַ יוד 222).

3. די אָרגאַניזאַציע פֿון די יודישע געלט־געשעפֿטען אין די ערשטע צײַטען פֿונ׳ם מיטעלאַלטער.

הגם די העכסטע מאַכּט אינ׳ם מיטעלאַלטער האָט ערלויבט די יודען צו טרײַבען וואכעריי, איז אָבער אין מערב-אייראָפּע ביז׳ן סוף פֿון 12-טען יאָרהונדערט אין ערגעץ גאָרנישט געווען איר דאגה צו בעוואָרענען דעם לווה, דעם בעל-חוב, דורך געזעצען ווענען אַ העכסטער נאָרמע פֿאַר צינזען, כּדי דער מלווה זאָל נישט טאָרען צאַפּען פֿון אים צינזען אָן אַ שיעור. די מלכים און די באַראָנען, אויף וועלכע עס איז קודם-כּל אַריבערגעגאַנגען דער יודען-רעגאַל, זענען דווקא ספּעציעל פֿאַראינטערעסירט געווען, נישט צו בעגרענעצען די וואכעריי-געשעפֿטען פֿון די יודען אין דער דאָזיגער הינזיכט; וואָרען וואָס מער די יודען האָבען בע-קומען ביים אויפֿמאָנען די חובות, אַלץ גרעסער איז געווען דער ריווח פֿון די שׂררות, צו וועלכע די יודען האָבען געהערט מיט זייער גאַנצען פֿאַרמעגען אַלס „סערווי קאַמערע״ (עבדים פֿון דער שאַץ-קאַמער). און אַז מיר געפֿינען שוין יאָ אין 13-טען יאָרהונדערט אין אַ סך ערטער תּקנות וועגען דער הייך פֿון צינזען ביי יודישע הלוואות, ווערט מען נשתּומם, וואָס פֿאַר אַ ריזיגער צינזפֿוס עס איז די יודען אין געוויסע ערטער ערלויבט געווען צו נעמען. מיר ברענגען דאָ בלויז עטליכע ביישפּילען: אַ סטאַטוט פֿון 23-סטען מאַי 1243 האָט נאָרמירט פֿאַר די יודען פֿון דער פּראָווינס אַ צינזפֿוס פֿון 300 פּראָצענט [223], די בערימטע יודען-פּריווילעגיע פֿון פֿרידריך II. (1244) פֿאַר די יודען אין עסטרייך האָט בעשטימט אַלס העכסטע נאָרמע 173 פּראָצענט (פֿאַרגלייך פּונקט 30 פֿונ׳ם פּרידריציאַנום: 8 פֿעניג פֿון טאַלאַנט, ס׳הייסט 240 פֿעניג (אַ וואָך); אַ בעשטימונג פֿונ׳ם קלויסטער אין פֿרייזינג (1259) [224]—אַ צינזפֿוס פֿון 120 פּראָצענט. אַנטקעגען דעם קומט אויס, אַז דער אונגעזעצליכער צינזפֿוס, וואָס איז געוויינליך גענומען געוואָרען דורך יודישע מלווים אין 11-טען און 12-טען יאָרהונדערט איז גאָר נישט אַזוי הויך געווען. אַזוי האָט ער אין דייטשלאַנד אויס-געמאַכט 50 פּראָצענט מיט פּראָצענט דפּראָצענט [225], אין ענגלאַנד: פֿון 1 פֿונט—4 דענאַרען צינזען אַ וואָך [226], אין פֿראַנקרייך צום אָנהויב פֿון 13-טען יאָרהונדערט איז דער געזעצליכער צינזפֿוס פֿון 43 פּראָצענט בעשטעטיגט געוואָרען דורך אַ בעשטימונג פֿון פֿיליפּ אויגוסט (1206) אַלס דער געזעצליכער פּראָצענט. שפּעטע

איז נאָך דער דאָזיגער געזעצליכער צינזפֿוס אין פֿראַנקרייך גע-
אָפּעלט געוואָרען[227].

בײַם רעווידירען די יודישע געלד-געשעפֿטען אין 12-טען יאָרהונדערט איז די מלכים און באַראָנען געגאַנגען דערין, עס זאָלען אָנגענומען ווערען אַזעלכע מיטלען, וועלכע גיבען אַ גענויע זיכערקייט, אַז דאָס אַנטליהענע געלד זאָל נישט פֿאַרלורען גיין. אין ענגלאַנד און פֿראַנקרייך האָבען זיי קודם-כּל געוואָלט האָבען צו יעדער צײַט אַ גענויע קאָנטראָל איבער דעם פֿאַרמעגענס-צושטאַנד פֿון זייערע יודען, דורכדעם וואָס מען האָט אַרײַנגעטראָגען אין אַ רשימה אַלע יודישע וועקסלען און אַלע חפצים, וואָס זענען בײַ יודען פֿאַרמשכּונט געווען; דאָס איז זיי נויטיג געווען, כּדי מען זאָל קאָנען, ווען מען דאַרף, אַרויפֿלייגען אויף די יודען פּראָפּאָרציאָנעל הויכע אָפּגאָבען אָדער רייך-מאַכען דעם מלוכה-אוצר דורך קאָנפֿיסקאַציע פֿון יודישע פֿאַרמעגענס.

אין ענגלאַנד זענען שוין אין די צייטען פֿון הײנריך II. (1154—1189) בעשטימט געווען בעזונדערע יודען-ביסקופֿען, וואָס זייער זאַך איז געווען זיך אָפּצוגעבען מיט די צושטעלונגען פֿון די קנייות, וואָס דער קעניג האָט געמאַכט בײַ זײַנע יודען. פֿאַר די יודען האָט עקזיסטירט אַ ספּעציעלע שאַץ-קאַמער: דאָס „סקאַקאַרום יודעאָרום” אָדער „יודאַאיזמי”. די אויבער-קאָנטראָל איבער דער פֿאַרוואַלטונג פֿון דער דאָזיגער שאַץ-קאַמער האָט געהאַט די מלוכה'שע שאַץ-קאַמער. די דאָזיגע בײדע קאַמערן זענען אויך געווען די ערשטע, וואו עס זענען רעגולירט געוואָרען די יודישע געלד-ענינים. דאָרטען זענען אײַנגעצאָלט געוואָרען די סומען, וואָס מען איז שולדיג געווען די יודען[228]. די פּראָצעדור, לויט וועלכער עס זאָלען געשלאָסען ווערען הלוואה-געשעפֿטען פֿון די יודען, האָט רעגולירט די קאַפּיטולאַ יודעאָרום (יודען-געזעץ) פֿון ריכאַרד לײבענהאַרץ (1194)[229]. דער הלוואה-אָפּמאַך האָט געמוזט געשלאָסען ווערען אין געגענוואַרט פֿון אַכט פּערזאָן אויף אַזאַ מין אופֿן: דער שטר-חוב (דער וועקסעל) איז אויפֿגעשטעלט געוואָרען אין צוויי עקזעמפּלאַרען, איין עקזעמפּלאַר האָט בעקומען דער יודישער מלוה, און דער צווייטער איז אַרײַנגעלייגט געוואָרען אין אַ שאַנק (אַרקאַ קאָמוניס), וועלכע האָט זיך געפֿונען אונטער דער אויפֿזיכט פֿון דער מלוכה. ענדערונגען אינ'ם שטר-חוב האָט מען געמוזט מאַכען בלויז אין דער געגענוואַרט פֿון צוויי וועכטער פֿון דער שאַנק (קלעריצי), וועלכע האָבען געהאַט בײַ זיך אין אַ ספּעציעלער מגילה (ראָטולוס) קאָפּיעס פֿון אַלע וועקסלען, און בײַ יעדע ענד-

רונג אינ'ם חוב האָבען זיי געמאַכט די אייגענע ענדערונג אויף
אין דער קאָפּיע אין זייער ראָטולוס. ווען דער חוב איז אָפּגע-
צאָלט געוואָרען, האָט דער יודישער מלוה אַרויסגעגעבען דעם
לווה אַ קבלה, וועלכע דער לווה האָט געדאַרפט צושטעלען די ביידע
קלעריקעס און דאַן האָט ער אָפּגעקריגען פון זיי דעם עקזעמפּלאַר
פונ'ם וועקסעל, וועלכער איז געלעגען אין דער שאַנק. אין דער
צייט פון ריכאַרד I. האָבען די יודען געמעגט געבען הלוואות
בלויז אין זעקס אָדער זיבען ערטער; שפּעטער איז עס זיי ער-
לויבט געווען אין 26 ערטער, וואו עס זענען איינגעאָרדענט גע-
וואָרען אַזעלכע חובות-שענק. די ריין פיסקאַלישע טעמים פונ'ם
קעניג ביים גרינדען דאָס דאָזיגע יודישע שאַנק-קאַמער-אַמט ווערען
דערוויזען צווישען אַנדערע אויך פון די אַן ערך 10 פּראָצענט פון פונט,
וואָס דער קעניג האָט בעקומען פון אַלע געשעפטליכע קאָנטראַק-
טען, אין וועלכע די יודען זענען געווען בעטייליגט. די השגחה
איבער די יודישע געלד-געשעפטען איז איבערגעגעבען געווען אין
די הענד פון צוויי ריכטער פון די יודען (justices of the Jews),
וועלכע פלעגען פון צייט צו צייט אַרומפאָרען איבער'ן לאַנד און
נאָכשפּירען אומעדום, צי מאַכען נישט די יודען בשתיקה געשעפ-
טען דורך וואָס דעם קעניגס איינקונפטען וואָלטען זיין געקירצט.

אין פראַנקרייך האָבען די פאָרשטייער (praepositi) פון
די יודישע קהילות, אַלס די געזעצליכע ראשים פון די קהילות,
געהאַט צווישען אַנדערעס אויך דאָס רעכט צוצואָגען די בעלי-
חובות פון די יודען זיי זאָלען צאָלען. 230 די דאָזיגע פּראָטעזשירונג
פון דער יודישער וואַכעריי שטאַמט ווייזט אויס פונ'ם קעניג
לודוויג VII. (1137—1180), וואָס אַ כראָניסט פון זיין צייט זאָגט
אים נאָך דעם שבח, אַז אויס גרויס תאווה נאָך געלד האָט ער
געגעבען די יודען גרויסע פּריווילעגיעס 231). און די באַראָנען האָ-
בען קאָנקורירט מיט'ן קעניג צוליב די יודען. ווען דער מלך
פיליפּ אויגוסט (1180—1223) האָט פאַר הויכע אָפּגאָבען צורי
אַריינגעלאָזט אין די גרעניצען פון זיין ממשלה די יודען, וועלכע
ער האָט פריהער, אין יאָר 1182 געהאַט אַרויסגעטריבען, האָט ער
געשלאָסען מיט'ן גראַף פון שאַמפּאַניען אַן אָפּמאַך בנוגע די יודישע
געלד-געשעפטען. אינ'ם דאָזיגען אָפּמאַך (1198) האָבען דער קעניג
און דער גראַף פאַרווערט די יודען אין איינעם צו שליסען הלוואה
קאָנטראַקטען מיט די אונטערטאַנען פונ'ם אַנדערען. דער צוועק
פונ'ם דאָזיגען פאַרבאָט איז קלאָר: סיי דער קעניג, סיי דער גראַף
וועלכער איז איבערצייגט געווען אין זיין אייגענטום-רעכט אויף

די יודען, האָבען נישט געקאָנט פאַרלאַנגען, אַז דורכדעם וואָס אַ מלוה פון „זייערע" יודען וועט מאַכען דאָס הלוואה-געשעפט אין אַ פרעמדען גבול זאָלען זיי פאַרלירען די יניקה, וואָס זיי האָבען פון יעדען געשעפט אַזעלכען, ווען ער ווערט אין זייער גבול געשלאָסען. פון דער אַנדערער זייט ווידער האָבען זיי מיטן בעשטימען אַ גבול, אַ טעריטאָריאַלע גרעניץ, פאַר די וואָכעריי-געשעפטען פון זייערע יודען, געוואָלט צובינדען די יודען פעסט צום לאַנד פון זייער ממשלה, כדי עס זאָל נישט טרעפען, אַז אַ דייטשער יוד פון'ם גראַפ'ס געגענד זאָל זיך אריבערציהען אינ'ם קעניג'ס געגענד און אַזוי אַרום רייך-מאַכען דעם קעניג מיט זיינע געלד-זעק, וועלכע יענער וואָלט ביי אים תיכף געקאָנט קאָנפי-סקירען. ס'איז בעקאַנט דער טיפּסון צווישען דעם קעניג פיליפּ II. מיט דער גרעפין בלאַנש צוליב דעם יוד קרעסעלין, פאַרשטייט זיך נישט צוליב דעם יוד גופא, נאָר צוליב דעם קוואַל פון געלד, וואָס דער יוד איז געווען פאַר דער גרעפין, און וועלכען זי האָט געהאַלטען ביים פאַרלירען צוליב דעם, וואָס דער יוד האָט זיך אַריבערגעצויגען אינ'ם קעניגס גבול אַריין.

בנוגע דעם צונויפשטעלען די דאָקומענטען וועגען חובות, האָט פיליפּ אַרויסגעגעבען אָפיציעלע פאָרשריפטען ערשט אינ'ם וואָכעריי- פּאַטענט פון יאָר 206 [233]). יעדער שטר-חוב האָט גע-מוזט געשטעמפעלט ווערען. אויב אַ יוד האָט געגעבען אַ הלוואה אָהן אַ געשטעמפעלטען דאָקומענט, איז דער לווה גאָר נישט מחוייב געווען אָפּצוצאָלען, סיידען ער האָט געגעבען אַ משכון אין געלד זילבער, קליידער אָדער בהמות. אין יעדער שטאָט זענען בעשטימט געווען צוויי פערזאָן פון דער אַריסטאָקראַטיע, וואָס איי-נער פון זיי האָט געהאַלטען דעם זיגעל פון די יודען, דער אַנדע-רער — די דאָקומענטען. חוץ דעם איז געזעצט געווען אַ ספּעציע-לער שרייבער אויף צונויפשטעלען די נוסחאות פון די קאָנטראַקטען, און דער שרייבער האָט געמוזט לייגען קויציע, אַז ער וועט זיך פירען ערליך אויף זיין אַמט. גלייך ווי דער שטר-חוב איז אויס-געשטעלט געווען און דער לווה האָט דערהאַלטען דאָס געלט, האָט סיי ער סיי דער יודישער מלווה געמוזט געבען אַ שבועה, אַז זיי האָבען גענומען און געגעבען בלויז די סומע, וואָס איז אָנגעגעבען אינ'ם חוב-דאָקומענט.

אין דייטשלאַנד האָט די וועלטליכע געזעצגעבונג זיך אַריינגעמישט אין די יודישע געלט-געשעפטען ערשט אַרום דעם מיטען פון 13-טען יאָרהונדערט. אַלענפאַלס זענען דאָ זייער פאַר-

שילדען געווען די בּפראָרדנונגען וועגען דעם. און דאָס לאָזט זיך ערקלערן דערמיט, וואָס אין דייטשלאַנד איז די צענטראַלע מאַכט געווען אויך שוואַכער, איידער אין ענגלאַנד און פראַנקרייך.

דערגעגען האָט אין אונגאַרן שוין אַרום דאָס יאָר 1100 עקזיסטירט אַ ספּעציעלער דעקרעט וועגען די הלוואות פון קריסטען און יודען, „decretum de mutuis christianorum et judaeorum“ (285 וואָס איז אַרויסגעגעבען געווען פון'ם קעניג קאָלאָמאַן. לויט דעם דאָזיגען דעקרעט האָט מען געמוזט געבען אַ הלוואה בלויז אין געגענוואַרט פון עטליכע יודישע און קריסטליכע עדות, און אין פאַל פון אַ ספק בנוגע דער סומע פון'ם אַנטליהענעם געלד האָט זייער עדות-זאָגען מכריע געווען.

כמעט אין דערזעלבער צייט (2-טער יאָרצענדליג פון'ם 12-טען יאָרהונדערט) האָבען די פירשטען, וואָס האָבען זיך פערזאַמעלט אין קיעוו אונטער וולאַדימיר דעם 2-טען, בעשלאָסען צו בעגרענעצען די געלד-געשעפטען פון די יודען אין רוסען-לאַנד אין די געזעצען, וואָס זענען אַרויסגעגעבען געוואָרען אין ווידאָביטש, איז געזאָגט געווען, אַז פאַר געלדער, וועלכע ווערען אויסגעבאָרגט אויף אַ קורצען טערמין, מעגען די צינזען גענומען ווערען בלויז מאָנאַטליך. די צינזען פון די סומען, וואָס זענען אויסגעבאָרגט אויף אַ לענגערע צייט, האָבען געזאָלט גענומען ווערען יעדע דריי חדשים; האָט דער מלוה גענומען די צינזען דריי מאָל אין איין קוואַרטאַל, פערלירט ער דערמיט זיין תביעה אויפ'ן געליהענעם קאַפּיטאַל (236.

4. די מיטעלאַלטערליכע „יובל-יאָרען“.

„פונקט ווי דאָס וואָלט געווען אַ יובל-יאָר (quasi esset annus jubilaeus) האָט דער קעניג בעפרייט די בעלי-חובות פון די נגישות פון די יודען“(287—שרייבט אַ כראָניקער פון 12-טען יאָרהונדערט אין צוזאַמענהאַנג מיט די שווערע רדיפות אויף יודען אונטער פיליפּ אויגוסט'ן. אמת, ס'האָט אָנגעקוואָלען דער ריטער, און דעסגלייכען דער בירגער און דער פויער; אָבער פונדעסטוועגען דעם גרעסטען חלק אינ'ם רויב האָט בעצם געהאַט דער קעניג.

צווייערליי שטייגערס זענען געווען אין מיטעלאַלטער אויף פטור צו ווערען פון די יודען, וועלכע מאָנען זיך די חובות. דאָס סאַמע פשוט'ע מיטעל איז געווען — געמען און דערהרג'ענען זיי.

אָבער דאָס האָט פֿונדעסטוועגען נישט שטענדיג געווירקט, אַז גלייכ-צייטיג זאָלען צו-נישט ווערען די וועקסלען. דען אָפֿט האָט דער קעניג אָדער דער באַראָן ערקלערט, אַז די תביעות פֿון די יודען זענען איצט אַריבערגעגאַנגען אויף זיי, ווייל לויט דער טעאָריע, וואָס האָט דאַ בעזאָלט אָנגעווענדט ווערען, געהערען דאָך די יודען צו דער שאַץ-קאַמער פֿונ'ם מאַכטהאָבער. דאָס בולט'סטע ביישפּיל דערויף איז די שחיטה אויף יודען אין ענגלאַנד אין יאָר 1190, האָט געהאַט אַזאַ מין עפּילאָג: דער קעניג ריכאַרד האָט בע-שטימט ריכטער, וואָס זאָלען אַרומפֿאָרען איבער'ן לאַנד און פֿעסט-שטעלען דעם מין און די גרייס פֿונ'ם אייגענטום און פֿאַרמעגען פֿון די דערהרג'עטע יודען און מאַכען אַ גענויע שאַצונג פֿון אַלע חובות, וואָס קומען די דערהרג'עטע יודען אויף היפּאָטעקען אָדער אין אָבליגאַציעס.

אַ צווייטער אופֿן צו פּטר'ן די חובות איז געווען דער „חמד" פֿון די מאַכט-האָבער, ווען זיי האָבען „פֿאַר זייער נשמה וועגען און לכבוד דעם שיינעם נאָמען פֿון זייערע אבות" רעדוצירט אָדער אינגאַנצען אַנולירט די יודישע תביעות. די רעגירונגען, וואָס ביים אַרויסגעבען די יודען וואָלעריי-פּאַטענטען האָבען זיי קיינמאָל נישט געפֿרעגט, וואָס פֿאַר אַ טובה וועלען זייערע אונטערטאַנען האָבען דערפֿון, האָבען דערזעהן די צרה, וואָס זיי אַליין האָבען געשאַפֿען (דען דער דרוק, וואָס די יודען האָבען געדריקט דאָס פֿאָלק, איז געווען בלויז אַ רעפֿלעקס פֿון פונקט אַזאַ דרוק, וואָס די יודען זענען געדריקט געוואָרען דורך זייערע שררות), ערשט דעמאָלט ווען זי איז שוין דערגאַנגען צו דער העכסטער מדרגה. און כדי צו געבען זיך אַן עצה אינ'ם קריטישען מאָמענט געגען דער צרה, האָבען זיי געמיינט, אַז זיי וועלען פֿאַרריכטען די עוולה דורך אַ באַרבאַרישער גוואַלד-טאַט. דאָס, וואָס די מלכים און באַראָנען האָבען אַמאָל אַנולירט אָדער רעדוצירט די יודישע תביעות, איז געווען אַ מין פֿערטויבונג פֿון דער בעפֿעלקערונג: דאָס פֿלי-סען פֿון זייער בלוט און גוטס אין די קופֿערס פֿון די באַראָנען דורך די אויסנאָגונג פֿון די וואָלעריקעס איז בלויז אויף אַ קור-צע צייט אָפּגעשטעלט געוואָרען און גלייך דערויף האָט זיך עס אָנגעהויבען גיסען אַהין נאָך אין שטאַרקערע שטראָמען. דען נאָכ'ן „יובל-יאָר", וואָס האָט אין דער ווירקליכקייט קוים ווען-עס איז געדויערט אַ גאַנץ יאָר, זענען די וואָלעריקעס בעקליידט געוואָ-רען דורך זייערע שררות מיט נייע וואָלעריי-פּריווילעגיעס אַלס בעפֿרידיגונג פֿאַר דער שווערער עוולה, וואָס מען האָט זיי געטון,

און אַמאָל זענען די נייע פּריווילעגיעס געווען נאָך גינסטיגער ווי די פריהערדיגע.

אַזוי איז נאָכ'ן דעקרעט פון קעניג לודוויג דעם 7-טען, אַן ערך אין יאָר 1146 [238] וועגען אַנולירען די חובות, געקומען דער בליהונגס-פּעריאָד פון דער יודישער גרויסער וואכערײַ אין פראַנקרייך, וועלכער האָט זיך געצויגען ביז'ן יאָר 1182, דאָס יאָר ווען פיליפּ אויגוסט האָט אַרויסגעטריבען די יודען פון זיין גבול און מבטל געמאַכט זייערע תביעות צו די בעלי-חובות — מיט אויסנאַם פון אַ פינפט-חלק דערפון, וואָס ער האָט צוגענומען פאַר זיך. פונדעסטוועגען שוין אַן ערך אין 1198 זענען די יודען, אַריינגערופען געוואָרען דורך דעמזעלבען מלך „געגען אַלעמענס ערוואַרטונג" („Gontra omnium opinionem") און פאַר זייער טובה העגען ווערען מצד דעם קעניג און די באַראָנען אַרויסגעגעבען בעשטימונגען, וועלכע זענען פאַראַן אין די וואָכעריי-פּאַטענטען פון די יאָרען 1206 און 1218.

אין דייטשלאַנד זענען ווייזט אויס אַזעלכע מאַניפעסטע. פונ'ם קייזער אָדער פון די באַראָנען וועגען סקאַסירען חובות אַרויסגעגעבען געוואָרען דערהויפּט אין 14-טען יאָרהונדערט [239]. אין 12-טען יאָרהונדערט לאָזט זיך נאָטירען פאַר דייטשלאַנד בלויז צוויי פאַלען, ווען מען האָט פאַרלאַנגט צו רעדוצירען די געלט-תביעות פון יודען.

אַזוי האָט בערנאַרד פון קלערוואָ אין יאָר 1146 אין זיין קרייץ-צוג-מאַניפעסט געפאָדערט, אַז לויט'ן בעפעל פונ'ם פּויבסט (עווגעניוס דעם דריטען) זאָל מען פאַרלאַנגען פון די יודען, זיי זאָלען מוחל זיין די צינזען פון די, וועלכע נעמען דעם קרייץ. אין די דאָזיגע שטורמישע קרייץ-צוג-צייטען, ווען דער סימן פונ'ם וועג, וואָס די פרומע מחנות זענען דורכגעגאַנגען, איז געווען יודיש בלוט, קוקט גאָר אויס דער דאָזיגער אויפרוף פון בערנהאַרד'ן דווקא ווי אַ העכסט הומאַנישער דאָקומענט, בפרט ווען מיר שטעלען אים אַנטקעגען דעם בריוו פונ'ם אַבאַט פון קליוני (אַן ערך אין 1146) צום פראַנצויזישען קעניג, אין וועלכען עס שטייט צווישען אַנדערעס: „מען זאָל צונעמען ביי די יודען זייער גאַנץ געלט, כדי די האַנט פון די קריסטען, געקרעפטיגט דורך דאָס פאַרמעגען פון די יודען, זאָל לייכטער קאָנען ברעכען דאָס עזות פון די סאַראַצינער". — אַ צווייטער פאַל, ווען די גייסטליכקייט האָט זיך אַריינגעמישט אין די פאַרמעגענס-ענינים פון די דייטשע יודען אין 12-טען יאָרהונדערט, איז די בולע פונ'ם פּויפּסט אינאָקענטיוס

דעם 3-טען, וואָס איז אַרויסגעגעבען געוואָרען פֿאַר דייטשלאַנד אַרום דאָס יאָר 1199 [240]). אין דער דאָזיגער בולע פֿאָדערט דער פּויפּסט ענערגיש פֿון די וועלטליכע שררות, זיי זאָלען צווינגען דורך זייער מאַכט די יודען מוחל צו זיין די צינזען, און ווילאַנג די יודען וועלען עס נישט טון, זאָל זיי זיין פֿאַרווערט צו פֿאַרנעמען זיך מיט יעדען מין מסחר.

ענליכע שריפֿטען האָט דער פּויפּסט שפּעטער אַרויסגעלאָזט אויך פֿאַר אַנדערע לענדער [241]).

טו. די שאַפֿונג פֿון פֿאַרמעגענס ביי די יודען אין מערב דורך זייער בעטייליגען זיך אין עפֿענטליכע איינקונפֿטען.

שוין אין די פֿריהסטע צייטען פֿונ'ם מיטעלאַלטער האָבען זיך די יודען אַריינגעקראָגען אין געוויסע הכנסה'דיגע צווייגען פֿון דער מלוכה-פֿאַרוואַלטונג, אַדאַנק זייער גרינדליכער ידיעה אין די געלד-ענינים און אַ דאַנק דעם, וואָס אויף'ן געביט פֿונ'ם געלד-האַנדעל האָבען זיי טעכניש איבערגעשטיגען די גוישע סוחרים. אמת די קירך האָט דורך אַ מענגע פּאַרטיקולאַר-קאָנציליומס געשטרעבט דערצו, אַז אין די קריסטליך-גערמאַנישע מלוכות, וואָס האָבען זיך געשאַפֿען נאָכ'ן חורבן פֿון דער מערב-רוימישער אימפּעריע, זאָל מען די יודען, אַלס „פּידעאי נאָסטרע אינימיצי" („שונאים פֿון אונזער רעליגיע"), נישט איבערגעבען קיין מיליטערישע אָדער אַדמיניסטראַטיווע אַמטען, מיט וועלכע עס זענען צונויפֿגעבונדען פֿונקציעס פֿון ריכטער, כדי עס זאָל נישט אויסקומען, אַז זיי האָבען אַ דעה איבער די קריסטען [242]); אמת כמעט אַלע קריסטליכע מלוכות האָבען די דאָזיגע בעשטימונגען פֿון דער קירכליכער יודען-געזעצגעבונג אַריינגענומען ביסלעכווייז אין זייערע גרונד-געזעצען [243]); נאָר הגם די יודען האָבען נישט געקאָנט ווערען קיין גראַפֿען אָדער ריכטער, האָבען אָבער זייערע פֿינאַנציעלע טאַלענטען פֿאַרשאַפֿט זיי פֿונדעסטוועגען צוטריט צו געוויסע פֿינאַנץ-אַמטען.

די איינקאַסירונגען פֿון שטייערן און צאָלען, דעסגלייכען די מינץ-פֿאַרוואַלטונג, זענען זעהר אָפֿט געלעגען אין יודישע הענט. אַזוי געפֿינען מיר אין דער מעראָווינגער מלוכה יודישע מינץ-מייסטערס. אַנ'ערך אין 555 האָט דער יוד פּריסקוס צוזאַמען מיט דאָנגאָלוס'ן געקלאַפּט מטבעות אין שאַלאָן סיר סאָאָן [244]). דער קעניג

דאַגאָבערט האָט (633) איבערגעגעבן אײַנגעם אַ יוד שלמה אײַנ-צוקאַסירן די צאָלן אין פּאַריז 245). אין דער קאַראָלינגער-מלוכה זענען געווען יודען שטײַער-אַרענדאַרען, וועלכע האָבן געהאַט בכן אַ געוויסע מאַכט איבער די קריסטען, טראָץ די פֿערבאָטען פֿונ'ם קירכליכן רעכט. אַזוי דערצעהלט אַמולאָ אין זײַן חיבור „קאָנטראַ יודעאָס" (846), אַז עס איז דערגאַנגען, אַז געוויסע יודען אין עט-ליכע שטעט זענען אויף אַנ'אונערלויבטען אופֿן געזעצט אַלס צאָל-מאָנער און זיי דריקען אָרימע קריסטען 246).

אין ש פּ אַ נ י ע ן 247), וואו נאָך דער יודען-פֿײַנדליכער רעגירונג פֿון די וועסט-גאָטען איז געקומען דער גלאַנץ-פּעריאָד אין דער יודישער געשיכטע אונטער אַראַבישע און קריסטליכע הער-שער, זענען פֿונ'ם מלוכה-סעקרעטאַר און פֿינאַנץ-מיניסטער אָן איבערגעגעבן געווען די יודען אַלע אַמטען, וואָס האָבן געהאַט אַ שייכות מיט שטײַערן און געלט-זאַכען. די קלאַסישע צייט פֿון דער יודישער קולטור-בליהונג אין שפּאַניען, וועלכע איז געווען געפּאָרט מיט וואוילשטאַנד און פֿול-קראַפֿט, איז גרעסטענטיילס געווען די אַרבייט פֿון יענע יודישע גרויסע לייט, וועלכע זענען געווען ביי די מאַכמעדאַנישע און קריסטליכע הויפֿען אין שפּאַניען נאמנים אין מיניסטאָרען און האָבן דורך זייער שכל און געניט-קייט דערפֿירט צו דער ווירטשאַפֿטליכער אויפֿבליהונג פֿון דער האַלב-אינזעל. מיר ווילען בלויז דערמאָנען חסדאי אבן שפּרוט (10-טער יאָרהונדערט), וועלכער איז בעזאונדערט געווען צוליב זיין גאונות אין דער קונסט פֿון דיפּלאָמאַטיע: דורך זיינע הענט פֿלעגען אַריינפֿליסען אין די מלוכה-קאַסעס די איינקונפֿטען פֿאַר פּראָדוקטען און צאָלען; ד פֿירשטען אינ'ם גבול פֿון אַנדאַלוזישען קאַליפֿאַט: יעקב אבן גאו, שמואל אבן נגרילה דער מיניסטער אין גראַנאַדאַ, זיין זוהן יוסף אבן נגרילה, וועלכער האָט געירשנט נאָך זיין פֿאָטער אַלע זיינע הויכע אַמטען; אבן מיגש און אבן פּדל חסדי, וועלכע זענען געזעסען אויף הויכע שטעלעס; יצחק אבן אלבליה, וועלכער איז בעשטימט געווען אַלס פֿירשט איבער אַלע געמיינדעס פֿונ'ם סעוויל'ער קעניג; די יודישע דיפּלאָמאַטען בייס הויף פֿונ'ם קאַסטילישען קעניג אַלפֿאָנסאָ II. (11-טער יאָרהונ-דערט) אבן שלביב און צידעלוס; די פֿירשטען אבן עזרא; שלמה אבן שושן און אברהם אבן אַלפֿאַכאַר (12-טער יאָרהונדערט) וועלכע זענען געזעסען אויף מלוכה-שטעלעס ביים הויף; און ענדליך די פֿיל אַריסטאָקראַטישע יודישע פֿאַמיליעס אלנקווה, אבן פֿאַליאַג, אבן גיאת אבולפיה א. אַז. וו., וואָס זייערע מיטגלידער זע-

:ען אָפּט אָנגעקומען אויף הויכע שטעלעס.

אין ענגליכע פּאָזיציעס האָבען די יודען ביז'ן 11-טען יאָהרהונדערט (1016) פאַרנומען בלויז נאָך אין איין אייראָפּעאישער מדינה — אין דער מלוכה פון די כוזרים, וואו אַלע מלוכה-בעאַמטע, אויך דער גאַנבער הויף, זענען געווען יודען.

אין די איבעריגע לענדער פון אייראָפּאַ זענען יודען אָנגעקומען אין די פינאַנץ-פערוואַלטונג אָפּטערס ערשט זינט דעם 11-טען יאָהרהונדערט. וואָס מעהר די געלד-ווירטשאַפט האָט פּראָגרעסירט, אַלץ קאָמפּליצירטער איז געוואָרען די מלאכה פון אויפמאָנען די אָנגאָבען און שטייערן פאַר'ן מלכות און באַלד האָט זיך אַרויסגעוויזען דאָס בעדערפניש אין געלערנטע כוחות. אָבער אַלס אַזעלכע זענען געשטאַנען אויפ'ן ערשטען פּלאַץ די יודען, וועלכע זענען אין לאַנג-אַן געווען בעוואַנדערט אינ'ם מסחר מיט סחורות און געלד. און אזוי שרעטען זיי טאַקי אַרויס אַלס די ערשטע אויפ'ן אָרט פון די פּעאָדאַלע פונקציאָנאַרען, וועלכע האָבען ביז אַהער געהאַט אין זייערע הענד די פינאַנץ-אַדמיניסטראַציע. די מענטליכע אָנגאָבען ווערען פערפאַכטעט צו יודישע פינאַנץ-לייט אָדער זיי ווערען פערמשכונ'ט ביי יודען געגען אַוואַנסען, וואָס די לעצטע האָבען געגעבען אין דער פאָרם פון הלוואות.

אַזוי האָבען די מלכים אין ענגלאַנד אין 11-טען יאָהרהונדערט, כדי צוזאַמצוקלאַפּען אַזויפיל געלט ווי נאָר מעגליך, פערפאַכטעט ביי יודען די איינקונפטען פון די וואַקאַנטע ארציביסקופאַטען, ביסקופּאַטען און קלויסטער-ראַיאָנען. די יודישע אַרענדאַרען האָבען געהאַט דערפאַר צו צאָלען אונגעהייערע סומען אַרענדע-געלד [248].

אין פראַנקרייך זענען אין 12-טען יאָהרהונדערט געווען אַסך יודען שטייער-אַרענדאַרען און זיי האָבען אויך ערפילט אַנדערע אַמטליכע פונקציעס [249]. א בעקאַנטע פערזענליכקייט אין דער דאָזיגער צייט איז געווען דער געלערנטער נתן אָפיסיאַל, וועלכער איז געווען — אַזוי ווי עס זאָגט שוין זיין טיטול — גיטער-פערוואַלטער (bailli) מן-הסתם ביים סאַנ'ער אַרציביסקופ [250]. אין זיינעם אַ בריוו צום פראַנצויזישען קעניג קלאָגט זיך דער פויפּסט אינאָקענטיוס III. איבער דעם, וואָס די יודען, „האָבען שלעסער אין זייער רשות און זענען פערוואַלטערס ביים אַדעל” [251]. בעזונדערס האָבען די יודען אין דרום-פראַנקרייך (פאַר די אַלביגאָיזער מלחמות) פאַרנומען אַזעלכע הויכע שטעלעס, אַז דער פויפּסט האָט געהאַלטען אין איין מתרה זיין געגען דעם. אַזוי האָט רעימאָן

X., גראַף פֿון טולוז (1194) געהאַט יודישע בעאַמטע, װעלכע האָבען פֿאַרװאַלטעט מיט זײַנע גיטער. אויך זײַן זוהן, רעימאָן II. האָט אָנגעטרויט די יודען עפֿענטליכע אַמטען, װעגען װאָס אינאָקענטיוס III. האָט אים אין אַ בריף פֿון יאָר 1207 די ביטערסטע פֿאָרװאורפֿען געמאַכט [252]).

אין דײַטשלאַנד האָבען די יודען אין 11-טען און 12-טען יאָרהונדערט פֿיגורירט דערהויפּט אַלס מינצער. זייער ידיעה אין געלד-ענינים איז דער עיקר אויסגענוצט געװאָרען דורך די גרויסע לײַט אין דער מלוכה. אַזוי װי די מלוכה-מאַכט האָט דאָ געהאַט אויסצושטײַן דערפֿון, װאָס די באַראָנען האָבען כסדר אַלץ מער בעקומען אַ דעה אויף די מאַסען און די מטבעות, האָט פֿון 12-טען יאָרהונדערט אָן זיך אָנגעהויבען אַ קאַטאַסטראָפֿאַלע מהומה אין די מינץ-ענינים, װײַל יעדע געגענד פֿון אַ גרויסען שררה האָט שוין געהאַט איר אייגען געלט. אויף די טעטיגקייט פֿון די יודען אַלס מינץ-מייסטערס װײַזען-אָן צוויי אַלטע מטבעות, װעלכע שטאַמען פֿון 12-טען יאָרהונדערט; איין טורם-מטבע פֿון אַ גראַף פֿון מאַנספֿעלד מיט אַ יודישער אויפֿשריפֿט [253], און איין לייבען-מטבע פֿונ'ם זאַקסישען הערצאָג בערנהאַרד 1 מיט אַנ'אויפֿשריפֿט, װאָס אירע צייכענס האָבען אַנ'ענליכקייט מיט העברעאישע אותיות [254]). אַנ'ערך אין 1194 װערט אין יודישע װי אין קריסטליכע קװעלען דערמאָנט אַלס מינץ-מייסטער פֿונ'ם עסטרייכישען הערצאָג לעאָפּאָלד V (1177-1194) דער יוד שלמה [255]). דער דאָזיגער יוד װײַזט אויס איז געשטאַנען נישט בלויז אין דער שפּיץ פֿון דער מינץ אין װין, נאָר אויך פֿון דער מינץ אין װינער-נײַשטאָט.

די דײַטשע פֿירשטען האָבען זיך נישט געדאַרפֿט שייען צו נעמען יודען אַלס פֿינאַנץ-בעאַמטע, אויב דער פּויפּסט אַלעקסאַנדער III. גופֿא (מיטען פֿון 12-טען יאָרהונדערט) האָט געהאַט יודישע בעאַמטע, דערונטער אויך אַנ'אייניקעל פֿונ'ם בערימטען לעקסיקאָגראַף נתן, מיט'ן נאָמען ר' יחיאל, װעלכער האָט געהאַט די שטעלע פֿונ'ם פּויפּסט'ס פֿינאַנץ-מיניסטער [256]).

אין גרויספּוילען האָבען יודען אין דער צײַט פֿון מיעטשיסלאַװ III. (1173-1179) געהאַלטען אין אַרענדע די מינץ און האָבען אויך געקלאַפּט מטבעות מיט העברעאישע אותיות דערויף. אין יאָר 1872 איז אויסגעגראָבען געװאָרען אינ'ם דאָרף גלעמבאָקאָ (גרויס-פּוילען) אַן אוצר פֿון אַזעלכע אַלטע מטבעות, װעלכע שטאַמען פֿון די צײַטען פֿון מיעטשיסלאַװ III., קאַזימיר דעם גערעכטיגען (1194) און לעשעק דעם װײַסען (1205) [257]).

אויך אין אונגאַרן זענען די יודען אין 12-טען יאָרהונדערט געזעצען אויף עפֿענטליכע אַמטען, ביז זיי זענען דערפֿון אויסגע־שלאָסען געוואָרען דורך דעם פֿאַרבאָט פֿון אַנדרעאַס דעם 2-טען זײַן.

ענדליך דאַרף מען נעמען אין אַכט די דאָקטוירים-פּראָ־פֿעסיע, וואָס איז שטאַרק פֿאַרשפּרייט געווען צווישען די יודען, אַלס אַ וויכטיגע קוועלע פֿון מעגליכקייטען אָנצוזאַמלען קאַפּיטאַלען. ווי בעוואוסט, זענען די יודען אין מיטעלאַלטער געווען די פּאָפּולער־סטע מעדיקער און נישט בלויז די הערשער פֿלעגען זיי האַלטען אַלס לייב-דאָקטוירים, נאָר אויך דאָס פֿאָלק פֿלעגט זיי שטאַרק נעמען. דערהויפּט האָט זיי דאָ צוגעהאָלפֿען דער אַבערגלויבען פֿונ׳ם פֿאָלק, אַז די יודישע דאָקטוירים, מענשען פֿון אַ פֿרעמדער ראַסע און אַן אַנדער אמונה, ווייסען עפּעס געהיימניספֿולע שפּרוכען און קענען זיך אויף כישוף. פֿאַרשטייט זיך, אַז די קירך האָט גוואַלטיג שיקאַ־נירט די יודישע דאָקטוירים, אָבער בלויז דורך בעשלוסען פֿון קאָנ־ציליומס[259], וועלכע האָבען קנאַפּ-וואָס געהאָלפֿען. דען פֿאַקטיש זענען די יודישע דאָקטוירים נישט זעלטען געגומען געוואָרען אויך דורך הויכע גייסטליכע; ז.ב. איינצעלנע שטעט האָבען זיי פֿאַרנו־מען די שטעלעס פֿון שטאָט-דאָקטוירים, עפֿענטליכע שטעלעס, פֿאַר וועלכע מען פֿלעגט קריגען אַ יערליכע פּענסיע[260].

5. יודיש ערד-אייגענטום אויפֿ׳ן לאַנד און אין די שטעט.

(ביז׳ן סוף פֿון 12-טען יאָרהונדערט).

שוין אינ׳ם פֿריהסטען מיטעלאַלטער זענען די יודען, וועלכע זענען אין די גערמאַנישע מדינות אַלס פֿרעמדע בּיסלעכווייז אַרויס־געשטופּט געוואָרען פֿונ׳ם ערד-אייגענטום, געוואָרען אַ בעוועגליכער עלעמענט צווישען די פֿעלקער; צוליב זייער רירעוודיגען בעשעפֿטי־גען זיך אינ׳ם צווישען-האַנדעל און דערנאָך אויך אינ׳ם וועלט־האַנדעל האָבען זיי זעלטען נאָר געשטרעבט צו ערד-אייגענטום, הגם צייטענווייז אונטער דער ממשלה פֿון יודען-פֿריינדליכע מלכים איז זיי פֿאַרלייכטערט געוואָרען דער צוטריט דערצו. אַן אויסנאַם איז אָבער געווען די פּירענעאישע האַלב-אינזעל; אין שפּאַניען, וואו די יודען זענען פֿון כמה דורות געווען פֿעסטע תושבים אויפֿ׳ן לאַנד, און אפֿילו אונטער דער ממשלה פֿון די וועסטגאָטען זענען זיי כּלל

נישט אויסגעשלאָסען געוואָרען פון׳ם ערד-אייגענטום (אזוי ווי עס דערוויזט צווישען אַנדערעס דער שטייער, וואָס מען האָט אויף זיי אַרויפגעלייגט פון זייערע „רעס פראָפּריע״)—איז דער איבערגאַנג פון דער ממשלה צו די אַראַבער, וועלכע האָבען געהאַט פון די יודען גרויסע טובות ביים איינעמען די האַלב-אינזעל, געווען פאַר׳ן יודישען ערד-אייגענטום אַ גרויסע מעלה. אונטער די מילדע מאַהמעדאַנישע הערשער האָבען די יודען הונדערטער יאָרען לאַנג פאַרמאָגט אומגעשטערט שטיקער ערד, פון וועלכע זיי האָבען בלויז געהאַט צו צאָלען דעם כאַראַדזש, ד. ה. דעם ערד-שטייער. אזוי ווי לויט׳ן קאָראַן געהערט דאָס גאַנצע לאַנד צום איבערשטען, אָדער ריכטיגער צו זיין שטעלפאַרטרעטער אויף דער ערד, דעם קאליף, האָבען די יודען געקענט זיך שאַפען דעם זכות אויף ערד-אייגענטום בלויז דורך שטייער - קאָנטראַקטען, וועלכע זיי האָבען געשלאָסען מיט׳ן מושל פון די גלוביגע. ביי די שפּאַנישע יודען איז דער יסוד פאַר זייער ווירטשאַפטליכער לאַגע געווען, לויט אַלע סימנים, נישט דער האַנדעל נאָר דער עיקר דאָס ערד-אייגענטום און דורכדעם ווערט אגב ערקלערט, וואָס אין די צייטען פון׳ם יודישען וועלט-האַנדעל זענען די רירעוודיגסטע סוחרים געווען נישט די שפּאַנישע, נאָר דווקא די נישט געבונדענע צו דער ערד פרענקישע יודען.

די נחלאות, וואָס מיר געפינען אין 8-טען יאָרהונדערט אין דרום-פראַנקרייך אַלס ירושה-אייגענטום פון געוויסע יודען, זענען אַפנים איינגעשאַפט געוואָרען דורך די יודען נאָך אונטער דער צייט פון דער אַראַבער-הערשאַפט. ווען די פרענקישע מלכים האָבען אין 8-טען יאָרהונדערט פאַרשפּרייט זייער ממשלה ביז דער שפּאַנישער האַלב-אינזעל, זענען דורך קאַרל׳ען און קאַרלאָמאַנ׳ען (768-772) בעשטעטיגט געוואָרען פאַר די יודען זייערע ירושה-גיטער אין דער אומגעגענד פון נאַרבאָן. אָבער בעצייטענס האָט שוין די קירך גענומען אַגיטירען, אַז מען זאָל ביי די יודען זייערע ירושה-גיטער אוועקנעמען; דען די לאַגע, אין וועלכער די יודען האָבען זיך געפונען אַלס אייגענטימער פון נחלאות, דאָס וואָס זיי האָבען געהאַט צו זאָגען איבער די קריסטען, וועלכע זענען אויף זייער ערד געזעסען, איז געווען אַ שאַרפער געגענזאַץ צו די מיינונגען פון דער קירך. אַזוי שרייבט טאַקע דער פויפּסט סטעפאַן III. (758-772) צום אַרציביסקופ פון נאַרבאָן, אַז ער האָט געהאַט אַן אומגעהייערען עגמת-נפש, ווען ער האָט זיך דערוואוסט, אַז די אומה יודען, פראָטעזשירט דורך געוויסע געזעצען פון די פרענקי-

שע מלכים, פאַרמאָגט ירושה-גיטער (allodia haereditatum) אויפן לאַנד און אונטער די שטעט (in suburbanis) [261]). א דיימליכע ראיה דערויף, וואָס פאַר אַ רעזולטאַטען עס האָט געבראַכט די אַגיטאַציע פון דער קירך, גיט אונז די הקדמה אין אַ יודען-שוצבריוו פונ'ם קייזער לודוויג פון יאָר 839: דער יוד גאודיאָקוס (שמחה) און זיינע זיהן זענען געקומען זיך בעקלאָגען ביים קייזער, אַז דער שוצבריוו, וואָס לודוויג האָט זיי אַמאָל געגעבען בנוגע די גיטער וואָס זיי האָבען על פי-דין געירשנ'ט נאָך זייערע עלטערן (אין סעפטימאַניען, אין דרום-פראַנקרייך) און לויט וועלכען זיי זענען רוהיג געווען די בעל הבתים דערפון, איז ביי זיי דורך בייזוויליגע מענשען אַוועקגעגזל'ט געוואָרען. דער קייזער גיט אַרויס די יודען אַ נייעם שוצבריוו, אין וועלכען זיי אַליין, ווי אויך זייערע קינדער און קינדס-קינדער ווערען אָנערקענט אַלס די געזעצליכע אייגענטימער פון די דערמאָנטע גיטער און אַלץ וואָס האָט אַ שייכות צו די גיטער, ווי געביידעס, לאָנקעס, וויינגערטנער, מילען, וועגען א. אַז. וו. [262]). אויף אַן ענליכען שטייגער, ד. ה. דורך אַרויסקריגען אַ ספעציעלען קייזערליכען שוץ האָבען אויך אַנדערע פראַנצויזישען יודען געזוכט צו זיין אומגעשטערט די בעל הבתים איבער זייערע נחלאות. אין די פיער שוצבריוו פון לודוויג דעם פרומען (פאַראַן זענען איצט נישט מער ווי פיר, נאָר אויסגעשטעלט זענען אפנים געווען דורך אים אַ סך מער שוצ-בריוו) איז געזאָגט, אַז די יודען, פאַר וועלכע די דאָקומענטען זע-נען אויסגעשטעלט, האָבען די פולסטע דעה צו דיספאָנירען מיט זייערע „רעס פראָפריע"—וואָס פאַרשטייט אונטער „רעס פראָפריע" אויך ערד-אייגענטום [263]). אָבער שוין מיט איין יאָרהונדערט שפע-טער איז דער דאָזיגער קייזערליכער היתר מער נישט אָנערקענט געווען. אין 10-טען יאָרהונדערט זענען ביסקופאַטען און קלויסטערס געוואָרען אייגענטימער פון גיטער, אָפט אויפ'ן חשבון פון יודישע ערד-בעזיצער. אַזוי האָט קאַרל דער תם אין די יאָרען 914,899 922 אַוועקגעשענקט דעם אַרציביסקופאַט און די קירכען אין נאַר-באָן די שטיקער ערד, וויינגערטנער, הייזער און מילען, וועלכע האָבען געהערט צו יודען און פון וועלכע די יודען האָבען אַמאָל בעצאָלט אַלס שטייער אַ צענט-חלק [264]).

דעפינג [265]) מיינט, אַז דעמאָלט איז פאָרגעקומען אַ גירוש פון יודען צוליב געשעהענישען, וועלכע זענען אונז נישט בעקאַנט, און צוליב דעם זענען זייערע פאַרמעגענס קאָנפיסקירט געוואָרען און איבערגעגעבען צו די קירך-אינסטיטוציעס. נאָר מיר האַלטען,

אַז די ערקלערונג פֿאַר דער [illegible]ער קאָנפֿיסקאַציע פֿון יודישע גיטער ליגט דערין, וואָס מיט דער ענטוויקלונג פֿון דעם פֿעאָדאַ-לען סיסטעם האָט דאָס יודישע ערד-אייגענטום אויפֿ'ן לאַנד אָנגע-הויבען אַלץ מער צו שטעלען אין די אויגען, ווייל צוזאַמען מיט'ן ערד-אייגענטום האָט מען געהאַט בעדייטענדע פּאָליטישע זכיות'ן און צוליב קירכליכע ווי אויך צוליב וועלטליכע מאָטיווען האָט מען נישט געקענט פֿאַרטראָגען, אַז די דאָזיגע זכיות'ן זאָלען ליגען אין יודישע הענט.

דאָס קנאַפּע ביסעל דאָקומענטען, וועלכע מיר האָבען מכח יודישען ערד-אייגענטום אויפֿ'ן לאַנד אין יענע צייטען, גיבען אונז פֿונדעסטוועגען די מעגליכקייט צו שאַפֿען זיך אַ בעגריף וועגען דער כסדר'דיגער פֿאַרענדערונג פֿון די זכיות'ן, וואָס זענען געווען צונויפֿגעבונדען מיט'ן אייגענטום-רעכט פֿון די יודען אויף לאַנד-גיטער. אין דער צייט, וואָס אין 8-טען יאָרהונדערט שרייבט נאָך דער פּויפּסט סטעפֿאַן III. וועגען יודישע „ירושה-גיטער אויפֿ'ן לאַנד און אונטער די שטעט", און דאָס וואָרט „אַלאָדיום", וואָס ווערט געברויכט אין דער שריפֿט בנוגע די גיטער לאָזט משער זיין, אַז די יודישע נכסי דלא ניידי זענען פֿריי געווען פֿונ'ם פֿעאָדאַלען-באַנד און פֿון צינז-פֿליכטען [266], ווערט אויפֿפֿאַליג אין די שוץ-בריף פֿון לודוויג דעם פֿרומען (9-טער יאָרהונדערט) דער אויסדרוק „רעס פּראָפּריע" בנוגע דעם יודישען ערד-אייגענטום, דען ווי בעוואוסט, געפֿינט זיך דער אויסדרוק „פּראָפּריעטאַס" אויך פֿאַר אייגענטום, וואָס געהערט צום פֿעאָדאַלען פֿאַרבאַנד, אָבער צינזפֿליכטיג אייגענטום [267]. אין די מתנה-דאָקומענטען פֿון קאַרל דעם תם (10-טער יאָרהונדערט) לעזען מיר אויך וועגען דעם, אַז די יודישע גיטער, וואָס זענען קאָנפֿיסקירט געוואָרען פֿאַר די קלויסטערס, זענען פֿריהער צינזפֿליכטיג געווען.

ביז'ן סוף פֿון 10-טען יאָרהונדערט לאָזט זיך אויסווייזען אין דייטשלאַנד יודיש ערד-אייגענטום בלויז אין עטליכע ערטער.

אַרום 945 ווערט דערמאָנט צווישען די נחלאות פֿון אַ קלויסטער אין מעץ אַ ווייגאַרטען, וואָס איז פֿריהער געווען דאָס אייגענטום פֿון אַ יוד דויד [268]. דער אַראַבישער רייזענדער איבראַהים איבן יעקב דערמאָנט אין זיינע רייזע-בעריכטען אַ זאַלץ-זידעריי פֿון יודען נאָהענט פֿון נאַומבורג (970) [269]. אין יאָר 981 [270]) האָט אַ יוד שמואל געוואָלט פֿאַרקויפֿען צו אַ קלויסטער זיין גוט שירשטאַדט (אין דער סביבה פֿון רעגענסבורג), האָט מען קודם-כּל געמוזט קריגען אַ קייזערליכע ערלויבניש; אַ בעוויי

אַז דער יוד האָט נישט געהאַט קיין אומבעגרענצט אייגענטומס־רעכט אויף דער נחלה און אַז אייגענטליך האָט זיך עס געהאַנדעלט וועגען פאַרקויף פון זיינע רעכט צו בענוצען די ערד, וואָס איר בעל־הבית איז געווען דער קייזער.

פון די איבעריגע לענדער אין מערב־אייראָפּע לאָזט זיך אויסווייזען אין ע נ ג ל אַ נ ד יודיש ערד־אייגענטום אין 9־טען יאָרהונדערט. אַרום 833 האָט דער קעניג וויטגלעף בעשטעטיגט פאַר דעם קלויסטער־ראַיאָן פון קראָילענד דאָס אייגענטום אויף יעדען מין נכסים און מתנות, וועלכע ער האָט בעקומען פונ׳ם אדעל אָבער אויך פון יודען. די דאָזיגע ידיעה [270] גיט אַ גרונד אָנצונעמען, אַז בנוגע דעם אייגענטום־רעכט זענען דעמאָלט די יודען נישט געווען אין אַזאַ לאַגע, וואָס זאָל זיין געווען אַנדערש ווי די לאַגע פון די קריסטען.

אין א י ט אַ ל י ע ן, וואו מע קאָן אָנווייזען אין 6־טען יאָרהונדערט אויף אַסך יודישע גרויסע ערד־אייגענטימער (פגל. קאַפּיטעל I, 3), איז נישטאָ פון יענער צייט אָן קיין שום ידיעה וועגען יודישע לאַנד־גיטער. ערשט אַרום דעם מיטען פון 10־טען יאָרהונדערט דערציילט אַ יודישע קוועלע וועגען יודישע פויערים אין דער געגענד פון רוים [272].

אין 11־טען און 12־טען יאָרהונדערט האָבען זיך געמאַכט פאַר די יודען מער געלעגענהייטען (בעזונדערס אין פראַנקרייך און ענגלאַנד) צו פאַרשאַפען זיך ערד און לאַנד. איך מיין דערמיט די משכנות פון אומבעוועגליכע גיטער, וועלכע זענען דעמאָלט געבליבען ביי יודען אין די הענט נאָך די פאַרפאַלענע הלוואות. נאָר סיי־ווי האָבען זיי געוויינליך נישט געקאָנט אויף לאַנג ציהען די יניקה פון די נחלאות, איבער וועלכע זיי זענען געוואָרען בעל־הבתים, ווייל ס׳רוב זענען זיי נאָך אַ בעשטימטען טערמין געצוואונגען געווען צו פאַרקויפען ווייטער די דאָזיגע שטיקער ערד. אין גרויסע פאַלען האָבען זיי אָבער אין ע נ ג ל אַ נ ד יאָ בעקומען די מעגליכקייט צו האָבען שטיקער ערד אַלס ירושה־גיטער, נאָר פאַרשטייט זיך פאַר׳ן פרייז פון הויכע אָפּגאָבען פאַר׳ן קעניגס וועגען. צי האָט זיך אין די דאָזיגע אַלע פאַלען געהאַנדעלט וועגען פאַרפאַלענע משכנות פון אומבעוועגליכע גיטער אָדער וועגען געקויפטע נחלאות — קאָן מען פון די קוועלען נישט דערגיין. די קעניגליכע דאָקומענטען דערציילען פילפאַך וועגען געלט־אָפּגאָבען פון יודען, וועלכע קויפען אָפּ ביים קעניג זייערע פרעטענזיעס אויף די נחלאות, וואָס האָבען געהערט צו זייערע עלטערען -

בײם קעניג קױפֿן זײ עס אָפּ דערפֿאַר, װאָס ער איז דער נאָהענט-סטער יורש פֿון אַ פֿערשטאָרבענעם יוד 273). ערשט חײנריך III. האָט אין 1271 פֿאַרװערט יודען צו זײן אױף להבא אײגענטימער פֿון אַ נחלה 274).

אין פֿראַנקרײך האָט אַ גרױסער טײל יודישע גיטער אין 11-טען און 12-טען יאָרהונדערט זיך געגומען פֿון װאָכער-געשעפֿטען. אָבער פֿונדעסטװעגען האָבען מיר דאָקומענטען, אַז אַ טײל פֿראַנצױזישע יודען, דערהױפּט די יודען אין בורגונדיען, האָבען זיך פֿאַרנומען מיט לאַנדװירטשאַפֿט 275). אַזױ װי די יודען זענען, װי בעװאוסט, אױסגעשלאָסען געװען פֿונ'ם פֿעאָדאַלען רעכט גלײך װי פֿון אַלע געגנאָסענשאַפֿטליכע פֿאַרבאַנדען, חידושט אונז נאָך מער די ידיעה פֿון בנימין מטודילה, אַז דער פֿאָרשטײער פֿון דער יודישער קהילה אין נאַרבאָן, רבי קלונימוס (12-טער יאָרהונדערט), „האָט געהאַט פֿונ'ם לאַנד-פֿירשט לױט'ן פֿעאָדאַלען רעכט גיטער, װעלכע קײנער האָט נישט גע-טאָרט בײ אים אַװעקנעמען" 276). אַלענפֿאַלס װײס מען נישט לגמרי װע-גען נאָך אַזאַ פֿאַקט, װאָס אַ יוד זאָל האָבען פֿאַרנומען אַ לעהן-גוט. *) 277).

אין דער צײט װען אין מערב-דײטשלאַנד פֿאַרשװינדען כסדר אין 12-טען יאָרהונדערט די פֿרײע דאָרפֿישע ערד-אײגענ-טימער צװישען די יודען, געפֿינט מען זײ אין מזרח-דײטשלאַנד נאָך ביז'ן סוף פֿון 12-טען יאָרהונדערט. אַזױ איז אַ יוד מיט'ן נאָמען יוסף געװען דער בעל-הבית איבער אַ טײל פֿונ'ם דאָרף סאָקאָלניקי, בײ ברעסלױ; אין יאָר 1203 האָט דער הערצאָג הײנריך I. אַװעקגעשענקט די דאָזיגע יודישע נחלה צו אַ קלױסטער 278). אין 1203 האָט דער גראַף פּעטער װלאַסט געקױפֿט דאָס דאָרף קלײן-טיניעץ, װעלכעס האָט געהערט צו יודען 279). אין 1204 האָט דער הערצאָג הײנריך I. פֿון שלעזיען אַװעקגעשענקט דעם װינ-צענטי-קלױסטער אין ברעסלױ דאָס גוט זאַכאָלניקי, װעלכעס האָט געהערט צו די יודען יוסף און חאַצקעל 280).

אױך אין עסטרײך האָבען יודען אין 12-טען יאָרהונדערט געהאַט פֿולע רעכט צו פֿאַרמאָגען אומבעװעגליכע גיטער. דער יוד שלום, װעלכען מיר קענען שױן אַלס מינץ-מײסטער פֿונ'ם הערצאָג לעאָפּאָלד I., האָט געפֿירט אַ פּראָצעס געגען דעם קלױסטער פֿאָרמבאַך בײ װינער-נײשטאָט צוליב אַ װײנגאָרטען, װאָס אַ װי-נער בירגער האָט אָבגעשריבען דעם קלױסטער אַנ'ערך אין יאָר

*) אַ בעזיץ לױט'ן פֿעאָדאַלען סיסטעם.

1190. דער ווייַנגאָרטען איז צוגעזאָגט געוואָרען דעם קלויסטער, הגם שלום „האָט געגעבען אַסך מתנות און נאָך מער צוגעזאָגט, הגם ער האָט זיך פיל פּראָצעסירט, ער האָט געוואָלט דעם ווייַנגאָרטען, נאָר ס'איז אים נישט געראָטען", צוליב ד'עם מאָטיוו, וואָס דעם הערצאָגס צדקות האָט געשטערט דעם יוד אָבצוקריגען דעם ווייַנגאָרטען צוריק. ענדליך האָט מען זיך פערגלייכט, שלום האָט בעקומען די הכנסה פון אַ יאָר אין 20 פונט (281). פון'ם דאָזיגען פּראָצעס ווייזט זיך אַרויס, אַז די יודען אין עסטרייך זענען פּרינציפּיעל נישט אויסגעשלאָסען געווען פון'ם ערד-אייגענטום.

אין פּוילען, וואו די יודען זענען אין אַסך הינזיכטען געווען גלייַכגעשטעלט מיט דער נידריגער שליאַכטע, טרעפט מען אָפּטערס (282) אין 11-טען און 12-טען יאָרהונדערט יודישע ערד-אייגענטימער (דוד, שאול, שמשון, אברהם).

אין אונגאַרן איז די יודען לויט אַ געזעץ פון יאָר 1100 ערלויבט געווען, צו פערשאַפען זיך נחלאות און לאָזען אַרבייטען אויף זייערע פעלדער שקלאַפען געצענדינער (282). זיי האָבען אָבער געמעגט וואוינען בלויז אין שטעט, אין וועלכע עס איז געזעסען אַ ביסקופ.

וואָס אָנבעלאַנגט די שטעט, האָבען מיר גאָר ווייניג דאָ-קומענטען ביז'ן 13-טען יאָרהונדערט און פון זיי קאָן מען קריגען אַ גאַנץ קנאַפּע השגה וועגען די אייגענטום-בעציהונגען פון די יודען.

די יודען, וואָס האָבען איינגעוואַנדערט אין אַ ניי-געגרינדעטע שטאָט, האָבען אין דער צייט ווען זיי זענען נאָך געווען דער עיקר סוחרים, בעקומען פון'ם שטאָט-שררה שטאָטיש ערד און פּלאַץ אויף וואוין-הייזער, פערקויפס-בודעס און דעסגלייכען, אַזוי ווי עס איז געווען דער שטייגער אין מיטעלאַלטער — געגעבען אויף אַ צייט אָדער בירושה. דער אייגענטימער פון די שטיקער ערד איז געווען דער שטאָט-שררה; די יודען, וואָס האָבען עס געקריגען, זענען געווען בעלהבתים בלויז פון שררה'ס האַנד. שפּעטער אַהין זענען די יודישע נחלאות פון די שטעט, איבער וועלכע זיי זענען געווען בעלי-בתים מיט'ן שררה'ס כח, געוואָרען אַ געטיילט איי-אייגענטום: דער שררה און דער יוד האָבען געהאַט גלייכע זכיות בנוגע דעם פּלאַץ, אויף וועלכען דער יוד איז געזעסען. צום סוף איז די שטאָטישע נחלה געבליבען אַלס אייגענטום אין די הענד פון'ם יוד, וועלכער איז געזעסען דערויף, אין דיזער צייט וואָס

דער שטאָט-שררה האָט בלויז בעקומען א צינז, אָבער פונ'ם צינז האָט מען געקאָנט דערנאָך פטור ווערן. וועגען יודיש ערד-אייגנטום אין די שטעט אין 12-טען יאָרהונדערט האָבען מיר ביזאַהער פערעפענטליכטע דאָקומענטען בלויז פאַר צוויי דייטשע שטעט, פאַר קעלן [284] און ווירצבורג [285]. אויפ'ן גרונד פון די דאָזיגע דאָקומענטען לאָזט זיך פעסטשטעלען, אַז ביז'ן מיטען פון 12-טען יאָרהונדערט האָבען די יודען געהאַט גלייכע זכיות מיט די קריסטליכע בירגער בנוגע זייערע נחלאות אין די שטעט. ווייזט אויס, אַז די יודען, וועלכע זענען געזעסען אין הייזער און אויף פלעצער, האָבען ביז צו יענער צייט געהאַט דאָס פולע בירגער-רעכט. צווישען די „ציוויס" (בירגער) ווערען אין עטליכער קעלנער דאָקומענטען [286] דערמאָנט „טידעריך יודעאוס", „עקעבערעט יודעאוס עט באַרדאַלפוס פיליוס עיוס". נאָר פון די עהרען-אַמטען אין דער שטאָט זענען אַפּנים די יודישע בירגער אַלס יודען אויסגעשלאָסען געווען, דען ווען דער דערמאָנטער עקעבערעט טרעט אַרויס אין איין דאָקומענט אַלס „מאַגיסטער ציוויום" (בירגער-מייסטער) פעלט נישט אגב די פילזאָגענדיגע בעמערקונג „קווי יודעאוס פוּאיט" (אַ מי שהיה'דיגער יוד). דער שמד איז בכן געווען יענע צויבער-מיטעל, וועלכעס האָט פערשאַפט דעם יוד דאָס עהרען-אַמט.

נאָר דער פאַקט, וואָס אין דער צייט צווישען די יאָרען 1145—1159 האָבען זיך אין קעלן אַ מאַסע יודען ערד-אייגענטימער אויסגעשמדט, דאַן דער אומשטאַנד, וואָס פאַר'ן יאָר 1146-47 איז אין די קעלנער דאָקומענטען צוויי מאָל נאָטירט געוואָרען אַ קנייה פון אַ נחלה דורך אַ יוד, דערגעגען נאָך דעם דאָזיגען יאָר זענען פארשריבען בלויז פאַרקויפס-געשעפטען און ווייטער דערנאָך טרעפט מען שוין בכלל נישט מער קיין נעמען פון יודען, ענדליך אַ בעמערקונג ביי אַ פאַרשרייבונג אינ'ם אַרכיוו פון לאַורענטיוס-קלויסטער וועגען א הויז וואָס איז געלעגען אויסער דעם יודען-קוואַרטאַל און איז אַריבערגעגאַנגען אין יודישע הענט, אַז: „קיין שום יוד טאָר אינ'ם הויז נישט וואוינען" [287]—דאָס אַלץ דערווייזט גענוי, אַז מיט'ן אומבעגרענעצטען רעכט פון די קעלנער יודען צו פאַרשאַפען זיך פאָסעסיעס איז אין דער צווייטער העלפט פון 12-טען יאָרהונדערט געווען אויס. נאָך דייטליכער זעהט מען די דאָזיגע ענטוויקלונג אין ווירצבורג. אין דער צייט ווען אין אַ דאָקומענט פון יאָר 1119 [288] ווייזען זיך די יודען אַלס גלייכבערעכטיגט מיט דעם איבעריגען בירגערטום אין רעכטליכער הינזיכט, לאָזט זיך מערקען נאָך דעם יאָר 1146, אַז די יודען זענען געשטעלט בידע-

ריגער ווי די קריסטליכע בעפעלקערונג. ביז'ן מיטען פון 12-טען יאָרהונדערט הערשט אין די דאָקומענטען וועגען קויף-געשעפטען פון אונבעווענליכע גיטער דער פרינציפ פון געגענזייטיגקייט. אָבער אין עטליכע דאָקומענטען פון דער צווייטער העלפט פון 12-טען יאָרהונדערט ווייזט זיך אַרויס די מערקווירדיגע ערשיינונג, אַז די ווירצבורגער יודען שרייבען-אָב זייערע אונבעווענליכע גיטער אויף אַ קירך און בעקומען עס דערנאָך פון דער קירך צוריק פאַר צינזען. אַלס מאָטיווירונג פון דער דאָזיגער האַנדלונג ווערט אָנגעגעבען: „האָפענדיג אויף שוץ און טובות... האָט דער יוד איבערגעגעבען זיין בעזיץ דעם קלויסטער פון הייליגען קיליאַן” 289) אָדער „כדי עס זאָל אים נישט קאָנען טרעפען דער האַס פון שונא” 290). אַלזאָ, כדי זיי זאָלען נישט דאַרפען מורא האָבען פאַר בייזוויליגע מענשען, האָבען די יודען געזוכט דעם שוץ פון דער קירך. דערביי האָבען זיי געמוזט שטיצען דורך צינזען די קריסטליכע אמונה. די דאָזיגע שיקאַנען, אויך די בעגרענצונגען אין בויען, וואָס זענען אין דער צייט איינגעפירט געוואָרען בנוגע די יודישע הייזער אין ווירצבורג 291), ווייזען דייטליך, אַז די ווירטשאַפטליכע און סאָציאַלע רעכט פון די יודען זענען געקירצט.

ווען מיר ווילען אַצינד פאָרשען די סיבות דערפון, וואָס די יודען זענען אַרויסגעשטויסען געוואָרען פון זייער פריהערדיגער סאָציאַל און רעכטליך גינסטיגער פּאָזיציע, ווערט אונז דאַכט זיך צווישען אַנדערעס ערקלערען דעם גאַנג פון דער דאָזיגער אַנטוויקלונג אַ קליינע נאָטיץ, וועלכע האָט אַ שייכות צום צושטאַנד אין דער שטאָט פאַריז, אַרום דעם סוף פון 12-טען יאָר-הונדערט. די דאָזיגע נאָטיץ קלינגט אַזוי: פיליפ אויגוסט האָט איבערגעגעבען צו די וועבער פון פאַריז די 24 הייזער פון די יודען; זיי האָבען אים געמוזט דערפאַר צאָלען אַ יערליכען צינז פון 100 מאַרק 292). דער דאָזיגער פאַקט איז — ווי שטרידער בעמערקט מיט רעכט — סימבאָליש פאַר אַ לאַנגע אַנטוויקלונגס-קייט. דער זעלבשטענדיגער האַנדעל און וואַנדעל פון די היימישע ווערט געבויט אויף די חורבות פונ'ם גליק פון די פרעמדע. דער וואָס איז הונדערטער יאָרען לאַנג געווען דער אַפּאָטראָפּוס אין האַנדעל איז איבעריג געוואָרען, ער מוז מאַכען פּלאַץ פאַר'ן נייעם בירגערליכען אינדוסטריעלען און הענדלער 293).

די דאָזיגע פאַקטען האָבען עט זיכער גורם געווען אויך דאָס, וואָס אין די שטעט אין צפון-און מיטעל-איטאַליען, וועלכע האָבען געטריבען אַ האַנדעל גאָר אויפ'ן ברייטען שטייגער, איז די

יודישע בעפעלקערונג אין 12-טען יאָרהונדערט זייער קליין גע־
ווען. אַזוי גיט אויף בנימין מטודילה, אַז אין גענואַ האָבען גע־
וואוינט בלויז צוויי יודישע פאַמיליעס; פיזאַ, לוקאַ, מאַנטואַ, האָ־
בען געהאַט בלויז קליינע יודישע קהילות (294. בלויז אין ווענעציא
האָט לויט אַ ליסטע פון יאָר 1152 עקזיסטירט אַ יודישע קאָלאָניע
פון 1300 נפשות (295.

VII. די גרייס פונ'ם יודישען געלד-פאַרמעגען אין 12-טען יאָרהונדערט.

אַ געוויסען בעגריף וועגען דער גרייס פון די יודישע מזומנע פאַרמעגענס אין 12-טען יאָרהונדערט, וואָס זייער שאַפען-זיך האָבען מיר פריהער בעטראַכט, גיבען אונז די צוואָרפענע ידיעות וועגען דער הייך פון די געלד-אויספרעסונגען, וואָס די יודען האָבען געהאַט אויסצושטיין מצד זייערע „שוץ-הערן". ווי אָפט דער יודישער שוואָם איז אָנגעקוואָלען, האָבען די מלכים און שררות שטענדיג געפונען אַ שעת-הכושר אים אויסצודריקען. אַ בילדליכע שילדערונג פון דער דאָזיגער „מלאכה" גיט אַזוי גיפטיג-צוגעטראָפען גפרערער 296): דורך זיין יודען-וואַיט האָט דער מאַכט־האָבער צונויפגערופען די רייכסטע יודען און אָנגעהויבען: דו משולם, דו מאיר, דו ברוך... א. אַז. וו. און איר אַנדערע הינדסזין, ווי מען רופט אייך דאָרטען, האָט איר נישט אויסגענאָגט געלט ווי פיאַווקעס? איצט קומט אַ שמשון הגבור אויף אייך. תיכף ומיד צאָלט איר אַזויפיל און אַזויפיל טויזענט בלאַנקע ביזאַנטינער, אָדער איר גייט אויף די טאָרטורעס, די הויט פונ'ם לייב געשונדען!" —

און זיי האָבען געצאָלט און געצאָלט און דער שררה האָט געהאַלטען אין איין שרייען: „גיב! גיב!".

דער געלד-גייציגער „שמשון" האָט אין ענגלאַנד און פראַנקרייך נאָך אין אָנהויב פון 12-טען יאָרהונדערט ערפונדען די ראָליע פון אַ פראָוואָקאַטאָר ביים ראַבירען יודען, — וואָס איז שפעטער אַריין אין דער מאָדע אויך ווייטער צו מזרח-צו אין אייראָפּאַ. עס איז אַ פאַקט, אַז די יודען אין ענגלאַנד און פראַנקרייך אין 12-טען יאָרהונדערט זענען בלויז דעמאָלט בעשולדיגט געוואָרען אין עלילת-דם, ווען דער יודישער „שוץ-הערר" האָט געדאַרפט האָבען געלד.

עס איז נשתּומם צו ווערען, ווענען וואָס פאַר אַ גרויסע סומען עס האָט זיך געהאַנדעלט בעת די ראַבּירונגען פון די יודען אין 12-טען יאָרהונדערט. דאָ האָבען מיר עטליכע ציפערען:

ענגלאַנד:

1140 האָט דער קעניג סטעפאַן אַ שלעפּ געטון פון די לאָנדאָנער יודען אַ געלד-שטראָף פון 2000 פונט[297];

דערזעלבער קעניג האָט ביי אַן אַנדער געלעגענהייט אַרויסגעפּרעסט פון זיינע יודען 300 „Exchange of money“[298].

1168 האָט היינריך I. אַרויסגעטריבען די רייכערע יודען פון ענגלאַנד. זיי זענען געבליבען אַזוילאַנג אין דערפרעמד, ביז די יודען האָבען בעצאָלט 5000 מאַרק[299].

1187 האָט היינריך II. צוגענומען אַ פערט-חלק פון די יו-דישע פאַרמעגענס דורך אַן אָבגאָב (טאַלאַגיום), וואָס ער האָט אַרויפגעלייגט אויף זיי אָן שום דין ומשפט[300].

1187 האָט היינריך II. קאָנפיסקירט דאָס ריזיגע פאַרמעגען פון אהרן פון לינקאָלן. אהרנ׳ס אוצרות האָט דער קעניג איינמאָל געפירט מיט זיך אויף אַ רייזע קיין נאָרמאַנדיען. דערביי זענען אונטערגעגאַנגען ע ט ל י כ ע שיפען, אויף וועלכע עס איז געלאָדען געווען אַ טייל פון אהרנ׳ס אוצרות[301].

1188 האָבען די יודען געצאָלט דעם קעניג היינריך II. אַ קרייצצוג-שטייער פון 60,000 פונט[302].

1194 האָט ריכאַרד לייבענהאַרץ גענומען ביי די יודען אַ טאַלאַגיום פון 3000 מאַרק[303].

1200 האָט יאָהאַן דער אָן-לאַנד׳יגער זיך געהייסען בעצאָלען פון די יודען 4000 מאַרק[304].

געלד-שטראָפען און „מתנות“ פון איינצעלנע יודען פאַר׳ן קעניג.

1185 האָט אַ יוד פון נאָרוויטש*) אָפּגעצאָלט דעם קעניג 2000 מאַרק[305]. באַלד דערויף איז ער אַריינגעפאַלען אין אַ נייע „צרה“, פון וועלכער ער איז פריי געוואָרען פאַר 6000 מאַרק[306].

1185 האָט דער יוד ברונוס געצאָלט אַ שטראָף פון 2000 מאַרק[307].

*) Iurnet Iudaeus de Norvico

1189 האָט ברונוס געהאַט אויף זיך אַ נייע שטראָף פֿון 2000 מאַרק [306].

1185 האָט דער יוד ברוך (בענעדיקטוס) געצאָלט אַ געלט-שטראָף פֿון 500 פֿונט.

דער יוד דזשאָרנעט פֿון נאָרוויטש האָט געצאָלט פֿאַר דער ערלויבניש צו מעגען וואוינען אין ענגלאַנד 1800 מאַרק [307].

די שווערע אָבגאָבען פֿון די יודען האָבען אויסגעמאַכט — דורכשניטליך פֿאַר יעדעס יאָר — אַ דרייצעהנט-חלק פֿונ'ם ענג-לישען קעניגס איינקונפֿטען [308]. וואָס פֿאַר אַ ריזיגע סומען עס האָט בטעראָפֿען דער דאָזיגער דרייצענטער טייל ווערט פֿאַר אונז קלאָר, ווען מיר גיבען אַ קלער וועגען דער סומע פֿון 120,000 פֿונט שטערלינג, אויף וועלכער שטובס שאַצט די דורכשניטליכע הכנסות פֿונ'ם קעניגליכען ביודזשעט אין ענגלאַנד אין דער צייט פֿון דער פּלאַנטאַגענעט-דינאַסטיע [309]. אגב דאַרף דאָ בעמערקט זיין, אַז די אַלגעמיינע צאָל יודען אין ענגלאַנד איז פֿערהעלטנישמעסיג קליין געווען (אין יאָר 1290, דעם יאָר פֿונ'ם גירוש אויף די יודען אין ענגלאַנד, האָט זי בעטראָפֿען נישט מער פֿון 15-16,000 [310]) דערפֿון ווערען מיר נאָך מער נשתומם איבער דער הייך פֿון די סומען, וואָס מען האָט פֿון זיי אַרויסגעפּרעסט [311]; און פֿון דער אַנדער זייט קאָן מען זיך דערפֿון שאַפֿען אַ השגה וועגען דעם קאַפּיטאַליסטישען ווירטשאַפֿטס-שטייגער פֿון די יודען, וואָס נאָר ער האָט זיי געגעבען די מעגליכקייט צו פֿאַרשאַפֿען זיך אַזוי שנעל צוריק דאָס פֿאַרמעגען, וועלכעס איז ביי זיי אַזוי אָפֿט אָװעקגע-שלעפּט געוואָרען.

פֿאַר פֿראַנקרייך האָבען מיר נישט אַזעלכע גענויע ציי-פֿער איבער די אָפּגאָבען פֿון יודען, ווי מיר קריגען זיי פֿון די ענגלישע דאָקומענטען. פֿאַר'ן 12-טען יאָרהונדערט ווייסען מיר אין פֿראַנקרייך פֿון אַזעלכע געלד-אויספּרעסונגען:

1171 האָבען די יודען פֿון בלואַ (אומגעפֿער 40 נפשות) פֿאַרגעלעגט אַלס אויסקויף-געלד פֿון אַ בלוט-בלבול 100 פֿונט אין מזומנים און 180 פֿונט האָבען זיי גענומען אויף זיך חובות.

1171 ראַטעוועט-אָפּ דער יוד בן-דויד דורך אויסקויף-געלד פֿון 1000 פֿונט פֿונ'ם גירוש, וואָס מען האָט געפּלאַנט אויף די יודען אין דעם גראַפֿטום שאַרטרע [312].

1182 האָט פֿיליפּ אויגוסט אַרויסגעטריבען די יודען פֿון זיין לאַנד און קאָנפֿיסקירט זייערע אַלע אומבעוועגליכע גיטער [313]. די באַראָנען האָבען געהאַט תביעות אויף די יודישע גיטער, וואָס דער

קעניג האָט קאָנפֿיסקירט אין זייער גבול. האָט דער קעניג אָפּגע-מאַכט מיט זיי. אַזוי האָט דער גראַף פֿון נאַרבאָן בעקומען אויף זיין טייל 5000 לר. און אַ סאַך שטיקער ערד[314].

1198 האָט דער קעניג אַריינגעלאָזט די יודען צוריק, נאָר פֿאַר דאָס דאָזיגע „beneficium restitutionis in integrum“ (ווי דער „חסד“ פֿונ'ם מלך ווערט כאַראַקטעריסטיש אָנגערופֿען) האָבען די יודען געמוזט אָפּצאָלען דער קעניגליכער שאַץ-קאַמער 150,000 מאַרק זילבער[315].

אין דייטשלאַנד, וואו די צענטראַלע מאַכט איז אַ סאַך שוואַכער געווען, איידער צ. ב. אין ענגלאַנד, האָבען די אַדעלייט, די היגע גלחים און אויך די שטעט געצויגען פֿון די יודען יענע יניקות, וואָס אין ענגלאַנד האָט זיי דער קעניג אַליין געהאַט. פֿון די אָפּגאָבען און געלד-אויספּרעסונגען, וואָס די יודען אין דייטש-לאַנד האָבען געהאַט אויסצושטיין, וועגען וועלכע עס ווערט ביי געלעגענהייט דערמאָנט אין די קוועלען פֿון 11-טען און 12-טען יאָרהונדערט, קאָן מען אויסרעכענען אָטאָ די:

פֿאַר זייערע פּריווילעגיעס האָבען די יודען אין שפּייער גע-צאָלט דעם ביסקופּ יעהרליך 3 אַ האַלב פֿונט גאָלד[316].

צום סוף פֿון 11-טען יאָרהונדערט, אינ'ם שחיטה-יאָר 1096, האָבען די קעלנער און מאַינצער יודען געשענקט דעם פֿירער פֿונ'ם קרייץ-צוג, גאָטפריד פֿון בולאָן, 1000 זילבערשטיק פֿאַר'ן צוזאָג פֿון שוץ[317].

די יודען אין קעלן האָבען געגעבען די קרייץ-פֿאָרער אַ בע-דייטענדען שטייער (פֿיר מאָל האָבען זיי געגעבען אַ דינאַר פֿון פֿונט[318]), אָבער די דאָזיגע סומע איז נישט גענוג געווען אויף אי-בערצוקויפֿען זיי, ביז זיי האָבען אָפּגעגעבען זייער גאַנץ פֿאַרמעגען.

וועגען דעם גרויסען רויב בעת דעם קרייץ-צוג אין 1146 דערציילען די קוועלען בלויז אין אַלגעמיינע אויסדריקען.

1171 זענען צוויי יודען אין קעלן אויסגעלייזט געוואָרען פֿון אַ שטראָף, וואָס איז זיי פֿאָרגעשטאַנען, פֿאַר 105 זילבערשטיק[319]).

1179 איז אַ כלומרשטער פֿערברעך פֿון אייניגע יודען אויס-געניצט געוואָרען פֿאַר אַ ריזיגער אויספּרעסונג פֿון געלד. קייזער פֿרידריך האָט בעקומען פֿון די יודישע קהילות 500 זילבערשטיק. דער אַרציביסקופּ פֿון קעלן האָט בעקומען פֿון די יודען, וואָס האָבען זיך געפֿונען אונטער זיין ממשלה, 4200 זילבערשטיק[320]. די לעצטע סומע ווייזט זיך אַרויס נאָך מער בעדייטענד, ווען מען בערעכענט זיך, אַז די קעלנער יודען גופֿא האָבען נאָך טן-

הסתם דעמאָלט צום בּיסקופּ נישט געהערט. אַלס בּעווייז פֿאַר דער עשירות פֿון געוויסע קעלנער יודען אין 12-טען יאָרהונדערט קאָן דינען אַ נאָטיץ פֿונ'ם 1-טען צענדליג פֿון 13-טען יאָרהונדערט, וועלכע דערציילט, אז דער קעלנער אַרציבּיסקופּ דיטריך האָט אויפֿגעבּויט כּמעט אַלע בּנינים אין דער פֿעסטונג גאָדעסבּערג פֿונ'ם געלד, וואָס ער האָט אויסגעפּרעסט בּיי אַ געפֿאַנגענעם יוד [821].

אין בּעהמען האָט דער הערצאָג וולאַדיסלאַוו I. אַנ'ערך אין 1124 אויסגעפּרעסט בּיי די יודען ממש אונגלויבּליכע סומען, דורכדעם וואָס ער האָט אַיינגעזעצט אין תּפיסה איינעם פֿון די גרעסטע חשובים בּיי די דאָרטיגע יודען מיט'ן נאָמען יעקב. כּדי צו ראַטעווען דאָס לעבּען פֿונ'ם דאָזיגען יעקב האָבּען די בּעהמישע יודען בּעצאָלט דעם הערצאָג 3000 פֿונט זילבּער און 100 פֿונט גאָלד [822]. בּעזונדערס איז נשתּומם צו ווערען פֿונ'ם דאָזיגען גוואַלטיגען פּדיון-שבויים, ווען מען דערמאָנט זיך, אַז מיט 26 יאָר פֿאַר דער דאָזיגער אויספּרעסונג (1098) זענען די יודען פֿון בּעהמען צעראַבּירט געוואָרען בּוכשטעבּליך מכּף רגל ועד ראש (a vertice usque ad talos [823].

* * *

נאָכדעם ווי מיר האָבּען בּעטראַכט די ווירטשאַפֿטליכע בּעציהונגען פֿון די יודען אין די ערשטע צייטען פֿון מיטעלאַלטער וועלען מיר זיך צולעצט ערלויבּען נאָך עטליכע בּעמערקונגען איבּער די סובּיעקטען גופֿא פֿון דער יודישער ווירטשאַפֿט, די יודען אַליין.

ווי לאָזט זיך עס ערקלערען, וואָס די מערב-יודען האָבּען אין דער ערשטער העלפֿט פֿונ'ם מיטעלאַלטער געבּילדעט אַ קרעפֿטיגען האַנדעלס-שטאַנד און האָבּען זיך אַלס ווירטשאַפֿטס-גרופּע שאַרף אונטערגעשיידט פֿון זייער סבֿיבֿה?

יענע ראַסען-טעאָרעטיקער, פֿאַר וועלכע די ראַסע שטעהט נישט בּיים סוף נאָר בּיים אָנהויבּ פֿון דער ענטוויקלונג, קומט-אָן גאַנץ לייכט צו געבּען דערויף אַנ'ענטפֿער: זיי איז גענוג אָנצוּווייזען אויף די אייגענשאַפֿטען פֿון דער יודישער ראַסע און תּיכּף געפֿינט מען אַנ'ערקלערונג פֿאַר דעם „ספּעציפֿיש יודישען האַנדעלס-גייסט“ אינ'ם „עקשנות'דיגען ווילען פֿון די יודען, וועלכער לאָזט זיך דורך קיין שום זאַך נישט אָבּווענדען פֿון זיין ציל“ אין זייער „אייגען-נוציגקייט“, אין דעם „אַבּסטראַקטען אַרט דענקען“

בענוגענט מען זיך מיט אַנ'ענליכער מיינונג, קומט אונז אויס די יודישע מאַרטיראָלאָגיע, וועלכע איז דאָך אין אַ מער אָדער ווייניגער שטאַרקער מאָס אַ רעזולטאַט פון דער ווירטשאַפט-ליכער אָבגעזונדערטקייט פון די יודען — אַלס אַ מין אייגענטליכע שיקזאַלס-טראַגעדיע. אָבער אין'ם מאָמענט, ווען מען וואַרפט-אָב די דאָגמע פון דער ראַסען-טעאָריע וועגען בעשערטע, פון בראשית אָן אָנגעשריבענע זאַכען און מען איז מסכים, אַז די האַנדלונגען פון די מענשען הענגען מער אָב פון די בעציהונגען, אין וועלכע זיי געפינען זיך, איידער פון די מעלות אָדער חסרונות פון יעדען איינצעלנעם — מוזען אויפ'ן ערשטען פּלאַן גענומען ווערען אין אַכט יענע אויסערליכע ערשיינונגען, וועלכע האָבען געהאַט זייער ווירקונג אויפ'ן יודישען גייסט. אויף דעם דאָזיגען וועג קאָן מען בעקומען אַ גענוגענדע ערקלערונג פאַר די שנעלע ענטוויקלונג פונ'ם הויש-הפרנסה ביי יודען, און מען דאַרף גאָר נישט אָנקומען צום ראַסען-פּרינציפּ.

מיר וועלען דאָ בקיצור רעזיומירען אונזער מיינונג.

אין דער רוימישער אימפעריע — ווי מיר האָבען עס דאַכט זיך בעוויזען אין אַן אַנדער אָרט — האָבען די יודען נישט גע-בילדעט קיין קלאַס, וואָס זאָל ווירטשאַפליך זיין אַנדערש פון דער איבעריגער בעפעלקערונג. קיין בעזונדערע נייגונג פון יודען צו געלד-געשעפטען קאָנסטאַטירט מען אין ערגעץ נישט אינ'ם אַל-טערטום. אויפ'ן „ספּעציפיש-יודישען האַנדעלסגייסט" האָבען די יו-דען לגמרי נישט געהאַט קיין מאָנאָפּאָל. אין נאָך אַ מער שטאַר-קער מאָס האָט זיך דער דאָזיגער האַנדעלסגייסט אַנטוויקעלט אָן שום ספק אויך ביי די גריכען און ביי די רוימער, וועלכע האָבען כלומרשט געהאַט טאַלענט בלויז פאַר דער מלחמה-קונסט. דער חורבן פון קאַרטאַגאָ און קאָרינט איז זיכער געווען בלויז אַ רע-זולטאַט פון דער קאָנקורענץ פון די רוימישע סוחרים.

אַפילו אויב די יודען זענען ערצויגען געוואָרען אין דער געלט-ווירטשאַפט, וועלכע האָט זיך אַנטוויקעלט אין די לעצטע יאָרהונדערטען פון דער עקזיסטענץ פון דער רוימישער אימפעריע, קאָן פונדעסטוועגען שווערליך אָנגענומען ווערען, אַז די דאָזיגע ידיעה זייערע אין דעם ווירטשאַפטס-שטייגער פון דער אַל-טער וועלט זאָל זיין געווען דער וויכטיגסטער עלעמענט, וואָס האָט לכתחילה בעשטימט די יודען פאַר דער פונקציע פון אַ העכערען ווירטשאַפטס-טיפּ אין דער פרימיטיווער נאַטוראַל-ווירטשאַפט פון די ערשטע צייטען פון מיטעלאַלטער. פאַרקערט, די ווירטשאַפטליכע

טעטיגקייט פֿון די יודען אין די ערשטע צייטען פֿון מיטעלאַלטער לאָזט זיך נישט פֿאַרשטיין אַלס אַזעלכע, וואָס איז ממשות'דיג אַנדערש פֿון דער בעשעפֿטיגונג פֿון דער איבריגער בעפֿעלקערונג. לויט אַלע סימנים האָבען די יודען אין מערב פֿאַרשפּרייט אין דער נייער תקופֿה, וואָס האָט זיך אָנגעהויבען, די אויפֿטועכצען פֿון דער רוימישער קולטור ענדער אינ'ם פּרט פֿון לאַנדווירטשאַפֿט ווי אינ'ם האַנדעל, בפֿרט אַז נאָך דער פֿעלקער-וואַנדערונג איז דער האַנדעל אויף אַ לאַנגע צייט פּאַראַליזירט געוועזען.

מיר וועלען זיכער נישט זיין ווייט פֿונ'ם אמת, ווען מיר וועלען זאָגען, אַז די אָנגעזעהענע יודישע ערד-אייגענטימער אין דרום-שפּאַניען, וואָס זייער איינפֿלוס אויף דער בעפֿעלקערונג איז געוועזען אַזוי גרויס, אַז יענע פֿלעגען קומען צו זיי בעטען אַ ברכה פֿאַר די פֿרוכטען פֿון זייערע פֿעלדער (פֿגל. גרעץ 3 V, 57), אָדער די יודישע גרויסע ערד-אייגענטימער, וועלכע מיר געפֿינען אין 6-טען יאָרהונדערט אין לאָמבאַרדיען, וואָס האָבען געהאַט אַרבייטען אויף זייערע פֿעלדער אַסך שקלאַפֿען און קריסטליכע פאנשציזניקעס, האָבען געהאַט אַ שטאַרקען חלק אין דער פֿאַריינינגונג פֿון יענע צווייערליי בעזונדערע עלעמענטען. דאָס זענען געווען די פּרימיטיווע ווירטשאַפֿטליכע קולטור פֿון די קעלטען און גערמאַנער פֿון איין זייט, און די טראַדיציע פֿון דער הויכער ווירטשאַפֿטליכער קולטור פֿון דער גרויס'ער רוימישער אימפּעריע פֿון דער אַנדער זייט. פּאַראַלעל מיט די וועלטליכע און גייסטליכע שררות האָבען אויך די כּלל נישט אַזוי זעלטענע יודישע גרויסע ערד-אייגענטימער געמוזט מיטווירקען אין דער ערשטער צייט ביי דער שאַפֿונג פֿון דער פֿראַנצויזישער ווירטשאַפֿט, וועלכע איז געווען אַ טיילווייז פֿאַרענדערטע פֿאָרם פֿון דער רוימישער אַיקען-ווירטשאַפֿט.

צוליב דעם אַסימילירונג-פּראָצעס צווישען די קריסטליכע רוימער מיט די קריסטליך-געוואָרענע גערמאַנער זענען די יודען אַראָפּגעדריקט געוואָרען פֿון זייער פֿריהערדיגער לאַגע אַלס רוימישע בירגער (ציוועס ראָמאַני) אין די לאַגע פֿון אַ פֿרעמדער אומה און אָפּגעריסען פֿון דער ערד זענען זיי געוואָרען אַ בעוועגליכער עלעמענט אין מיטען פֿון די פֿעסט-בעזעסענע, לאַנדווירטשאַפֿטליכע אומות. עס איז בכן געוויס אַ נאַטירליכער פּועל-יוצא פֿון די אומשטענדען דאָס, וואָס די יודען האָבען זיך אַ נעם געטאָן צו אַ פּרנסה, וועלכע איז נאָך מעגליך געווען אַחוץ דער לאַנדווירטשאַפֿט, און דאָס איז אין אַ נאַטוראַל-ווירטשאַפֿט דער האַנדעל

מיט'ן עודף פֿון פּראָדוקטען, מיט לוקסוס-אַרטיקלען, שקלאַפֿען א. אז. וו. אַן אַנדער בעשעפֿטיגונג איז געווען פֿאַר זיי אויסגעשלאָסען, דען די שאַפֿונג פֿון אַ קלאַס בעל-מלאכות איז ביז'ן 12-טען יאָרהונדערט געווען ממש אוממעגליך. די געזעלשאַפֿט האָט נאָך נישט געהאַט דערגרייכט צו יענעם אַנטוויקלונגס-שטאַפּעל, אויף וועלכען עס זאָל זיך שוין לוינען פֿאַר אַ בעדייטענדער צאָל מענשען אָפּצוגעבען זיך אויסשליסליך מיט האַנטווערקעריי.

וואָס די יודען זענען פֿריהצייטיג געוואָרען די פּיאָנערען פֿונ'ם וועלט-האַנדעל און בעזונדערס פֿונ'ם האַנדעל מיט'ן מזרח, דערויף איז פֿאַראַן אַן אַנדער ערקלערונג, ווי די וואָס עס האָט דער אויבערפֿלעכליכער ראַסען-טעאָרעטיקער. און די דאָזיגע ערקלערונג קלערט טאַקע אויף די זאַך אַזוי, אַז מיר מעגען שוין לגמרי אין זינען נישט האָבען די סברה וועגען דעם „ספּעציפֿיש יודישען האַנדעלסגייסט".

עס איז אַ סאָציאָלאָגישער פֿאַקט, אַז דער האַנדעל אַנטוויקעלט זיך לכתחילה אַלס אומאָפּהענגיגע בעשעפֿטיגונג ביי זאַכען, וואָס דינען פֿאַר'ן לוקסוס, נאָך איידער ס'איז פֿאַראַן אַ קלאַס פֿון הענדלער מיט רוי-פּראָדוקטען פֿונ'ם לאַנד. אַזוי ווי פֿון איין זייט איז אין די גערמאַנישע מדינות ביי די פֿאַרמעגליכע קלאַסען, דעם אַדעל און די גייסטליכע שררות געווען דאָס בעדערפֿניש אין לוקסוס-אַרטיקלען, אָבער די דאָזיגע אַרטיקלען האָבען אין די גערמאַנישע לענדער גופא נישט געקאָנט בעשאַפֿען ווערען, האָבען די יודישע הענדלער געמוזט אויפֿזוכען אַזעלכע געגענדען, וועלכע האָבען איבערגעשטיגען די גערמאַנישע לענדער מיט דער הייך פֿון זייער קונסט און מיט'ן רייכטום פֿון דער נאַטור ביי זיי. אַזוי זענען זיי געקומען אין אָריענט, ווייל בלויז דאָרט האָט מען געקאָנט געפֿינען די פֿאַרלאַנגטע סחורות.

ווייטער קומט דאָ אין בעטראַכט נאָך אַ וויכטיגער מאָמענט וועלכער האָט געגעבען די יודישע הענדלער די מעגליכקייט אויסצושפּרייטען די נעץ פֿון זייערע בעציהונגען איבער דער גאַנצער דעמאָלט בעוואוסטער וועלט. די יודישע הענדלער האָבען פֿאַרמאָגט אַ וויכטיגען טרומף, וואָס קיין שום מאַכט-האָבער האָט אים זיי נישט געגעבען און ער האָט אויך נישט געקאָנט געגעבען ווערען, וועלכער האָט זיך אָבער גענומען פֿון די פֿאַקטישע צושטאַנדען. ווי אָפֿט דער יודישער סוחר האָט זיך געלאָזט אין וועג אַריין, האָט ער מיט אַ רוהיג האַרץ געקאָנט אויסרעכענען אויף די וויכטיגע

טובות, וואָס ער האָט געהאַט פון די יודישע קהילות, וועלכע האָבען זיך געצויגען ווי אַ כמעט נישט-איבערגעריסענקייט פונ׳ם ווייטסטען מערב ביז׳ן ווייטען מזרח. אומעטום האָט ער זיך גע-קאָנט צונויפרעדען, ווייל די איינציגע וועלט-שפּראַך איז דעמאָלט געווען די העברעאישע. אומעטום האָבען אים יודען געגעבען ידיעות איבער האַנדעלס-פּלעצער און האַנדעלס-ענינים. וואוהין זיין האַנ-דעל האָט אים נאָר געפירט, אומעטום האָט ער געפונען ביי זיי-נע ברידער שוץ און הילף, אַן אויסקונפט און אַן עצה. דער דאָ-זיגער וויכטיגער אומשטאַנד, וועלכער האָט געשטעלט דעם יודישען סוחר אויפ׳ן ערשטען פּלאַן אַנטקעגען אַלע אַנדערע סוחרים, איז אַליין גענוג געווען אויף צו שאַפען אַ קרעפטיגען יודישען סוחרים-שטאַנד.

רייך געוואָרען דורך דעם האַנדעל, האָבען די יודען, נאָכדעם ווי זייער אַפּוטרופּסות איז דעם אויפבליענדיגען גויישען סוחרים-שטאַנד אין מערב-אייראָפּע איבערדריסיג געוואָרען, זיך צוריקגע-צויגען מיט זייערע בעוועגליכע קאַפּיטאַלען אינ׳ם געלט-האַנדעל. וועגען די מאָטיוועון, וואָס האָבען מיטגעווירקט דערביי, איז שוין גערעדט אויף אַן אַנדער אָרט. דאָ האָט מען נאָך צוצוגעבען, אַז אין זייערע קרעדיט-געשעפטען האָט פאַר די יודען גלייכצייטיג מיט אַנדערע מאָמענטען געהאַט אַ מעלה זייער אינטערנאַציאָנאַלע פּאָזיציע, בפרט אַז דער געלד-האַנדעל נוטיגט זיך אין דער אינ-טערנאַציאָנאַלער פאַרבינדונג נאָך מער ווי דער סחורות-האַנדעל.

די יודען פונ׳ם מיטעלאַלטער זענען געוואָרען אָנגעוויזען אויפ׳ן געלט-האַנדעל אויך צוליב דעם, וואָס אין דער צייט ווען דער מערב-אייראָפּעאישער האַנדעל האָט זיך אָנגעהויבען אַנטוויק-לען פון דער אינדוסטריע, האָבען זיי שוין מער נישט געהאַט דעם צוזאַמענהאַנג מיט האַנדווערקעריי. אַן אויסנאַם איז געווען ביים סוף פון 12-טען און אין משך פונ׳ם 13-טען יאָרהונדערט איטאַל-יען, וואו די יודען האָבען געוויסער-מאַסען געהאַט אין זייערע הענד די מלאכה פון פאַרבעריי.

די ספּעציעלע שטרעבונג פון די יודען נאָך געלד איז פיל-מאָל אויסגעטייטשט געוואָרען אַלס רעזולטאַט פון דער אַבסטראַקט-קייט פון זייער פּסיכיק. מיר, וואָס מיר האָבען די מיינונג, אַז דאָס דענקען ווערט פאַראורזאַכט און בעאיינפלוסט דורך די אויסערלי-כע בעציהונגען, קאָנען זיך לחלוטין נישט בעגנוגענען מיט דער דאָזיגער ערקלערונג. גאָר מיר מוזען בעטראַכטען די בעציהונג פון

די יודען צום געלט אַלס אַ רעזולטאַט פון אַ היסטאָרישען פּראָצעס

אַפילו ווען מען קוקט אַריין פון אויבען-אויף אין די יודישע גע-
שיכטע לאָזט זיך זעהן, אַז דער אויסערליכער דרוק וועלכען די
יודען האָבען געהאַט שטענדיג אויסצושטיין אַלס אַ פרעמדע אומה,
איז געווען יענע מעכטיגע שפּרינג-פעדער, וועלכע האָט דעם גע-
רודפטען יוד געמאַכט פאַר אַזאַ פאַרצווייפעלטען איינגעשפּאַרטען
זוכער פונ׳ם „אבן-החכמים”. שוין פריצייטיג איז ער דערגאַנגען
וואָס פאַר אַ צויבער-מיטעל דאָס געלד איז. דאָס האָט אים פאַר-
שאַפט כבוד און חשיבות, דאָס איז געווען זיין איינציג קאַמפּס-
מיטעל אין מיטען פון די רויבגיריגע אומות. דאָס איז געווען זיין
גליק און זיין ישועה; בלויז דאָס געלד האָט געקאָנט מילדער
מאַכען דאָס האַרץ פון זיין בעדריקער. „די קריסטען — זאָגט
איינער פון די יודישע גדולי-התורה אין 11-טען יאָר-הונדערט,
אַ פאַרביטערטער דורך די רדיפות און גזירות אויף יודען — זע-
נען מענשען בעלי-עוולה און בלויז דורך געלד לאָזען זיי זיך אי-
בעראַנדערשען”... די טרויריגע לעבענס-ערפאַרונג פון די יודען
איז׳ם „מיטעלאַלטער!

בעמערקונגען.

1) וו. זאמבארט, דער מאדערנער קאפיטאליזם, I ז. 270.

2) וו. זאמבארט, דער מאד. קאפיט. קאפיטעל IX.

3) הערצפעלד, האנדעלס-געשיכטע פון די יודען אין אלטערטום, ברוינשווייג 1879 ז. 165.

4) גרעץ, געשיכטע פון די יודען IV, 1, ז. 232.

5 און 6) דארטען IV, 1, ז. 277.

7) דארטען IV, 3, ז. 281.

8) דארטען IV, 3, ז. 315.

9) מדרש רבה צו 1, 6.—פגל. גרעץ VI, 3, 366.

10) גרעץ VI, 3, ז. 254.

11) פגל. דארטען ז. 323.

12) „ „ „ 334.

13) פרידלענדער, בילדער פון דער זיטען-געשיכטע אין רוים 1888/90, ז. 371.

14) קיסעלבאך, דער גאנג פונ'ם וועלט-האנדעל ז. 25.

15) שעפער-בויכארסט, צו דער געשיכטע פון די סירער אין מערב (מיטטיילונגען פונ'ם אינסטיטוט פאר עסטרייכישע געשיכטס-פארשונג, VI.

16) פגל. קיסעלבאך, גאנג פונ'ם וועלט-האנדעל.

17) פראנץ דעליטש, יודיש האנדווערקער לעבען אין נוצרי'ס צייט (ערלאנגען, 1879) ז. 25.

18) פסחים, קי"ג ע"א.

19) ל. גאלדשמידט, אוניווערסאל-געשיכטע פונ'ם האנדעלס-רעכט 1891, I, ז. 52.

20) פילון האלקסאנדרוני אין פלאקוס § 8.

21) יוסיפון, געגען אפיון II, 5.

22) „ אנטיקוויטאטעס X, 4, 7.

23) „ „ XVIII, 6, 3.

24) דארטען XIX, 5, 1.

25) „ XX, 7, 3.

267) פגל. הערצפעלד, האנדעלסגעשיכטע פון די יודען אין אלטערטום, ז. 238.

2) פגל. גרעץ, געשיכטע פון די יודען IV, 3, קאפיטעל 6, ז. 107—119.

28) דאַרטען IV, 3, ז. 358.

29) „ „ „ „ 362.

30) אַ תשובות הגאונים נומער ר״ל (שערי תשובה) צווישען 850—769 איז נוגע די ביהנען-צוכט ביי די גריכישע יודען.

קעניג ראָדזשער פון סיציליען האָט פון זיינער אַ קריגס-עקספּעדיציע מיטגעבראַכט קיין סיציליען פון גריכענלאַנד יודישע זייד-וועבער, כדי איינצופירען דורך זיי די זייד-וועבעריי.

אין זיינע רייזע-בעשרייבונגען דערצעהלט בנימין מטודילה (אַרויסגעגעבען דורך גרינהוט און אַדלער, ירושלים 1903): אין קריסאַ וואוינען 200 יודישע פאַמיליעס, וועלכע האָבען זייערע דירות צופוסענס פון׳ם בארג פּאַרנאַס, זיי זייען און אַקערן, ווייל זיי פאַרמאָגען אייגענע נחלאות (ז. 13). — אין טעבען וואוינען 2000 יודישע פאַמיליעס, וועלכע זענען די סאַמע געשיקטע זיידענס- און פּורפּור-פאַבריקאַנטען פון גאַנץ גריכענלאַנד (ז. 13). — די בעשעפטיגונג פון די יודען אין חיסענאַ בעשטייט אין זייד-וועבעריי (ז. 14). — צווישען די יודען אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל זענען פאַרהאַן זיידענס-פאַבריקאַנטען, אַסך סוחרים און אַסך גבירים (ז. 19).

31) פגל. הילמאַן, געשיכטע פון׳ם ביזאַנטישען האַנדעל.

32) יובענאַל, סאַטיר III, 14. VI, 542.

33) מאַרציאַל, עפּיגראַמען XII, 57.

34) יובענאַל, סאַטיר III, 16.

35) הערצפעלד, האַנדעלסגעשיכטע פון די יודען אין אַלטערטום, 266.

36) פגל. ראָזענשטיין-ריגער, געשיכטע פון די יודען אין רוים, I, ז. 61.

37) דאַרטען ז. 62.

38) בערלינער, די יודען אין רוים, I, ז. 8.

39) היפּאָליט, פילאָזאָפ. XI, 12.

40) קאַראַ, די יודען און זייער ווירטשאַפטליכע טעטיגקייט אין מיטעלאַלטער (אָפּדרוק פון אַ רעפעראַט אין: מאָנאַטסבלעטער פאַר דער געשיכטע פון׳ם יודענטום, אַרויסגעגעבען פון בראַן 1904, ז. 423).

41) פגל. ריינאַק, פאָנטעס רערום יודאַאיקארום I.

42) קיסעלבאַך, גאַנג פון׳ם וועלטהאַנדעל, ז. 30.

43) קאָדעקס טעאָדאָזיאַנוס L. II. קאַפּ. 1, § 10.

44) אינאַמאַ-שטערנעק, דייטשער ווירטשאַפטס-געשיכטע 1, ז. 112.

45) די קוועלע אָנגעגעבען ביי קאַראַ אין זיין פריהער דערמאָנטען אַרטיקעל.

46) גרעץ, געשיכטע פון די יודען V, 3, ז. 54, פּאָל. 2 און 3.

47) לעקס וויזיגאָטאָרום L. XII. קאַפּ. 3, § 6.

48) בוקע, די געשיכטע פון די גאַליער XI, IX 521a.

49) די קוועלען אָנגעגעבען ביי קאַראַ.

50) גרעגאָריוס, קאַפּ. VI. 21.

51) גרעגאָריוס, עפּיסטאָלע ז. 255.

52) פֿגל. גרעץ, די וועסטגאָטישע געזעצגעבונג בנוגע יודען — אינ'ם סעמינאַר-פּראָגראַם 1858 (ברעסלוי) ז. 71.

53) אין דער פֿרענקישער מלוכה, ווייזט אויס, האָט דער פּרינציפּ פֿונ'ם פֿרעמדען-רעכט בנוגע יודען געווירקט שוין אין דער 2-טער העלפֿט פֿונ'ם 6-טען יאָרהונדערט. די גירושים פֿון יודען אין דער צייט פֿון כילפּעריק 582 און דאַגאָבערט 629 קאָנען ערקלערט ווערען בלויז דורך דער ווירקונג פֿונ'ם פֿרעמדען-רעכט.

פֿגל. י. שערער, רעכטס-בעציהונגען פֿון די יודען אין די דייטש-עסטרייכישע מדינות I, ז. 63.

54) די איטאַליענישע יודען, וועלכע טרעטען ארויס זינט דעם 7-טען יאָרהונדערט, ווייזען זיך אויסשליסליך בלויז אַלס האַנדעלס-פֿאַרמיטלער. דערפֿון, וואָס זינט דעם 7-טען יאָרהונדערט שווייגען די קוועלען וועגען יידיש ערד-אייגענטום קאָן מען שווערליך דרינגען, אַז די פֿריהערדיגע צושטאַנדען האָבען אויך ווייטער געדויערט.

55) לעקס וויזיגאָטאָריום XII, קאַפּ. 2, § 18. פֿגל. גרעץ: די וועסטגאָטישע געזעצגעבונג בנוגע יודען, ז. 29.

56) אַז אין די עלטערע מארק-גענאָסענשאַפֿטען, וועגען וועלכע מען פֿלעגט אָננעמען, אַז ביי זיי האָט עקזיסטירט אַ גלייכהייט פֿון די פֿאַרמעגענס און פֿונ'ם אייגענטום, זענען פֿאַקטיש אָפּט פֿאָרגעקומען פֿאַרקויפֿונגען פֿון ערד, ווייזט זיך ארויס פֿון די דאָקומענטען, וואָס זענען געבראַכט ביי אינאַמאַ-שטערנעג: דייטשע ווירטשאַפֿטס-געשיכטע I, ז. 80, נאָטע 2.

57) דיאַקאָן, וויטאַ גרעגאָריא, 17.

58) גרעגאָר. אָפּפּ. IX, 36.

59) „ עפּיסטאָלע II, 10.

60) „ I, 45; III, 37; VI, 29; IX, 36.

61) „ IX, 36. פֿגל. גידעמאַן: געשיכטע פֿונ'ם ערציהונגס-וועזען און פֿון די קולטור פֿון די יודען אין איטאַליען, ווין 1884, ז. 29.

62) גרעגאָר. עפּיסטאָלע, IX, 38.

63) פֿגל. גרעץ, די וועסטגאָטישע געזעצגעבונג בנוגע יודען, ז. 12.

64) III און IV, קאָנציל אין אָרלעאַן, קאָנציל אין מאַקאָן.

65) גאָלדשמידט, געשיכטע פֿון די יודען אין ענגלאַנד ז. 1, 3.

66) און 67) פֿגל. אַראָניוס, רעגעסטען צו דער געשיכטע פֿון די יודען אין דער פֿרענקישער און אין דער דייטשער מלוכה ביז'ן יאָר 1273, בערלין 1902, נומער 45 (ביז'ן יאָר 581), 31 (ביז'ן יאָר 555).

68) גרייגאָר טיראָן, היסט'פֿראַנק, 4, 12.

69) דאָרטען 4, 35.

70) קאָנציל פֿון מאַקאָן 581; פֿגל. אַראָניוס, רעגעסטען... נר. 39.

71) אַראָניוס, רעגעסטען נר. 92 (צום יאָר 633).

72) שערער-באָיכאָרסט, צו דער געשיכטע פֿון די סיריער אין מערב (מיטטיילונגען פֿונ'ם אינסטיטוט פֿאַר עסטרייכישער געשיכטע-פֿאָרשונג II), ז' 544.

73) קיסעלבאך, גאנג פונ'ם וועלט האנדעל, ז' 27.

74) העיד, געשיכטע פונ'ם אָריענט-האנדעל אין מיטעלאַלטער I, ז' 25.

75) שעפער-באָיכאָרסט, צו דער געשיכטע פון די סירער ז' 521.

76) העיד, געשיכטע פונ'ם מזרח-האנדעל I, ז, 59.

77) דאָרטען, ז' 102.

78) מאָמזען, רוימישע געשיכטע I, 221.

79) אראָניוס, רעגעסטען נר. 98 צום יאָר 828.

80) איבער דער בעדייטונג פון די ווערטער אין לודוויק דעם פרומענס פריווילעגיום 828 „פאקטיבוס נאָסטרי פאַלאַטיאַ פידעליטער דעסערוווירע" פגל' שטאָבע: „די יודען אין דייטשלאנד אין דער צייט פון מיטעלאַלטער" ז' 198, נאָטע 4.

81) שמולאָ „קאָנטראָ יודעאָס" קאפ. 44.

82) אראָניוס, רעגעסטען, נר. 98.

83) בוקע, Hist. Franciae scriptores VII, ז' 704.

84) Capitulare de Judaeis 814; פגל. אראָניוס, נר. 76.

85) אגאָבארד, De insolentia Judaeorun; פגל. אראָניוס, נר. 89 (צום יאָר 826-27).

86) בוקע, די געשיכטע פון די גאליער VII, 480e.

87) פאַרעפענטליכט אין א פראנצויזישע איבערזעצונג פונ'ם „זשורנאל אזיאטיק" 1865, 6, סעריע V, 512, 514; פגל. אויך העיד, געשיכטע פונ'ם מזרח-האנדעל; ז' 140 אראָניוס, רעגעסטען... נר. 113.

88) פערץ, מאָנומ. גערמ. II, ז, 757; פגל. אראָניוס... נר. 75.

89) אראָניוס, רעגעסטען נר. 64 (צום יא 810).

90) דאָרטע, נר. 98.

91) וו. וואטענבאך, שקלאפענהאנדעל אין מיטעלאַלטער (אינ'ם „אנצייגער דעם גערמאנישען מוזעומס" 1874, נר. 2 ז' 38).

92) אראָניוס, נר. 83, צום יאָר 825.

93) אגאָבארד, דע אינסאָלענציא יודעאָרום, קאפ. III, IV, VI. (826-827).

94) פגל. ערדענשוץ-בריף פון לודוויק דעם פרומען פון יאָר 825;—אראָניוס, ד"ג, נר. 81, 82, 83.

95) אגאָבארד, דע אינס. יוד.

96) דאָרטען; פגל. אויך אראָקיוס נר. 90.

97) „ קאפ. IV.

98) פגל. זאָמבארט, דער מאָג. קאפיט. I קאפיטאל X.

99) „ „ „ „ „ פגל. עדעלשטיין-ריגער, די יודען אין רוים I, 159.

100) פגל. בערלינער, די יודען אין רוים II, ז' 7.

101) אראָניוס, רעגעסטען נר. 72.

102) פערץ, מאָנומ. גערמ. II ז, 707.

103) דאָרין, אויספאָרשונגען צו דער געשיכטע פון די סוחרים-גילדעס אין מי-טעלאַלטער (אין שמאָלערס שטאַטס און סאָצ. וויס. פאָרשונגען XII, 2), ז' 22, מאַכט אויפמערקזאַם אויף'ן פערגלייך פון די יודענשוץ-בריף מיט די צאָל גערמאַנישע רעכט און פון די פריווילעגיעס פון די יודישע סוחרים דרינגט ער אַרויס דאָס בעזונדערע רעכט פון די דייטשע סוחרים.

104) אַראָניוס, רעגעסטען נר. 100.

105) מאַקסימיליאַן גומפּלאָוויטש, די ערשטע צייט פון דער יודישער רעליגיע אין פוילען (פויליש) ווארשאַ 1903, קאַפּ. II, ז' 6—12 קאַווקאַזיש-באַלטישער האַנדעל אינ'ם פאַר-היסטאָרישען פוילען.

106) געאָרג יאַקאָבס, דער צפון-באַלטישער האַנדעל, ז' 27, שאַצט דעם סך-הכל פון די אָריענטאַלישע מטבעות, וועלכע האָבען געוואַנדערט קיין רוס-לאַנד און אין די באַלטישע לענדער אויף מיליאָנען.

107) העיד, געשיכטע פונ'ם מזרח-האַנדעל I, $^{71}/_{72}$.

108) מ. גומפּלאָוויטש, די ערשטע צייט פון דער יוד. רעל. אין פוילען ז' 34, פגל. אויך אַראָניוס, רעגעסטען... נר. 131 (פון יאָר 970).

109) דאָרטען, ז' 34.

110) פגל. דער בריף פון חסדאי אבן שפרוט צו כאַן יוסף—אין פראַנצויזישער איבערזעצונג ביי קאַרמאָלי Itinèraire de la Perre sainte בריסעל, 1847 ז' 35, 40, 67.

111) אַראָניוס, רעגעסטען נר. 122.

112) „ נר. 127.

113) „ 137 אויף דער אַריינגאַנגס-טיר פון דער קאַטעדראַלע אין גנע-זען איז בילדליך פאָרגעשטעלט אַט דער מאָמענט לויט'ן לעבען פונ'ם היי-ליגען אדאַלבערט: פאַר'ן זיצענדען פירשט קומט דער ביסקופ, בעטענדיג וועגען אויסלייז-געלט פאַר די געפאַנגענע, וואָס שטעהען הינטער אים. פגל. לעלעוועל, די גנעזענער קאָסציאָל-טירען (פויליש), שטערענבערג, די יודען אין פוילען ז' 13.

114) אַראָניוס: רעגעסטען, נר. 124 (צום יאָר 936).

115) ג. ב. דעפּינג, די יודען אין מיטעלאַלטער (איבערזעצט פונ'ם פראַנצוי-זישען) שטוטגאַרט ז' 35.

116) העיד, געשיכטע פונ'ם מזרח-האַנדעל I, ז' 128.

117) יוסיפון 3c, 1d, ציטירט ביי פּאַזעלשטיין, ביי יודען אין רוים I, ז, 148.

118) פגל. דעם בריף פון הסדאי ביי קאַרמאָלי, דערמאָהנט פריהער.

119) גרעץ, געשיכטע פון די יודען V, 398.

120) קאַרמאָלי, דערמאָנטע ווערק, ז' 37.

121) העיד, געשיכטע פונ'ם מזרח-האַנדעל I, ז' 111.

122) וו. ראָשער, די יודען אין מיטעלאַלטער, בעטראַכט פונ'ם שטאַנדפּונקט פון דער אַלגעמיינער האַנדעלס-פּאָליטיק (אין „אַנזיכטען פון דער פאָלקס-ווירטשאַפט לעהרע, II) ז' 324.

123) לאַרטע לודאָוויצי 920, ביי בוקע, די געשיכטע פון די גאַליעד VI, ז' 989 c.

124) אראָניוס, רעגעסטען, נר. 129.

125) דאָרטען, נר. 129.

126) דאָרטען נר. 140.

127) מוראַטאָרי Antiquitates Italiae medii aevi I 899.

128) י. שערער, די רעכטס-בעציהונגען פֿון די יודען אין די דייטש-עסטרייכישע לענדער. I, ז' 70/71.

129) אראָניוס, רעגעסטען נר. 168

130) ליבע, דאָס יודענטום אין דייטשער פֿאַרגאַנגענהייט, ז' 7.

131) רשי, פרדס י"ט, פֿגל. אראָניוס, רעגעסטען נר. 149.

132) אראָניוס, רעגעסטען נר. 162 (צום יאָר 1074). ביי פּריווילעגירונגען פֿון די יודישע סוחרים פֿון וואָרמס זיינען פֿאַר זיי בעשטעטיגט געוואָרען אויך דורך היינריך V. אראָניוס 215.

133) שפּייער פּריווילעג. 1090—אראָניוס נר. 170.

134) אראָניוס, רעגעסטען צום יאָר 1057.

135) שפּייער פּריווילעג 1084.—אראָניוס נר. 168.

136) פֿגל. עסלעי, ענגלישע ווירטשאַפֿטס-געשיכטע I, ז' 71.

137) פּיגאָנאָ, געשיכטע פֿון פֿראַנקרייכ'ס האַנדעל (פֿראַנצויזיש) I, 106.

138) כראָניקא פּאָלאָנאָ II, קאַפּ. I, ז' 9; פֿגל. אויך אראָניוס נר. 169.

139) אראָניוס, רעגעסטען צום יאָר 1009, נר. 141.

140) פּיגאָנאָ, דערמ. ווערק, I, 106. איבער בעשעפֿטס-נסיעות פֿון לאָטרינגער און פֿראַנצויזישע יודען קיין איטאַליען, פֿגל. פֿאָגעלשטיין און ריגער, ביי יודען אין רוים I, ז' 212.

141) גאָרג שאַנץ, ענגלישע האַנדעלס-פּאָליטיק אין מיטעלאַלטער 1881 I ז' 548.

142) ר. מישל, געשיכטע פֿון באָרדאָ'ער האַנדעל (פֿראַנצויזיש) ז' 409, 446.

143) פֿגל. גרעץ, געשיכטע פֿון די יודען VI, נאָטע I, ז, 337.

144) ג. פֿאָן בעלאָוו, גרויס העגדלער און קליינהענדלער אינ'ם דייטשען מיטעל-אַלטער (קאָנראַד'ס יאָהרביכער פֿאַר נאַציאָנאַל-עקאָנאָמיע 1900) ז' 4.

145) שטאָבע, די יודען פֿון דייטשלאַנד אין מיטעלאַלטער, ז' 104.

146) פֿגל. די כאַרטאַ יודעאָרום — האָט בעפֿרייט די יודישע הענדלער פֿונ'ם מיין-אָבצאָהל.

147) בוקע, XVII, c9.

150) פֿגל. אראָניוס, רעגעסטען נר. a314.

151) מאורער, שטאָדט-קאָנסטיטוציע אין דייטשלאַנד I, ז' 304.

152) שפּייער פּריווילעג, 1084 און 1090; דעסגליכען דאָס וואָרמסער פּריווילעג 1090; אין יאָר 1165 בלייבט ביי די וואָרמסער יודען דאָס רעכט פֿון טוישען געלד, הגם די מיינצער האָבען בעהאַט דערויף א מאָנאָפּאָל; דאָס זעלבע אין רעגענסבורגער פּריווילעג 1182.

153) ווערדען, געשיכטע פֿון די יודען אין קעלן, ז' 113.

154) הערמאַני, opusculum saa conversione ביי איגנע אַטראַ-
טאַקיאַ לויט, באַנד 170, ז' 805 — קאַפּיט 2.

155) גידעמאַן, ערציהונגס-וועזען פֿון די יודען אין פֿראַנקרייך און אין דייטש-
לאַנד, ז' 110.

156) אַראָניוס, רעגעסטען נר. 208 (צום יאָר 1100).

157) מסעות ר' בנימין מטודילה, אַרויסגעגעבען פֿון דר. גרינהוט, ירושלים
1903, ז' 96.

158) ה. פּריס, מאָנומענטאַ הונגאַריע יודאַאיקאַ (1904) נר. 4 און 5.

159) מאַנאַטשריפֿט פֿאַר יודיש. וויסען. אַרויסגעגעבען פֿון בראַן, יאָרגאַנג
1904, ז' 450.

160) גידעמאַן, ערציהונגס וועזען פֿון די יודען אין פֿראַנקרייך און דייטשלאַנד,
ז' 110.

161) דאָרטען, ז' 110.

162) פֿגל. מאָנאַטשריפֿט פֿאַר יודיש. וויסענ. (בראַן), 1904, ז' 451.

163) י. שערער, די רעכטספֿערהעלטניסען פֿון די יודען אין די דייטש-עסט-
רייכישע לענדער אין מיטעלאַלטער I, ז' 123 — 125.

164) שטערנבערג, יודען אין פּוילען, ז' 15.

165) דאָרטען, ז' 21

167) כאַראַקטעריסטישער פֿאַר דעם איז, וואָס פֿון מיטען 12-טען יאָרהונדערט
אָן ווערט דאָס נעהמען צינזען געוועהנליך בעצייכענט מיט'ן אויסדרוק
„יודאַאיזאַרע“.

168) אַמיע, די פּראַנצויזישע און לאָמבאַרדישע געלד-פּראַצענטניקעס פֿון מיטעל-
אַלטער, געמליך אין דער שווייץ, אין „אַרבייטער פֿאַר שווייצארישע גע-
שיכטע“, באַנד I ז' 183 (יאָרגאַנג 1876).

169) אַראָניוס, רעגעסטען נר. II. פֿגל. אויך ר. העניגער, די יודען פֿון דייטש-
לאַנד אין פֿריהערען מיטעלאַלטער, אין צייטשריפֿט פֿאַר יודישע געשיכטע,
אַרויסגעגעבען פֿון גייגער, יאָרגאַנג I (1886).

170) אַראָניוס, ריגעסטען נר. 19.

171) דאָרטען, נר. 47.

172) ק. ביכער, די בעפֿעלקערונג פֿון פֿראַנקפֿורט ביים מאַין, 1886 ז' 590-591

173) אַראָניוס, ריגעסטען נר. 104.

174) פֿגל. דעפּינג, די יודען אין מיטעלאַלטער, ז' 100.

175) קאַראָ'ס מיינונג (קאַראָ: די ווירטשאַפֿטליכע טעטיגקייט פֿון די יודען אין
מיטעלאַלטער, אין מאָנאַטשריפֿט פֿאַר יודיש וויסענ. אַרויסגעג. פֿון בראַן, יאָר-
גאַנג 1904, ז' 582), אַז מיט'ן יודישען סחורות-האַנדעל איז כ ס ד ד דאָס
געלד-געשעפֿט געשטאַנען אין אַן ענגער פֿאַרבינדונג, איז אויך אַזוי ווייט נישט
ריכטיג, אויך וויפֿיל דער שרייבער מישט צונויף דאָס געשעפֿט פֿון טוישען
געלד, מיט'ן געשעפֿט פֿון באָרגען געלד.

176) פֿגל. אַראָניוס, רעגעסטען נר. 206, 227, 172 א. אַז. וו.

177) פֿגל. אַ. שולטע, געשיכטע פֿוג'ם מיטעלאַלטערליכען האַנדעל אין קאָמוני-

קאפיטל צווישען מערב-דייטשלאנד און איטאליען, באנד I, בוך IV.

178) ה. זאמבארט, דער מאדערנער קאפיטאליזם I, 268.

179) פגל. גרעץ, געשיכטע פון די יודען VI, ז. 89, 92.

180) דארטען, באנד VI, ז. 149.

181) נאך קורץ פאר'ן יאר 1492 זאל אייראפע האבען געהאט נישט מער פון 8 מיליארד פראנק מזומן-געלט. פעשעל, די וואקלענישען אינ'ם ווערט פון די איידעלע מעטאלען.

182) ווילהעלם ראשער, די יודען אין מיטעלאלטער, בעטראכט פונ'ם שטאנד-פונקט פון דער אלגעמיינער האנדעלס-פאליטיק (מיינונגען פון דער פאלקס-ווירטשאפט-לעהרע II, 3-טע אויפלאגע, ז. 385). דעמזעלבען געדאנק געפינען מיר ביי ה. היינע: — „און דאס וואס היינטיגען טאג ווערט בכלל אנגערופען האס פון פראלעטאריער בעגען די רייכע, האט אמאל געהייסען האס בעגען די יודען" (געשטענדניסע).

183) שטערע, רעכטס-בעציהונגען פון די יודען אין די עסטרייך-אונגארישע לענדער, I, ז. 209. עאסלעי, ענגלישע ווירטשאפטס-געשיכטע I, 160.

187) דעפינג, די יודען אין מיטעלאלטער ז. 145.

188) דארטען, ז. 145.

189) פגל. בוקע XII, ז. 215א.

190) ברוגעל, Nouvel examen de l'usage général des Juifs en France I, 578.

191) מוראטארי, III Scriptores Ital.

192) ציטירט פון גהירארטשי ביי דעפינג, די יודען אין מיטעלאלטער, ז. 133

193) כ...אס פון אקווינא. פגל. אויך גידעמאן, געשיכטע פונ'ם ערציהונגס-וועזען ביי די יודען אין איטאליען, ז. 89, נאטע 3.

194) בנימין מטודילה, רייזעבעשרייבונגען (ארויסגעגעבען פון דר. גרינהויט) ז. 5, 6, 7. פגל. אויך גידעמאן, דערמ. ווערק, ז. 69. נאטע V. (ז. 312).

195) שטאבע, די יודען פון דייטשלאנד אין מיטעלאלטער, נאטע 106 (ז. 204. י. שערער, רעכטס-בעציהונגען פון די יודען אין מיטעלאלטער I, ז. 126.

196) ארוניוס, רעגעסטען נר. 349.

197) דארטען, נר. 350.

198) העניגער, אפער-דאקומענטען פון דער לאורענץ-פארפיע, ז. 237.

199) שטאבע, די יודען פון דייטשלאנד אין מיטעלאלטער, ז. 118.

200) שפייער-פריווילעג 1090; פרידעריציאנום 1244.

201) אינ'ם בריוו פון פעטער פון קליני (1146) צום קעניג פון פראנקרייך (בוקע XV, ז. 642) שטייט צווישען אנדער, אז יודען זענען נישט מחויב סיי אפצוגעבען בעגנב'עטע זאכען, וואס מען געפינט ביי זיי, סיי אנצווייזען דעם גנב.

202) כארטא יודעארום אנגליע ארטיקעל 6.

203) שולחן ערוך ח"מ שנ"ו. פגל. פון 200—203 י. שערער ז. 201—204, אויך ראשער ז. 332; שטאבע ז. 120, 242.

204) אין אן אָרדאָנאַנץ פון יאָר 1218 האָט פיליפ אויגוסט פאָרוועדט צו נעמען אַלס משכנות — אחוץ קירכען=כלים — איך אייזערנע וואָגענס-בעשלאָגען פאַר-בהמות און נישט-געדראָשענע תבואה (לאַריער Ordon-nance des rois de France de la troisième acve) I, ז. 35—37.

205) גרעץ, געשיכטע פון די יודען II, 213.

206) גפרערער, גרעגאָריוס VII און זיין בוך, I ז. 554.

207) אזוי האָט צ. ב. דער מאַנאַך ראָבערט בעצאָלט אַן ערך אין יאָר 1071 פאַר אַ קלויסטער-גוט 1000 פונט זילבער.

208) הערץ, מאָנום. גערמ. XI, 502

209) דאַרטען, VII, 274, 349.

210) קאָסמאַס, כראָנ. בעמ. III, קאַפּ. 5.

211) פגל. אראָניוס, רעגעסטען גר. 227.

212) דאַרטען נ. 214.

213) דאַרטען נר. 214.

214) גרעץ, געשיכטע פון די יודען VI, 62.

215) בוקע, IX, 115.

216) פאָגעלשטיין-ריגער, די יודען אין רוים, I, ז. 212.

217) ריגאָר, De gestis Philippi Augusti.

218) דעפינג, די יודען אין מיטעלאַלטער, ז. 119.

219) בוקע, XIV, 642.

220) גאָלדשמידט, די יודען אין ענגלאַנד אין 11-טען און 12-טען יאָרהונדערט ז. 27.

221) שאיבלע, די יודען אין ענגלאַנד (1890), ז. 12.

223) י. שערער, רעכטס-פאַרהעלטניסען פון יודען אין מיטעלאַלטער, I, ז. 191.

224) וויענער, רעגעסטען צו דער געשיכטע פון די יודען אין דייטשלאַנד, ז. 109.

225) אראָניוס, רעגעסטען, 348.

226) גאָלדשמידט, די יודען אין ענגלאַנד, ז. 72.

227) דעפינג, די יודען אין מיטעלאַלטער, ז. 149.

228) די יודען אין ענגלאַנד, ז. 60.

229) גאָלדשמידט, די יודען אין ענגלאַנד ז. 53. י. שערער, רעכטס-פאַרהעלט-נישען פון די יודען I, 278, 279. עסלעי, ענגלישע ווירטשאַפטס=געשיכטע I, ז. 206, 230, נאָטע 185. שאיבלע, די יודען אין ענגלאַנד ז. 20, 82

230) בוקע, XI, 314.

231) דאַרטען XI, ז. 215.

232) ברוסעל I, 571, פגל. אויך שערער I, ז. 94.

233) ברוסעל, I, 578.

235) פריס, מאָנומענטע הונגאַריע יודאַאיקאַ I, גר. 6.

(236 זאקשעווסקי, אפּיס קיאַווע ז. 314; פֿגל. שטערנבערג, די יודען אין פּוי-לען, ז. 16.

(237 בוקע, XII, 215

(238 גרעץ, געשיכטע פֿון די יודען VI, ז. 149.

(239 שטאָבע, די יודען אין דייטשלאַנד אין דער צייט פֿון מיטעלאַלטער, ז. 132—139.

(240 אַראָניוס, רעגעסטען נר. 47.

(241 שטאָבע, 132.

(242 פֿגל. קאָנציליען-בעשלוסען אין קלערמאָן 535, מאַקאָן 581, III. טאָלע-דאָ 589, V. פּאַריז 614, רהיימס 624, IV. טאָלעדאָ 653, VIII טאָלעדאָ 653, XII. טאָלעדאָ 681, מאָ 845, פּאַוויאַ 850, רוים 1078 אַוויניאָן 1209, XII. אַלגעמיינער קאָנציל אין לאַטעראַן 2215 א. אַז. וו

(243 אין די וועסט- און אָסט-גאָטישע מלוכות זעגען די יודען געזעצלאָסען געווען פֿונ'ם „האָנאָר מיליציע עט אַדמיניסטראַציאָנס" (ברעוויאַריום אַלאַר-ריצי), דעטגלייכן אין דער מעראָווינגישער מלוכה (קילדעבערטס עדיקט 581, קלאָטאַרוס 614). מיט דער אַנטוויקלונג פֿונ'ם פֿעאָדאַלען סיסטעם און די קריסטליך-גערמאַנישע מדינות איז דאָס אויסשליסען יודען, וואָס בלויז יחידים פֿון זיי האָבען געהאַט ערד-נחלאות, פֿון אַלע אַמטען געווען אַ נאַטירליכע קאָנסעקווענץ פֿון דעם פֿעאָדאַלען מלוכה-סיסטעם.

(244 אַראָניוס, רעגעסטען נר. 31, 45.

(245 דאָרטען נר. 62.

(246 צמיל, קאָנטראַ יודעאָס קאַפּ. 42.

(247 פֿגל. גרעץ, געשיכטע פֿון די יודען, באַנד V און VI; י. בלאָך, די יודען אין שפּאַניען.

(248 פֿגל.

(249 פֿגל. רבנו תּמ'ס בעמערקונג צו מסכתּא ביצה דף ו' ע. א. גרעץ, געשיכטע פֿון די יודען VI נאָטע 7.

(250 גרעץ, געשיכטע פֿון די יודען VI, 142.

(251 עפּיסטאָלע. אינאָקענטי III. בוך X.

(252 דאָרטען X, עפּ. 69.

(253 אַראָניוס, רעגעסטען נר. 351.

(254 דאָרטען נר. 389. פֿגל. אויך שולטע, געשיכטע פֿונ'ם מערב-דייטשען האַנדעל מיט איטאַליען. I, 329.

(255 אפרים פֿון באָן. מאָנומ. גערמאַניקאַ XI, 85. פֿגל. אויך י. שערער, רעכטס-פֿאַרהעלטניסען פֿון די יודען I, ז' 121.

(256 מסעות ר' בנימין מטודילה, ז' 6.

(257 ה. גומבאָוויס, היסטאָריאַ זשידוב I (זשידזי ח פּאָלסצע), ז' 27.

(253 ה. פֿריס, מאָנומענטען הונגאַריע יודאַיקאַ נר. 8.

(259 די בעשטימונגען פֿון טרירער קאָנציל פֿון יאָר 1227 האָבען ווייזט אויס נישט געבראַכט צו צופֿעלע גרויסע רעזולטאַטען, אַז עס זאָל בערעכטיגט

זיין לאמפרעכטס עפּנאל (דייטשעס ווירטשאַפטסליבען אין מיטעלאלטער, ז 1435): „פון די דאָזיגע פאָזיציעס האָבען זיי קודם כל אין אָנהויב פון 13-טען יאָרהונדערט פאַרלוירען די פּרנסה פון דאָקטוירים״.

260) איבער יודישע דאָקטוירים אין דייטשלאַנד ביז'ן סוף פון 12-טען יאָרהונ־דערט פגל. אראָניוס, רינעסטען נר. 10, 130, 151, 280. פגל. אויך שטאָבע, יודען אין דייטשלאַנד, נאָטע 170.

261) מיגנע, פּאַטראָלאָגיאַ, 129, 857. פגל. אויך אראָניוס, רעגעסטען, נר. 76

262) בוקע, IV, 624.

263) וואיק, דייטשע פערפאַסונגס-געשיכטע ד 344.

464) בוקע, XI, ז' 480, 521, 555.

265) דעפּינג, די יודען אין מיטעלאַלטער, ז' 61.

266 פגל. ארנאָלד, געשיכטע פון יודענטום אין די דייטשע שטעדט, ז' 14.

267) דאָרטען.

268) אראָניוס, רעגעסטען נר. 126.

269) דארטען נר. 135.

270) דאָרטען, פון יאָר 981.

271) גאָלדשמידט, די יודען אין ענגלאַנד, ז' 4; שאיבלע, פיי יודען אין ענגלאַנד, ז' 1.

272) אליהו רבאַ, פגל. פאָגעלשטיין=ריגער, די יודען אין רוים, I, ז' 147.

274) פגל. גאָלדשמידט, די יודען אין ענגלאַנד, ז' 68.

275) דעפּינג, די יודען אין מיטעלאַלטער, ז' 142.

276) מסעות בנימין מטודילה ז' 2.

277) פגל. וועגען בעשענקען מיט אַ גוט דעם קאַמערקנעכט פריצעל (1356), וועלכען אייניגע שרייבער נעמען אָן פאַר אַ יוד שטאָבעס אויספירונ־גען, די יודען פון דייטשלאַנד אין דער צייט פון מיטעלאַלטער ז' 277.

278) אראָניוס, רעגעסטען נר. 360.

279) דאָרטען, נר. 361.

280) דאָרטען, נר. 362.

281) מאָנומינטאַ באָאיקאַ IV, 85. פגל. אראָניוס, רעגעסטען נר. 336; י שערער, רעכטס=פערהעלטניסען פון די יודען I, ז' 122.

282) מ. גומפּלאָוויטש, Początki religji żydowskiej w Polsce ז' 40, 42.

283) הערמיגאַס עריס, מאַקום. הונגאַריע יודאַליקאַ נר. 4.

284) ר. העניגער, קעלנער קופער=דאָקומענטען פון 12-טען יאָרהונדערט. פגל. אין גייגערס צייטשריפט פאַר יודישע געשיכטע I, ז' 66-80.

285) ראָזענטאַל, געשיכטע פון איינגעטום אין ווירצבורג, ז, 16, 18, 19.

286) פגל. אראָניוס, רעגעסטען נר. 230; גייגערס צייטשריפט פאַר יודישע געשיכטע I, 72, 73.

287) גייגערס צייטשריפט פאַר יודישע געשיכטע I, ז' 77.

288) ארגיוס, רענעסטען נר. 217.

289) דארטען נר. 317.

290) דארטען נר. 326.

291) דארטען נר. 317.

292) דעפינג, Reglements sur les artset metiers de Paris

293) יעקאב שטרידער, צו דער ענטשטייאונג פון מאדערנעם קאפיטאליזם, לייפציג 1905, ז' 65.

394) מסעות ר' בנימין מאדילה, ז' 5.

295) פגל. גרעץ, געשיכטע פון די יודען VI, ז' 239.

296) גפרערער, ברעגאריוס VII, אין זיין בוך, VII, ז' 765.

297) שאיבלע, ביי יודען אין ענגלאנד ז' 9.

298) דארטען.

299) שטובס, I Seteet charters., ז' 205.

300) מאדאקס, History and Antiquities of the 222, I, Exchequer of the king of Englaise.

301) גאלדשמודט, די יודען אין ענגלאנד ז' 65.

302) מאזאקס I, 222.

303) דארטען I, 23.

304) טאוועי, אנגליא יודאאיקא, 65.

305) פגל. קוועלען ביי גאלדשמידט, די יודען אין ענגלאנד, ז' 66.

306) דארטען.

307) גאלדשמידט, ז' 73.

308) עשלעי, ענגלישעווירטשאפטסגעשיכטע I, ז' 206.

309) פגל. זאמבארט, דער מאדערנער קאפיטאליזם, X, קאפ.

310) שאיבלע, די יודען אין ענגלאנד, ז' 30.

311) די אויספרעסונגען פון די ענגלישע יודען אין 13-טען יארהונדערט ווערען בטל ומבוטל, ווען מיר פערגלייכען זיי מיט די יודען-שטייערן אין 13-טען יארהונדערט: אין יאר 1210 האבען די יודען-שטייערן בעטראפען 66.000 מארק; 1230 —15.000 מק; 1233 און 1236 —18.000 מק; 1241 און 1244 —20.000 מק; 1245 —60.000 מק; 1246 —10.000 מק; 1247 —5528 מק; 1249 —10.000 מק; 1251 —5000 מק; 1252—3501 מק; 1253—5000 מק; 1271—6000 מק; פון יאר 1255 ביז 1273 האט די קרוין בעהאט הכנסה „דע עקסיטיבוס יודעארום" 420.000 פונט.

312) פגל. גרעץ, געשיכטע פון די יודען VI, ז' 184, 185.

313) בוקע, XVII, 9, 10.

314) בוקע XVII, 6.

315) Historiae Radulfi ביי בוקע XIII, 204. פונקט ווי אין ענג־לאנד האבען, ווייזט אויס, אויך אין פראנקרייך די געלט-אויספרעסו...

גען ביי יודען דערגרייכט זייער קולמינאציאָנס-פונקט ערשט אין 19-טען יאָרהונדערט. מיר דערמאָנען בלויז אָן די יודישע מתנות, וועלכע האָבען איינמאָל אין דער גראפשאפט שאמפאניי בעטראָפען 25.000 פונט, אין פיליפ דעם לאנגענס ניטער — 150.000 פונט.

316) אראָניוס, רעגעסטען צום יאָר 1084.

317) קוועלען צו דער געשיכטע פון די יודען אין דייטשלאנד (1892), II, 48, 170.

318) אראָניוס, רעגעסטען נר. 182.

319) דאַרטען, נר. 304.

320) דאַרטען, נר. 311.

321) דאַרטען, נר. 382.

322) קאָסמאס, כראָניקאָן בעהא. III, 57.

323) דאַרטען, III, קאפ. 5.